

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Autoři současné české a světové literatury v čítankách na SŠ

Diplomová práce

Studijní program: N7504 – Učitelství pro střední školy
Studijní obory: 7503T045 – Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
7504T243 – Učitelství českého jazyka a literatury
Autor práce: **Bc. Veronika Odvářková**
Vedoucí práce: Mgr. Jarmila Sulovská

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Veronika Odvářková**
Osobní číslo: **P15000529**
Studijní program: **N7504 Učitelství pro střední školy**
Studijní obory: **Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy**
Učitelství českého jazyka a literatury
Název tématu: **Autoři současné české a světové literatury v čítankách na SŠ**
Zadávající katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Prostřednictvím šetření na vybraných středních školách zjistit, které čítanky jsou nejčastěji používané. Provést jejich analýzu a komparaci. Od učitelů získat informace o kladech a záporech čítanek, které používají. Po vyhodnocení odpovědí respondentů připravit návrh na rozšíření okruhu autorů současné literatury a sestavit vzorové pracovní listy k vybraným ukázkám.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. Průvodce literárním dílem. Výkladový slovník základních pojmů literární Teorie. 1. vyd. Jinočany: Nakladatelství H & H, 2002. 355 s. ISBN 80-7319-020-6.

NEZKUSIL, Vladimír. Nástin didaktiky literární výchovy (čtyřletá gymnázia a vyšší třídy víceletých gymnázií): Z praxe pro praxi. Praha: Univerzita Karlova v Praze Pedagogická fakulta, 2004. 166 s. ISBN 80-7290-160-5.

PETERKA, Josef. Teorie literatury pro učitele. Praha: Univerzita Karlova, 2001. 287 s. ISBN 80-7290-045-5.

PRŮCHA, Jan. Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-49-4.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Praha: VÚP. 2007. 100 s. ISBN 978-80-87000-11-3

Slovník českých spisovatelů. 2. vyd. Praha: Libri, 2005. 822 s. ISBN 80-7277-179-5.

ZUJEV, Dmitrij Dmitrijevič. Ako tvorit'učebnice. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. 296 s.

Vybrané čítanky pro SŠ.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Jarmila Sulovská

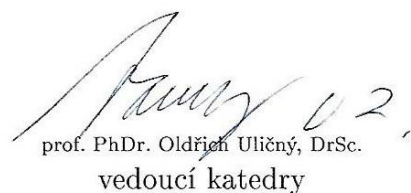
Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání diplomové práce: 30. dubna 2017

Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2018

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2017

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že texty tištěné verze práce a elektronické verze práce vložené do IS STAG se shodují.

14. 4. 2019

Bc. Veronika Odvářková

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Jarmile Sulovské za všechny rady a připomínky k mé práci, za námahu, kterou jí má práce způsobila a za neutuchající vlídný přístup, který ke mně po celou dobu měl.

Velké díky patří též mým nejbližším, kteří byli po celou dobu mého studia a všichni ve mně v době, kdy samaotnou má víra opouštěla. Velkou měrou právnickými mohou za to, že jsem to nevzdala.

ANOTACE

Předmětem diplomové práce je provedení dotazníkové sondy na středních školách v Liberci a v Jablonci nad Nisou a následná analýza literatur, které jsou na dotázaných školách nejčastěji využívané. Je navržen okruh autorů současné české a světové literatury, o který by bylo možné rozšířit výuku literatury na středních školách. Od každého z vybraných autorů je uvedena ukázka a připojeny otázky k práci s textem včetně komentářů tak, aby vyhovovaly požadavkům Rámcového vzdělávacího programu středního školství.

KLÍČOVÁ SLOVA

Literatura, střední škola, analýza, ukázky, pracovní listy

ANOTATION

Subject of the thesis is realization of questionnaire probe at high schools in Liberec and Jablonec nad Nisou and following analysis of reading-books, which are the most used at questioned high schools. There is proposed the group of authors of contemporary czech and world literature that could be extended schooling at high schools. From each of the authors is shown the text and there are attached questions to work with text, including comments to suit requirements of Framework Education Program .

KEYWORDS

Reading-book, high school, analysis, text samples, worksheets

Obsah

1	Úvod.....	11
2	Literární výchova na středních školách	13
	2.1 časové rozvržení hodin literatury	13
	2.2 Maturitní zkouška.....	14
3	Pořadavky na řítanky na SČ.....	17
	3.1 Cíle vymezené v Rámcovém vzdělávacím programu	17
	3.2 Funkce učebnice	19
	3.3 Řítanka jako prostředek k motivaci.....	21
4	Východiska analýzy řítanek.....	24
	4.1 Strukturní analýza.....	24
	4.2 Funkční analýza.....	25
5	Dotazníková sonda.....	26
	5.1 Zaslání krátkého dotazníku	26
	5.2 Analýza odpovědí.....	28
6	Kritéria výběru řítanek.....	30
	6.1 Řebříky prodejnosti v knihkupectvích	30
	6.2 Schvalovací doložka MČMT.....	32
7	Řítanky k analýze.....	36
	7.1 Marie Sochrová ř Řítanka IV. k Literatuře v kostce.....	36
	7.1.1 Strukturní analýza.....	36
	7.1.2 Funkční analýza.....	39
	7.2 V. Prokop ř Řítanky k přehledům světové a české literatury 20. století.....	39
	7.2.1 Strukturní analýza.....	40
	7.2.2 Funkční analýza.....	41
	7.3 Josef Soukal ř Řítanka pro 4. ročník SOČ.....	42

7.3.1	Strukturní analýza.....	43
7.3.2	Funkční analýza.....	44
7.4	L. Krausová, L. Foldyna – Lítanka 4 k Literatuře – pohledu Sguřiva.....	45
7.4.1	Strukturní analýza.....	46
7.4.2	Funkční analýza.....	46
7.5	Závěrečné shrnutí	48
8	Současná literatura v Lítankách	52
8.1	Nejaktuálnější období ve vybraných Lítankách.....	52
8.2	Aktualizace světové literatury – kritéria výběru	53
8.3	Aktualizace české literatury – kritéria výběru	55
9	Vybraní autoři světové literatury.....	57
9.1	Sofi Oksanen - Olísta	57
9.2	Elfriede Jelineková – Zimní putování.....	58
9.3	Mario Vargas Llosa – Kdo zabil Palomina Molera?	60
9.4	Lidija Dimkovska – Náhradní život	60
9.5	Kristian Bang Foss – Smrt jezdí v Audi	61
10	Vybraní autoři české literatury.....	63
10.1	Tomáš Zmeřkal – Milostný dopis klínovým písmem.....	63
10.2	Jan Někonec – Dějiny světa.....	63
10.3	Bianca Bellová - Jezero	64
10.4	Emil Hakl – O rodičích a dětech	65
10.5	Květa Legátová – Hlasy.....	65
11	Pracovní listy k ukázkám	67
11.1	Sofi Oksanen – Olísta.....	68
11.1.1	Ukázka z knihy	68
11.1.2	Otázky a úkoly k textu	69
11.1.3	Komentář k pracovnímu listu	70

11. 2 Elfriede Jelineková – Zimní putování.....	70
11.2.1 Ukázka z knihy	70
11.2.2 Otázky a úkoly k textu	71
11. 3 Mario Vargas Llosa – Kdo zabil Palomina Molera?	72
11.3.1 Ukázka z knihy	72
11.3.2 Otázky a úkoly k textu	73
11. 4 Lidija Dimkovska – Náhradní život	73
11.4.1 Ukázka z knihy	73
11.4.2 Otázky a úkoly k textu	74
11. 5 Kristian Bang Foss – Smrt jezdí v Audi	75
11.5.1 Ukázka z knihy	75
11.5.2 Otázky a úkoly k textu	77
11.5.3 Komentář k pracovnímu listu	77
11. 6 Tomáš Zmeřkal – Milostný dopis klínovým písmem.....	78
11.6.1 Ukázka z knihy	78
11.6.2 Otázky a úkoly k textu	79
11. 7 Jan Němec – Dějiny světa.....	80
11.7.1 Ukázka z knihy	80
11.7.2 Otázky a úkoly k textu	81
11. 8 Bianca Bellová – Jezero.....	82
11.8.1 Ukázka z knihy	82
11.8.2 Otázky a úkoly k textu	84
11.9.3 Komentář k pracovnímu listu	85
11. 9 Emil Hakl – O rodičích a dětech	85
11.9.1 Ukázka z knihy	85
11.9.2 Otázky a úkoly k textu	87
11. 10 Květa Legátová - Helary.....	88

11.10.1 Ukázka z knihy	88
11.10.2 Otázky a úkoly k textu	89
12 Závěr	91
13 Seznam použitých zdrojů	93
Tiskové zdroje	93
Lítanky	94
Beletrie	94
Elektronické zdroje	95
Směrnice a právní předpisy	97
Přílohy	99
Příloha I. 1 – Seznam otázek pro zaslání dotazníku	99
Příloha I. 2 – Dotazník	101

1 Úvod

Ve své diplomové práci se zabývám literární výchovou a l'ítankami pouhívanými na stšedních ěkolách. V rámci literární výchovy je pozornost soustšeděna na to, jak jsou nastaveny požadavky na výuku literatury na stšední ěkole v rámcovém vzdělavacím programu a jak mohou být vytylené cíle naplněny v souvislosti s časovou dotací určenou ministerstvem ěkolství, jaké požadavky jsou kladeny na hůky v souvislosti s maturitní zkouškou a do jaké míry požadavky maturit korespondují s časovou dotací a takovými výstupy RVP, jako je třeba dťraz na osobitost a individualitu jedince. V souvislosti se současnou moderní výukou se proměňují i požadavky na l'ítanky v souvislosti s cíli vymezenými v RVP a s celkovým pojetím vzdělavání. L'ítanka, jakožto učebnice, by měla plnit i stejné funkce jako učebnice, s ohledem na její specifilnost. V této diplomové práci je proto vymezuji a následná analýza se bude týkat i míry jejich plnění.

Prostšednictvím dotazníkové sondy provedené v rámci stšedních ěkol města Liberec a Jablonec nad Nisou jsem zjišťovala, které l'ítanky učitelé pouhívají nejčastěji, z jakého důvodu si je vybrali, čeho si na l'ítankách nejvíce cení a co by naopak chtěli vylepšit. Taktěh byl sestaven okruh současných autorů, o který by l'ítanky mohly být rozššeny, pokud by vycházela revidovaná vydání. Protože je literatura v l'ítankách chronologicky řazena, dotazníkovou sondou byli osloveni učitelé českého jazyka 4. ročníku stšedních ěkol, aby na němnou navržený okruh autorů současně literatury mohl plynule navázat. Všechny l'ítanky, jejichh uhlívání nám ukázala dotazníková sonda, analyzuji a pššnám jejich srovnání.

Podle modelů pššedkládaných autory, kteří se na analýzu l'ítanek specializovali, člením svou analýzu na strukturní a funkční. Strukturní analýza se zaměřuje na orientační aparát, kompozici, reprezentační zastoupení v jednotlivých epochách, složky vedoucí k aktivizaci hůka, prostšedky zpěné vazby a mimotextové složky. Funkční analýza se pak zaměřuje na nejdťlehlitější funkce, které by l'ítanka měla splňovat, a to jsou funkce zpevňovací a kontrolní, informační, sebevzdělavací a funkce motivační a stimulační.

U všech l'ítanek zjišťuji, které období je posledním zachyceným ve vybraných l'ítankách a v souvislosti s tím navrhuji doplnění současně nabídky l'ítanek o okruh novodobých českých i zahraničních autorů (od roku 2000 dále do současnosti). Kritériem pro výběr okruhu autorů jak české, tak světové literatury, jsou významná ocenění udělená za literaturu. U světové literatury se jedná o Evropskou knižní cenu, Cenu Evropské unie za literaturu a Nobelovu cenu za literaturu. U české literatury se pak jedná o Státní cenu za literaturu a o cenu Magnesia Litera. Z okruhu určených autorů jsou vybrány ukázky z jejich nejznámějších a kritiky

nejlépe hodnocených děl a sestavuji k nim pracovní listy, které by mohly být zařazeny do výuky literatury.

Ze světové literatury byla vybrána taková díla, aby bylo zastoupeno co nejvíce zemí. Žáci tak budou mít možnost poznat co možná nejvíce různých kultur a způsobů projekce autorů z rozmanitých zemí do literárních děl. Z domácí literatury se jim pak představují díla oceněná literárními kritiky z nejrelevantnějších důvodů, vždy však díla pro žáky a zajímavá.

Pracovní listy korespondují s požadavky RVP na vzdělání, splňují dané cíle, prohlubují stanovené kompetence a využívají i mezipředmětové vztahy. Vybrané ukázky k pracovním listům byly voleny tak, aby žáky co nejvíce zaujaly a aby svým tématem nebyly odtrženy od reálného dění ve světě. Tyto listy byly stanoveny tak, aby splňovaly veškeré požadavky kladené na úlohy a texty v nich. Tedy tak, aby splňovaly cíle RVP a vyhovovaly požadavkům jak strukturní, tak funkční analýzy.

2 Literární výchova na středních školách

2.1 časové rozvržení hodin literatury

Časová dotace hodin českého jazyka a literatury na středních školách se velmi různí. Jinou dotaci má učitelský obor s maturitou, jinou dotaci obchodní akademie či gymnázium. Učitelské obory mají ve čtvrtém ročníku 2 vyučovací hodiny týdně obchodní akademie 3 a gymnázia 5 (a to včetně literárních seminářů). RVP pro gymnázia stanovuje minimální časovou dotaci na vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace 12 hodin na 4 roky a je na šedivě, jestli ji využije pouze v minimálním rozsahu a kolik hodin literatury zařadí do výuky v různých ročnících. Šedivě škol může počet těchto hodin i zvýšit, ale nemůže přesáhnout maximální povolenou dotaci všech vyučovacích hodin týdně a to je 35.¹ V podobném duchu se vyjadřuje Vladimír Nežkusil, který označuje výuku za encyklopedickou: *A...že více se na hodinách literatury hovoří o vnějšcích okolnostech vzniku literárního díla a na samotný jeho text potom nezbyvá dost času. Hádá se, kdy a kde se autor narodil, v jakých rodinných poměrech vyrůstal, znájí historické okolnosti vzniku jeho prací, definice teoretických pojmů, mohla i vnějšková okolnosti literární (například generální a skupinové zařazení), ale selhávají, když mají postihnout jedinečnost autorova přístupu literární tradici a zejména svůj vztah k němu, své chápání, své hodnocení.*² Nežkusilovo tvrzení je v souladu s autorčinou osobní zkušeností. Pokud má učitel k dispozici 3 x 45 minut hodiny literatury týdně tak přestože omezí okruh probíraných autorů, je prakticky nemožné, aby žáky seznámil s literárněhistorickým kontextem, s autory dané epochy, s nejvýznamnějšími díly, vymezil a vysvětlil pojmy, upevnil a procvičil učivo a k tomu všemu se nejdůkladněji ze všech činností literární výchovy věnoval práci s textem. Bez teoretického základu se nedá nic procvičit prakticky a k teorii učitel přidá tolik praktické práce s textem, kolik je jen možné v takovéto časové dotaci zvládnout.

Časopis Pedagogika uvedl stať Jana Průchy, který vymezil determinanty reálné výuky. Pro realizaci vyučovacích hodin je důležitý zejména determinant časový. Průcha uvádí několikero rozdělení času výuky na čas plánovaný, skutečný, využitý a aktivní čas učení. Plánovaný čas je časová dotace předmětu, skutečný čas jsou vyučovací hodiny, které se opravdu realizují, využitý čas je takový, kdy je v hodině skutečně věnován čas výuce a odpadají vedlejší činnosti jako například zápis do třídní knihy, a aktivní čas učení je čas, ve kterém žáci

¹ BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. s. 83. ISBN 978-80-87000-11-3.

² NEŽKUSIL, Vladimír. *Nástin didaktiky literární výchovy: (Přehled gymnázia a využití času víceletých gymnázií): z praxe pro praxi*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2004. s. 12. ISBN 80-7290-160-5.

bŮhem vyuŤovací hodiny sami nŇjakŮm zpŮsobem pracujŮ s uŮivem.³ Pokud vezmeme do ůvahy veŤkerŮ hodiny, kterŮ odpadajŮ z dŮvodu stŮtnŮ svŮtkŮ, prŮzdnin, ŤeditelskŮ volna i rŮznŮ exkurzŮ a vŮletŮ, zŮstŮvŮ skuteŮnŮho Ůasu o dost mŮnŮ neŮ pŮvodnŮplŮnovanŮho, aktivnŮho Ůasu hŮkŮ v pomŮru k plŮnovanŮmu Ůasu pak zŮstŮvŮ minimum, coŮ se netŮkŮ pou- ze hodin literŮrnŮ vŮchovy na stŮednŮch ůkolŮch.

2.2 MaturitnŮ zkouůka

LiterŮrnŮ vŮchova na stŮednŮch ůkolŮch probŮhŮ za ůŮelem pŮspravit hŮky na ůspŮŮnŮ sloŮenŮ maturitnŮ zkouůky. V katalogu poŮadavkŮ ke spoleŮnŮ ŮŮsti maturitnŮ zkouůky nale- zeme vŮe, co mŮŮe bŮt v jejŮm rŮmci ovŮŮovŮno, a tedy jakŮ penzum znalostŮ se od hŮkŮ oŮe- kŮvŮ. Katalog, z kterŮho bylo ŮerpŮno pro ůŮely tŮto diplomovŮ prŮce, je platnŮ od ůkolnŮho roku 2017/2018, je vydŮn v souladu se ůkolenskŮm zŮkonem ŮŮslo 561/2004 SbŮrky a byl schvŮ- len ministerstvem ůkolstvŮ, mlŮdeŮe a tŮovŮchovy dne 19. 4. 2016. Jsou zde uvedeny znalosti a vŮdomosti, kterŮ se od hŮkŮ oŮekŮvajŮ, soupis autorŮ, hŮnrŮ a smŮŮ, o kterŮch by hŮci mŮi zŮskat pŮŮhled a takŮ pŮŮklady testovŮch ůloh a zadŮnŮ pŮsemnŮch pracŮ k maturitnŮ zkouůce. NŮs v rŮmci pozdŮŮŮjŮ analŮzy ŮŮtanek zajŮmŮ jednak celkovŮ souhrn oŮekŮvanŮch vŮdomostŮ a jednak specifikace maturitnŮ zkouůky jako takovŮ. Vzhledem k tomu, Ůe v tŮto diplomovŮ prŮci bude navŮrŮeno i rozŮŮŮenŮ okruhu soulŮsnŮ svŮŮovŮ a ŮeskŮ literatury, za pozornost urŮŮi- tŮstojŮ, kterŮm obdobŮm konŮŮ seznam autorŮ, jŮh jsou urŮeni k maturitnŮ zkouůce.

MaturitnŮ zkouůka se sklŮdŮ z didaktickŮho testu, pŮsemnŮ prŮce a ůstnŮ zkouůky, kterŮ bude pŮŮednŮm zŮjmu tŮto diplomovŮ prŮce. ŮstnŮ zkouůka spŮlŮvŮ v analŮze umŮeckŮho textu, k ŮemuŮ by hŮk mŮ vyuŮŮt vŮdomosti, kterŮ nabyl v rŮmci pŮŮŮenŮ celŮho dŮla (u ůstnŮ zkouůky je mu poskytnut vŮŮatek z dŮla). Je tŮŮeba, aby hŮk byl schopen zasadit vŮŮatek do kontextu dŮla, nalŮzt tŮmata a motivy, charakterizovat postavy a vypravŮŮe, rozpoznat dialog a monolog, rozeznat vypravŮŮŮ zpŮsoby a typy promluv. DŮle musŮ charakterizovat kompozici dŮla. MŮ by bŮt schopen analŮzy jazykovŮch prostŮedkŮ, nalŮzt tropy a figury (v katalogu jsou rozepsanŮ vŮechny, kterŮ by mŮ poznat), urŮŮit vŮazanŮ a volnŮ verŮ a takŮ pojmenovat rŮymovŮ schŮma. Mezi jeho dalŮŮ schopnosti by mŮo patŮt rozeznŮnŮ literŮrnŮch druhŮ a hŮn- rŮ, zasazenŮ dŮla do historickŮho kontextu, taktŮŮ uvedenŮ informacŮ o autorovi a zmŮnŮnŮ jeho

³ PRŮ CHA, Jan. Determinanty reŮlnŮ vŮuky. In: *Pedagogika* [online]. Praha: UK PedF, 1987, roŮ. 1987 Ů. 4, s. 398 [cit. 2018-08-03]. ISSN 0031-3815. DostupnŮ z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=4343&lang=cs>

dalších děl a vyjmenování dalších autorů tohoto období, včetně uvedení dobové situace.⁴ V katalogu jsou uvedeny i požadavky pro neumelecký text, ale tato diplomová práce se soustředí pouze na literární hodiny, nikoli na hodiny slohu, proto je analýza neumeleckého textu záměrně vynechána. Co se týče souboru autorů a děl, jedná se o katalog určený pro část maturitní zkoušky, která je společná všem bez ohledu na typ školy. Musíme tedy brát v úvahu, že požadavky uvedené zde patří mezi minimum vědomostí, které získá žák podrobený střednímu vzdělávání. Okruh těchto znalostí se bude od učebních oborů směřovat ke středním odborným školám a gymnáziím rozšiřovat. Soupis uvedený v této diplomové práci není konečný pro hodiny literární výchovy na gymnáziích.

***A** Literární epochy, směry, proudy, hnutí a skupiny*

- *Antika*
- *Středověk*
- *Renesance a humanismus*
- *Baroko*
- *Klasicismus a osvícenství*
- *Preromantismus a romantismus*
- *Realismus a naturalismus*
- *Literární moderna (symbolismus, impresionismus, dekadence)*
- *Modernismus a avantgarda (expresionismus, dadaismus, futurismus, poetismus, surrealismus)*
- *Existencialismus*
- *Socialistický realismus*
- *Magický realismus*
- *Absurdní drama*
- *Postmodernismus*
- *Májovci, Ručovci, Lumírovci*
- *Česká moderna*
- *Generace básníků*
- *Devěsil*
- *Skupina 42*

⁴ Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání. *Katalog požadavků zkoušek společné části maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury* [online]. MČMT, 2016. s. 8 [cit. 2018-08-02]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/O21/O211/katalogy_zkousek_k_MZ/Katalog_pozadavku_od_2018_z_CJL.pdf

- *Prokletí básníci*
- *Lost generation (ztracená generace)*
- *Beat generation (beatníci)*⁵

V rámci těchto epoch jsou pak hácí seznamováni s nejznámějšími autory a jejich díly, v katalogu jsou autoři rozděleni podle následujících období: světová literatura do konce 18. století, česká literatura do konce 18. století, světová literatura 19. století, česká literatura 19. století, světová literatura 20. století, česká literatura 20. století. Je zde výčet autorů (v případě anonymních děl pouze jejich výčet) a výčet literárních hánrů, které hác musí k maturitní zkoušce ovládat. V rámci pozdní analýzy litanek, na kterou se tato diplomová práce lástel-ně zaměřuje, je vhodné zmínit, kterým obdobím tento katalog (a zpravidla i ulivo na střední škole) končí. Z české literatury to jsou jména jako Pavel Kohout, Zdeněk Svěrák a Ladislav Smoljak, Vladimír Páral, Josef Topol či Václav Havel. Ze světové literatury to jsou Henryk Sienkiewicz, Rudyard Kipling, Thomas Mann, George Bernard Shaw, Albert Camus, Samuel Beckett, William Styron, Gabriel García Márquez či Umberto Eco. Významná a pro literaturu pšnosná jména, jejichž nositelé se dohli 21. století, v litaních však jen velmi tůhko najdeme. Některá jejich díla pšsahující rok 2000, zpravidla se končí 90. lety minulého století. Právě ona rozšíření okruhu literatury, která se v litaních nazývá soulasná, je zaměřena praktická lást této diplomové práce.

⁵ Centrum pro zjiřování výsledků vzdělávání. *Katalog požadavků zkoušek společné části maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury* [online]. MČMT, 2016, s. 12 [cit. 2018-08-02]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/O21/O211/katalogy_zkousek_k_MZ/Katalog_pozadavku_od_2018_z_CJL.pdf

3 Požadavky na litanie na SG

3.1 Ciele vymezene v Rámcovom vzdelávacom programe

Každá v súčasnej dobe používaná učebnica musí mať schvalovaciu doložku MČMT a musí naplňovať požiadavky Rámcového vzdelávacieho programu (ďalej len RVP). Tyto rámcové programy máme najít jednak pre gymnázia a jednak pak pre každý obor stredoškolského vzdelávania zvlášť upravené, avšak nijak výrazne neodporujúci programu pre gymnázia, jen stručne definované. Pro účely této diplomové práce vycházíme z RVP pro gymnázia, aby vytvořené pracovní listy korespondovaly s úrovní výstupů nastavenou na gymnáziích, ale zároveň se daly libovolně upravit i pro účely ostatních středních škol.

Vzdelávací oblasť Jazyk a jazyková komunikace si klade za cieľ, aby žiaci gymnázií, mimo jiné, tvorili a pracovali s textom, a to nejen umelcké povahy, aby si vytvárali pozitívny vzťah k literatúre a vytvárali si návyk k individuálnej (teda nikým nenucenej) estetickú a neumeleckú text a samozrejme v rámci takovýchto textov nejen získali pohľad o historickom vývoji ľudskej spoločnosti, ale i rešpektovali odlišné kultúrne hodnoty, a tým pádom si i utvárali hľadisko tých vlastných.⁶

Škola litaniek obsahuje jen výřky textů různých autorů tak, jak jdou chronologicky za sebou, aby tím reprezentovaly určitý směr v historickém vývoji literatury. Lastokrát v nich nejsou ani otázky k zodpovězení pod textem, pokud jsou, tak více jak třeba zpravidla ne.

Učitel tedy buď použije několik málo otázek pod textem anebo, což je lepší, má univerzální pracovní list použitelný pro každou práci s jakýmkoliv textem (vlastní zkušenost ze souvislé praxe absolvované na SG). Na tomto listu najdeme zpravidla okénka s autorem, názvem díla, zařazením díla do historického vývoje, určení literárního druhu a žánru a poté úkoly typu: vypsát přímou řeč, najít nějakou básnickou figuru či tropu, jde-li o text básnický, napsat hlavní téma a motivy objevující se v díle. Tímto zpravidla požadavky na hákovou práci s textem končí. Pracovní listy bývají univerzálně použitelné pro jakýkoliv text, nebývají v nich cvičení, která se vztahují bezprostředně k přetčenému úryvku, žáci dopředu vědí, co přijde, není to práce tvůrčí a ani zábavná. Používání litaniek s několika otázkami pod textem nenaplnuje požadavek RVP. Žáci se kreativně nerozvíjí, ruku v ruce s tímto přístupem jde to, že ani neprojevují skutečný zájem o text, spíše jen automatizovaně vyplňují kolonky.

⁶ Centrum pro zjišťování výsledků vzdělávání. *Katalog požadavků zkoušek společné části maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury* [online]. MČMT, 2016, s. 13 [cit. 2018-08-02]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/O21/O211/katalogy_zkousek_k_MZ/Katalog_pozadavku_od_2018_z_CJL.pdf

Výuka literatury na středních školách stojí v době státních maturit zejména na práci s textem. Jde především o prakticky zaměřenou výuku, při níž by se měli maximálně rozvíjet, a aktivní práce učitele by tedy měla být minimální. Otakar Chlup hovoří o spjatosti praktických iinností s tvořivostí a odsuzuje verbálně pamětné metody, které *anevyladují od učitele nic víc, než aby si osvojil látku, kterou má za úkol vyložit a kterou si žáci pamětně osvojí. Osvojení látky se měří tím, jak žák dovede reprodukovat text učebnice, a málo pozornosti se věnuje zjišťování toho, jak textu porozumět*⁷

Pochopitelně i řítanka nefiguruje v procesu výuky sama, doprovází a doplňuje teoretickou část učiva podanou v učebnici literatury, koresponduje s ní, vybrané ukázky se přímo vztahují k autorům zmíněným v učebnici, nicméně práce s textem se často omezuje pouze na stále stejnou aplikaci stejných poznatků. V hodinách často chybí mezisředmřové vztahy, vytvoření cílů vyučovací hodiny (cíle stanovené ve školním vzdělávacím programu byly stanoveny ne na danou vyučovací hodinu, ale na daný celek). Zcela postrádáme využíování různých organizačních forem výuky. Vřina hodin mívá stejnou strukturu bez ohledu na školu, třdu i i téma: opakování minulé látky (tedy pamětné učení), přídání nového učiva, přelzení ukázky, zodpovězení otázek pod textem i vypracování univerzálního pracovního listu. Typická je frontální výuka směřující od učitele ke studentům, kteří pasivně poslouchají a opisují informace, poté samostatně i tou a vyplňují pracovní buň samostatně nebo ve dvojicích. Př hospitacích je v hodinách patrný nezájem studentů. V RVP ale výuka literatury takto vymezena není.

Jarmila Skalková v Obecné didaktice zmiňuje potřebu a důležitost formulace cílů výuky. *APř formulaci vlastních cílů si učitel nejen uvědomuje, řeho chce dosáhnout, ale i jak toho dosáhne. Vyplňuje tedy určené prostředky k plnění svých cílů. V podmínkách vyučování funkci prostředku plní jak učivo, tak metody i organizační formy vyučování. Jasná představa o cílech umožňuje učiteli přesně si uvědomit vztah mezi tímto cílem a prostředky, jichž používá, právě tak jako učenci hodnotit zpěně informace o stavu vědomostí žáků*⁸ Dle tohoto tvrzení a empirických zkušeností je možné usuzovat, že na mnohých školách učitelé nemají jasnou představu o cílech, proto i jedinými prostředky, které používají, je učebnice, řítanka a zřídka i nějaká média (audio nahrávka, filmová adaptace díla). Autoři řítanek pro SG by mohli poskytovat učitelům vhodnou metodickou přrušku korespondující s cíli RVP, římž by

⁷ CHLUP, Otakar. *Z teorie výchovy a vyučování*. Praha: Nakladatelství Ľeskoslovenské akademie věd, 1962, s. 341. ISBN neuvedeno.

⁸ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). s. 125. ISBN 978-80-247-1821-7.

jím velmi usnadnili práci a zejména začínajícím učitelům pomohli cíle vyučovacích hodin patřet a objasnit. Druhou variantou jsou vytvořené pracovní listy k uvedeným ukázkám, které by naplňovaly nejen krátkodobý cíl vyučovací hodiny, ale i dlouhodobé cíle, které by předpokládaly různé organizační formy vyučování a co nejvíce aktivizaci žáků. V souvislosti se zvyšováním nároků (zejména administrativních) na osobu učitele není možné, aby zejména začínající učitelé, bez patřité opory ze strany vydavatelství, byli schopni kvalitně naplnit požadavky RVP.

3.2 Funkce učebnice

Pedagogický slovník definuje učebnici jako *A druh knižní publikace upravené k didaktické komunikaci svým obsahem a strukturou. Je funguje: 1. jako prvek kurikula tj. prezentuje výsek plánovaného obsahu vzdělání; 2. jako didaktický prostředek, tj. je informačním zdrojem pro žáky a učitele, sledí a stimuluje učení žáků.*⁹ Látanka je tamtéž vymezena jako *A druh učebnice obsahující vybrané ukázky z uměleckých nebo odborných textů je na vyšších stupních se používá pro účely literární výchovy.*¹⁰ V rámci takto stanovené definice látanky na ni budeme pohlížet jako na učebnici a ta má stanoveny určité funkce, které má plnit. Dmitrij Zujev ve své knize *Ako tvorí učebnice* vyslovuje řadu nadřasových myšlenek, platných i v dnešní době (odhlédneme-li od dobové ideologie), jako je například slovní názorné vyučování, aktivizace žáků a jejich vedení k samostatnosti, a řadu jím vymezených funkcí nacházíme i u současných autorů odborné literatury. Učebnice podle něj slouží jako nositel obsahu vzdělávání, vymezuje několik jejich funkcí: informační, motivační a stimulační, usměrňující, racionalizační a interpretační. Speciálně funkce motivační a stimulační stojí za jistě zmínku: *Ažameriava sa na to, aby podporovala vznik radosti u žakov v učebnom procese, aby u nich vzbudzovala kladné emócie a záujem o prácu a kritický, tvorivý prístup k rozoberanému učivu. Ako prostriedok aktivácie tejto funkcie sa odporúča upútať žakov prostredníctvom zaujímavých, so životom spätých, jekovne vypracovaných textov, Ľalej prostredníctvom ilustrácií, ktoré vzbudzujú záujem, prostredníctvom aktuálnych otázok, úloh a tieh zodpovedajúcej umeleckej a grafickej úpravy učebnice.*¹¹

⁹ PRŤ CHA, Jan, JiŠ MAREČa Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 258. ISBN 80-7178-772-8.

¹⁰ tamtéž s. 34

¹¹ ZUJEV, Dmitrij. Didaktické funkcie súčasnej školskej učebnice. In: *Ako tvorí učebnice*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986, s. 63-64. ISBN neuvedeno.

Jan Průcha se zabývá o osmi funkcích, které taktéž vymezil Dmitrij Zujev se svými spolupracovníky, jde o rozpracování a promyšlené vymezení funkcí, než jak tomu bylo v knize *Ako tvorí učebnice*. Uvádí funkci informační, transformační, systematizační, zpevňovací, sebezodpovědnostní, integrační, koordinační a rozvojově výchovnou.

U Jarmily Skalkové nalezneme vymezenou funkci poznávací a systematizační, upevňovací a kontrolní, motivační a sebezodpovědnostní, koordinační, rozvíjející a výchovnou a orientační. Zároveň též uvádí, že tyto funkce mohou být v různých učebnicích zastoupeny různě¹²

Josef Mařák hovoří o úplné funkci učebnice, kterou je funkce normativní (unifikující), a ta by *Amo* spolu se standardy vytvářet a sjednocovat požadavky (normy) na *přslužné* obory a *rolníky*, a to na základě ukazatelů, vytvořených zvláště komisemi odborníků ...*Pleny* (schvalovací komise, pozn.) se mohou stát jen zvláště vybraní odborníci z oblasti teorie i praxe.¹³ Toto Mařákově zavedení další funkce podporuje argument již výše zmíněný o poskytnutí opory pro učitele, kteří jsou velmi přetíženi různými povinnostmi a vytvoření standardizovaných učebnic a řádek spolu s adekvátní metodikou by jim velice usnadnilo práci a sjednotilo probírané učivo v rámci všech středních škol.

Ať se podíváme na vymezení funkcí učebnic u jakéhokoliv autora, funkce mají různé autoři různě pojmenované, avšak v konečném důsledku se ve velké míře ztotožňují. Budeme-li zkoumat, do jaké míry řídí tyto funkce splňují, musíme vycházet z toho, že řídí nefungují ve vyučovacím procesu samostatně ale slouží jako doplněk k učebnici zaměřené na praktickou výuku. Například funkce transformační, která znamená výběr a úpravu učiva do podoby přijatelné pro žáky, bude spíše typická pro učebnici literatury a ne pro řídí. Vráťme-li se k Průchovu vymezení funkcí učebnic, řídí se bude ve velké míře týkat funkce zpevňovací, díky které žáci budou prakticky procvičovat to, co se v rámci teoretické části hodiny naučili. Další plně rozvinutou funkcí řídí je nepochybně funkce sebezodpovědnostní, která souvisí s funkcí zpevňovací, protože při práci s textem si žáci nejen upevní poznatky a zkontrolují si jejich osvojení, ale také sami sobě rozšiřují obzory a řadu informací si utuší samostudiem. Za velmi důležitou je možno považovat funkci rozvojově výchovnou, kdy *Aučebnice přispívá k vytváření různých rysů harmonicky rozvinuté osobnosti* (tj. např.

¹² SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). s. 104 -105. ISBN 978-80-247-1821-7.

¹³ MAŘÁK, Josef. Funkce učebnice v moderní škole. In: KNECHT, Petr a Tomáš JANÍK. *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008, s. 24. ISBN 978-80-7315-174-4.

k formování estetického vkusu aj.).¹⁴ Práce s textem by, kromě upevňování znalostí a jejich ověřování v praxi, měla sloužit i pro estetický dojem samotný. Cílem vybraného textu by mělo být více, než donutit žáky vyhledat přesnou šel i personifikaci. Jde především o text umělecký, o text, který by v řádcích měl vyvolávat pocity a dojmy. Naší snahou by mělo být vyvolat v nich touhu si přečíst dílo celé a nikoliv vystačit si jen s několika řádky vytrženými z kontextu. Ladislava Lederbuchová v Průvodci literárním dílem definuje uměleckou hodnotu jako hodnotu uměleckého díla, *Akterou v estetickém vztahu k umění prožíváme, uvědomujeme si a posuzujeme především jako hodnotu estetickou, neboť ta vstupuje s ostatními hodnotami umění (hodnotou mravní, poznávací, citovou, relaxační aj.) do mnohonásobných vztahů a stává se ve významové struktuře textu svou sjednocovací schopností silou, pod jejímž vlivem prožíváme a hodnotíme všechny hodnoty umění jako komplex hodnoty umělecké*¹⁵. Tyto hodnoty nejsou v hodinách literární výchovy (a ani didaktické uspořádání literatury samotných tomu nenahrává) stavěny v hierarchii na první pozici, ty obsazuje paměťové učení a aplikace pojmů v praxi. To je třeba změnit.

3.3 Literátka jako prostředek k motivaci

Dle již výše zmíněných kritérií lze s jistotou říci, že literátka musí především naplňovat požadavky RVP, v kterém jsou cíle vymezeny jasně zároveň ale nejsou striktní a svazující. Vzhledem k tomu, že představou tvůrců RVP je vytvořit provázaný a celistvý vyučovací proces, kde kromě naplňování cílů budou fungovat i mezivědomé vztahy tak, aby došlo k vzájemnému prolínání učiva v různých předmětech, je důležité při tvorbě myslet na tyto mezivědomé vztahy a volit ukázky tak, aby se jich dalo využít.

Při volbě textu a následné práci s ním můžeme využít nejen mezivědomých vztahů, ale také při přesezových témat, která RVP vymezuje. Jsou to osobnostní a sociální výchova, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní výchova, environmentální výchova, mediální výchova. *Apřesezová témata vstupují do vzdělávání jako témata, která jsou v současnosti vnímána jako aktuální. Tato témata mají především ovlivňovat postoje, hodnotový systém a jednání žáků*¹⁶ Stačí, abychom v přípravě hodiny mysleli na

¹⁴ PRŮCHA, Jan. Učebnice jako edukační konstrukt. In: *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média*. Brno: Paido, 1998. s. 20. ISBN 80-85931-49-4.

¹⁵ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: Výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinoňany: H & H, 2002, s. 334. ISBN 80-7319-020-6.

¹⁶ BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. s. 65. ISBN 978-80-87000-11-3.

průřezová témata, a nejenže tak plníme požadavky RVP, ale zároveň dosáhneme daleko vyšších cílů. Jednak tím naplníme požadavek spjatosti probírané látky s reálným životem, všechna tato témata jsou ve společnosti více než aktuální a RVP navíc vymezuje i tematické okruhy daných průřezových témat, které jim pomáhají utvářet pohled na společnost i sebe sama. Vyhnete se tak i bezpředmětnému pamětnému učení, ltení pro ltení a pro jeden účel. V neposlední řadě pokud dokážeme docílit výběrem ukázky (anebo následnými úkoly upravenými pro naplnění stanovených cílů vyučovací hodiny) svázanosti s realitou, je velmi pravděpodobné, že tím háky motivujeme k ltení celého díla, k zamyšlení, ke zjištění dalších informací k tématu a jednoduché je aktivizujeme a vedeme k sebevzdělávání, aniž by si to sami uvědomili. A už jenom tímto je orientujeme ne na učení pro známky, ale k učení pro život, které formuje a dotváří jejich osobnost.

Kromě aktuálnosti témat by měla lítanka v kooperaci s učebnicí literatury zahrnovat i všechny funkce, které se od učebnice očekávají, aby byla přínosná. Připlnění těchto funkcí by však měla respektovat dlehlitou hodnotu, na kterou se zvláště v rámci inkluze a integrace dbá, a to je individualita každého jedince zvláště. V literární historii je vymezeno mnoho období a mnoho směrů jasně daných a strukturovaných. U každého směru jsou zmíněni nejvýznamnější autoři, jejich nejdlehlitější díla a v litaně je uvedeno několik ukázek ke každému historickému období, v lepším případě pod ukázkou uvedeno několik otázek k zodpovězení, a tím je probíraná látka ukončena. Není dán prostor pro výběr ani pro tvořivou práci s textem, háci tedy mají možnost aplikovat naučené poznatky na úryvku textu, ale ostatní hodnoty, které by měly být ve výuce literatury rozvíjeny, jsou opomíjené.

Například v Litaně české a světové literatury po roce 1945¹⁷ je u české prózy po roce 1945 uvedena u mnoha významných autorů pouze ukázka z jednoho jejich díla, navíc ještě bez jakýchkoliv doplňujících otázek. Například Egon Hostovský by si jistě zasloužil ukázky i z jiného díla, než jen Všeobecné spiknutí, totéž platí pro Michala Viewegha nebo Arnošta Lustiga. Pokud pomineme nepřiměřenou délku ukázek, není zde vůbec prostor pro individualitu a svobodný výběr. Zpravidla probíhá v hodinách práce s textem tak, že učitel určí ukázkou, kterou lte celá třída najednou, a poté následuje práce s textem. Zřídka se setkáme s přístupem, kdy by hákům byla ponechána svobodná volba ukázky a následná samostatná práce spočívající spíše v dletrazu na estetickou hodnotu a prohlížení háka. M. Lušná a P. Bubenílková v knize

¹⁷ NEZKUSIL, Vladimír. *Lítanka české a světové literatury po roce 1945 pro 4. ročník středních škol*. Praha: Fortuna, 2000. Literatura. ISBN 80-7168-711-1.

Čtenářství v souvislostech zmiňuje důležitost respektování individuálních čtenářských preferencí a potřebu zohlednění této individuality učitelem.¹⁸ Chceme-li u háků probudit větší zájem o čtenářství a motivovat je ke čtení nejen v rámci hodin literární výchovy, měla by jim být poskytnuta možnost svobodné volby. Ne vždy je to možné a jsou zajisté díla, která vyžadují samozřejmě znalost k maturitní zkoušce, ale zvláště v dobrotných maturit, kdy si háci seznam přečtené literatury sestavují sami, tu pro tuto svobodnou volbu jistě prostor je. V cílech RVP pro vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace je i požadavek vytvářet u háků návyk individuální četby umělecké literatury a vést je k tvorbě vlastní práce s uměleckými texty. Úkolem čtenáře je poskytnout více ukázek od tohoto autora, aby byla zajištěna potřebná možnost výběru.

Další cestou, jak háka motivovat, je v dnešní době moderních technologií využití médií při práci s internetem, audio nahrávkami na CD, práce s tablety a počítačem, využití interaktivních tabulí, video nahrávky. Využití těchto technologií je pro háky vítaná a přínosná změna, samozřejmě závisí na technickém vybavení školy. Přesto lze háka aktivizovat a motivovat i bez použití moderních technologií. Stačí (byť i zcela výjimečně) protože literární výchova je zaměřena především na práci s textem) zapojit do výuky netradiční výukové metody jako brainstorming, diskusní metody, inscenací metody, či didaktickou hru. Pokud hákům spojíme četbu literárních ukázek se zábavou, vytvoří si pozitivní vztah k ní, protože ji, v rámci operantního podmínění, budou mít spojenou s přínosným prožitkem. Toto pojetí vyučovací hodiny je dáno osobností učitele, avšak pokud by tipy na tyto aktivity byly zahrnuty v čtenářských (nebo metodikách), jistě by je využilo podstatně více učitelů, než je v současné době využívá, protože si učitelé mnohdy neuvědomí, jak lze výuku efektivně obohatit.

¹⁸ LUSÍN, Michal, BUBENÍLKOVÁ, Petra a kol. *Čtenářství v souvislostech*. Vyd. 1. Ústí nad Orlicí: Oltis, 2013. 94 s. ISBN 978-80-7405-327-6.

4 Východiska analýzy litanek

4.1 Strukturní analýza

Pro následující práci s litanami a jejich analýzu je potřeba stanovit postup a souhrn náležitostí litanek, na které se bude soustředit pozornost. Veškeré litaniky, které jsou často používány na středních školách, projdou analýzou strukturní, tedy analýzou jednotlivých slohek, náležitostí a uspořádání litanek. Pro provedení strukturní analýzy nám poslouží kombinace dvou modelů klasifikace slohek učebnice a to je model od Doležka, Šeďátka a Skoupila¹⁹ a model od Milana Bednašika²⁰.

V učebnici můžeme najít slohky textové a mimotextové. Doležek a kol. v rámci textových slohek rozlišují text motivační, který slouží k uvedení do učiva a k probuzení zájmu v čtenáři. Výkladový text bude sdělovat informace, v litaních přide přesvědčivou vysvětlivku. Regulačním textem jsou myšleny pokyny k provádění cvičení, po kterých následuje aktivní práce čtenáře. Dále sem patří ukázky a příklady, cvičení, otázky a prostředky způsobu, tedy jakýsi klíč správných odpovědí.²¹

Bednašík rozděluje výkladové slohky na text výkladový, doplňující a vysvětlující, podle jeho modelu úryvky uvedené v litaních patří do doplňujícího textu, pokud za výchozí text budeme považovat výkladový text v učebnici, v analýze mu pozornost věnovaná není, protože bez něj by litanika nemohla být litanikou. Nevýkladovými slohkami je poté procesuální aparát (tedy otázky a odpovědi k textům), orientační aparát (nadpisy, symboly, rejstříky, obsah) a také obrazový materiál.²²

Z kombinace těchto dvou modelů je na strukturní analýzu vytvořen model v následující podobě

1. Orientační aparát (nadpisy, grafické symboly, rejstříky, obsah)
2. Kompozice (chronologická, tematická, hánrová)

¹⁹ DOLEŽEK, Josef., SKOUPIL, Zdeněk., ŠEĎÁTKO, Miloš. *Teorie tvorby a hodnocení učebnic pro odborné školství*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1975. 97 s. ISBN neuvedeno.

²⁰ BEDNAŠÍK, Milan. *Problematika informační struktury učebnice fyziky*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, 69. Olomouc, 1981. ISBN neuvedeno.

²¹ DOLEŽEK, Josef., SKOUPIL, Zdeněk., ŠEĎÁTKO, Miloš. *Teorie tvorby a hodnocení učebnic pro odborné školství*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1975. 97 s. ISBN neuvedeno.

²² BEDNAŠÍK, Milan. *Problematika informační struktury učebnice fyziky*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, 69. Olomouc, 1981. s. 225 až 241. ISBN neuvedeno.

3. Reprezentační zastoupení v jednotlivých epochách (počet autorů i ukázek z jejich děl, zda je k dispozici ukázka pouze z jednoho díla, či je možnost výběru)
4. Slohky vedoucí k aktivizaci žáka (otázky a úkoly)
5. Prostředky způsobené vazby (odpovědi na uvedené otázky, klíč ke cvičením)
6. Mimotextové slohky (v rámci litanie jde pouze o ilustrace)

4.2 Funkční analýza

Ve třetí kapitole jsou vymezeny funkce, které by učebnice měla splňovat. Litanka je tedy podrobena zkoumání, zda tyto funkce splňuje, do jaké míry a v čem se nacházejí její slabiny. Je zohledněn fakt, že litanka nevystupuje v učebním procesu jako jediná a samostatná jednotka, a že tedy část funkcí plně přebírá učebnici a slouží jako její doplněk.

Funkce, které na sebe přebírá učebnice, nikoliv litanka, jsou informační a transformační, v jejich rámci je učivo vybráno a upraveno tak, aby bylo pochopitelné pro žáky daného ročníku. V litance se většinou žádný informační text neobjevuje, je zaměřena na praktickou činnost, a ani nedochází k žádným transformacím textu, vyřazený text z díla je zpravidla otčen doslovně jediným informačním aparátem, který by se v litankách mohl občas objevit, je slovníček vysvětlující cizí či málo známá slova obsažená v úryvcích.

Litanka by měla naplňovat funkci zpevňovací a kontrolní, která umožňuje procvičovat osvojené poznatky a dovednosti, dále pak funkci sebevzdělávací, kdy jsou žáci vedeni nejen k samostatné práci s litankou, ale je u nich i přetvářena potřeba samostatně dohledávat další doplňující informace k textu. Rozvoje výchovná funkce, která má za cíl nejprve žáci cestami rozvíjet osobnost žánrů, formovat jeho estetické citění, ale i stránku etickou a emocionální, bude naplněna pravděpodobně u úryvkem samým, který bezpochyby na žákovy nějaké dojmy zanechá, ať už ho čte dobrovolně či s donucením. Systematická funkce plní svým způsobem každá učebnice, ve funkční analýze jí není věnována pozornost, protože její plnění kontroluje už strukturní analýza.

Model funkční analýzy tedy vypadá následovně

1. Funkce informační (výkladový text)
2. Funkce zpevňovací a kontrolní (procvičování osvojených poznatků)
3. Funkce sebevzdělávací (jak jsou žáci nabádáni k dalšímu samostudiu)
4. Funkce motivační a stimulační (jaké prostředky jsou voleny k zaujetí žáků a posílení jejich zájmu o literaturu)

5 Dotazníková sonda

5.1 Zaslání krátkého dotazníku

Aby mohly být vybrány řítkanky pro následnou analýzu, byl vytvořen krátký dotazník o řítyších otázkách, který byl rozeslán učitelům českého jazyka a literatury na vybrané střední školy v Liberci a v Jablonci nad Nisou (jejich soupis je obsažen v příloze I. 1). Dotazník se skládal z úvodního vysvětlení důvodu zasílání dotazníku, ze řítyších jednoduchých otázek, které zahrnovaly jednak možnost výběru již připravených odpovědí, jednak možnost psaní odpovědi vlastní.

První otázka se týká řítkanky, kterou oslovený učitel používá v hodinách literatury. V nabídce byl výběr ze žesti řítanek a jedna volná kolonka na libovolnou odpověď. Uvedeny byly řítkanky nejvíce prodávané a na stránkách různých knihkupectví umístované na předních pozicích, i když trh s odbornou literaturou takovýchto řítanek nabízí nepřehledné množství, proto je pravděpodobné, že bude v hodinách literatury využívána i nějaká jiná. Některší učitelé v hodinách literatury nepracují s hádnou řítankou a využívají jen učebnici, nebo si připravují vlastní výběr textů z probíraných děl a ten pak předkládají hákům k samostatné práci.

Druhá otázka je zaměřena na komponenty, jimiž řítanky učitele zaujala, jedná se o otázku s tvořenou odpovědí. Cílem této otázky je zjistit, z jakých důvodů pracují učitelé právě s touto řítankou. K této otázce se vztahuje i následující, která se dotazuje na klady vybrané řítkanky. Jsou zde předkládány odpovědi na výběr, ale je zde ponechán prostor i pro odpověď vlastní.

Mezi nabízené klady patří výběr ukázek, které háky zaujmou (o důležitosti motivace je zde psáno již v kapitolách výše), obrazový doprovod, otázky pod textem a přiměřená délka ukázek. V řítankách by neměly chybět ilustrace. *Aumelecky zobrazené dokumentační a jiné ilustrácie zvyšujú názornosť vzdelávania, zvyšujú úroveň emocionálneho a zmyslového vnímania predmetu, zabezpečujú úroveň emocionálneho a zmyslového vnímania predmetu, zabezpečujú dlhodobé zapamätanie a záujem o skúmaný predmet.*²³ Pokud je cílem souhrnného vzdělávání vést háky k co nejvyšší aktivitě a samostatné činnosti, znamená to, že u nich máme v rámci pohádky RVP vytvářet pozitivní vztah k literatuře. Ilustrace v řítanice pravděpodobně zpravidla nebude mít za cíl dokumentačně znázorňovat, ale jejím úkolem bude zabez-

²³ ZUJEV, Dmitrij. *Struktúra súčasnej školskej učebnice ako forma realizácie jej obsahu a didaktických funkcií*. In: *Ako tvorí učebnice*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986, s. 106. ISBN neuvedeno.

peřít emociální a smyslové vnímání a také ozvlášnit text. Naruřit jednolitou stavbu textu, upoutat pozornost a zaujmout pro text.

Otázky pod textem rozvíjí návyk samostatně pracovat s textem a uřivem a v rámci očekávaných výstupů literární komunikace v RVP zajiřtují, ře řák umí své schopnosti a dovednosti tvořit vyuřit v řinnostech, které rozvíjejí jeho individuální styl.²⁴ Kromě toho, ře jím navržené otázky v řítance znalostní práci uřiteli, který je pak mřit buř vyuřit tak, jak jsou nabízeny, anebo je rozřit o pracovní list ři o další otázkový aparát, tvoř úlohy, otázky a odpovři na ř Úlohou strukturní slořky uřebnice je v procese osvojování obsahu uřebnice stimulovat a usmřit poznávací řinnost řákř. Uřebnice tak pomáhá rozvíjet poznávací zájmy a schopnosti, formovat osobité studijní schopnosti a návyky řákř, přdevřm schopnost a návyk samostatně pracovat s uřivem (srovnej: Zujev, 1986)²⁵. Vzhledem k tomu, ře řák má být veden k samostatné práci s uřivem a k procvičování osvojeného, jsou otázky a úlohy nejlepřm zpřsobem, který by nemř chybř v hodinách literární výchovy.

Přmřená délka ukázek je v dotazníku zmíněna z toho důvodu, ře jsou v řítankách mnohdy zařazeny neumřdlouhé texty. Práce s nimi by vyřadovala vyřř řasovou dotaci, neř je jedna vyuřovací hodina. Proto ře by aktivní řas řákř mř být v hodiněo mořná nejdelř, mřa by být délka výřratku taková, aby se dala nahlas v rámci skupiny přřřst přbliřnřza 15 minut. Další 15 minut by mři řáci na samostatnou práci s textem, 10 minut vřnovat kontrole a 5 minut je řřba ponechat na provozní záleřitosti (zápis do řřdní knihy, dotazy k práci). Zvlářřv dobř kdy je snaha o inkluzi a o rovnou řanci na vzdřání vřem řákřm, i řřznřnevřhodnřm, musíme počítat s řím, ře rychlost řtení bude o nřo pomaleřř. Jednak řím, ře bude ukázka řtena nahlas a ve řtení se vystřdají řřzně typy řákř a jednak řím, ře ne kařdý řák bude řřst plynule.

Závřelná otázka se doptává na mořnosti vylepření řítanky. Mezi nabízenými odpovřmi je mořnost přřřdat více ukázek z více dř téhoř autoraó. O mořnosti svobodného výběru alespoř u nřterých autorř je jím zmínka výře. Další mořností, kterou by pravděpodobně uřitelé uvřtali, je přřřdání ilustrací. Tyto by neslouřily pro dokumentální nebo názorné účely, ale spřře pro účely motivace a upoutání pozornosti.

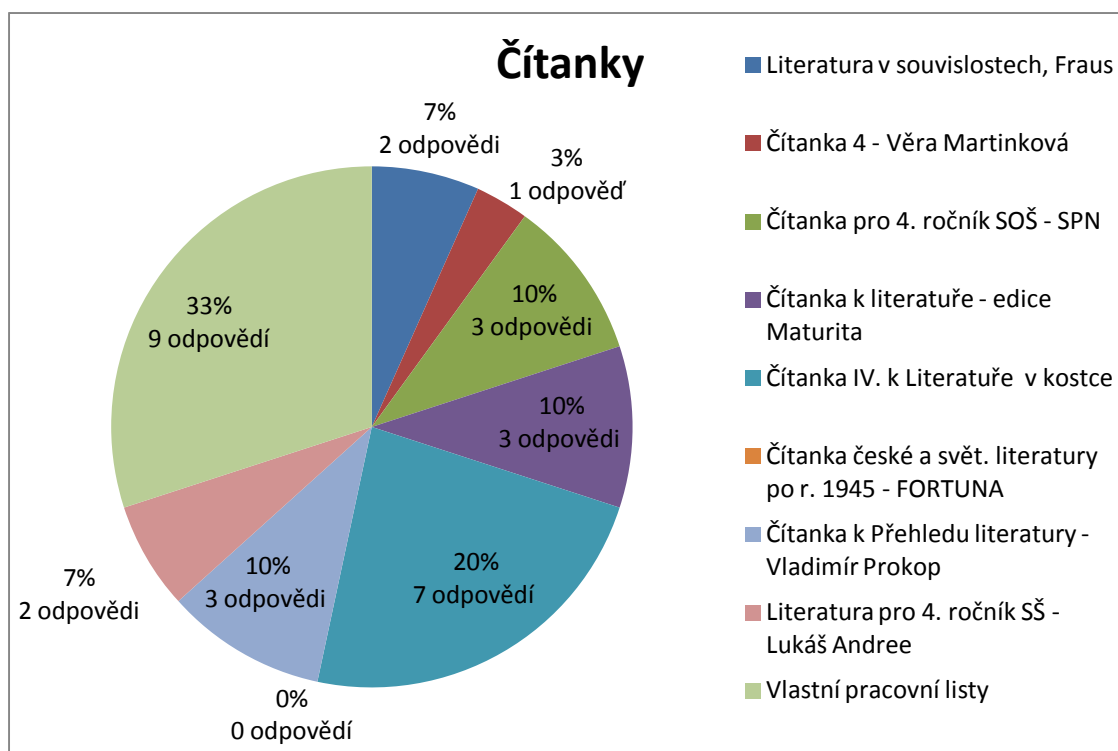
²⁴ BALADA, Jan. *Rámcový vzdřávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný řstav pedagogický v Praze, 2007. s. 15. ISBN 978-80-87000-11-3.

²⁵ ZUJEV, Dmitrij. *Štruktúra súčasnej řkolskej uřebnice ako forma realiácie jej obsahu a didaktických funkcí. Ako tvoríř uřebnice*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateřtvo, 1986, s. 118. ISBN neuvedeno.

Další nabízenou možností je psání otázek pod textem, k jejich důležitosti a výhodnosti je již také psáno výše. Učitelé mohou také zvolit možnost psát pracovní list k ukázkám uvedeným v řítečkách. Ponechán je i prostor pro libovolnou odpověď. Učitelé mohou využít i možnost, že řítečka nemá žádný zápor a učitel nevidí potřebu na ní něco vylepšovat. Celý dotazník je k dispozici jednak na webovém odkazu <https://www.surveio.com/survey/d/R7E8S4G0Q8D2T6C1N>, který je také obsažen v příloze I. 2 této diplomové práce.

5.2 Analýza odpovědí

Dotazník byl zaslán vyučujícím českého jazyka a literatury na 22 středních školách v Liberci a Jablonci nad Nisou. Celkem zaslalo své odpovědi 30 respondentů. Devět učitelů odpovědělo, že nevyužívají žádnou řítečku a texty si vybírají z beletrie sami, sedm respondentů využívá řítečku k Literatuře v kostce od Marie Sochrové (nakladatelství Fragment) a tři odpovědi obdržely shodně řítečky od nakladatelství SPN, řítečka z edice Maturita a řítečky k Přehledům světové literatury od Vladimíra Prokopa (nakladatelství O. K. SOFT). Tyto řítečky byly vybrány pro pozdější analýzu. Řítečka od nakladatelství FRAUS je využívána u 2 respondentů stejně jako pracovní sešit Lukáše Andreeho, řítečku od Věry Martinkové používá pouze jeden z dotázaných. Všechny zaznamenané odpovědi zpracovává graf uvedený níže.

Vůlga respondentů se shoduje na tom, že žádná řítanka není ideální pro potřeby výuky literatury na střední škole, šada z nich kombinuje více řítanek dohromady a ukázky do hodin vybírá z více zdrojů. Některé učitelé poznali, že na výběr nemůi, protože na škole byla zavedena řítanka už před jejich nástupem do zaměstnání a oni nemůi možnost změny.

Z dostupných řítanek vyšla jako nejvíce využívaná řítanka k Literatuře v kostce. Dva respondenti uvedli, že nemůi na výběr a přizpůsobili se řítance zavedené na celé škole při svém nástupu do zaměstnání. Tě z respondentů nejsou s touto řítankou spokojeni, niřím je nezaujala, ale používají ji, protože ji používá celá škola. Na řítance respondenti oceňují délku vybraných ukázek, za zápory jich vůlga považuje chybějící pracovní listy. Pouze jeden respondent uvedl, že řítanka k Literatuře v kostce nemá žádný zápor.

Shodný počet těchto odpovědí zaznamenala řítanka z edice Maturita, řítanka od nakladatelství SPN a Prokopovy řítanky k Přehledům literatury. Všem respondentům, využívajícím Prokopovu řítanku i řítanku z edice Maturita, chybí pracovní listy k ukázkám. U řítanky z nakladatelství SPN chybí pracovní listy jen dvěma z dotázaných. Za klady u těchto řítanek považují učitelé především přiměřenou délku ukázek.

Z 22 učitelů, kteří využívají dostupné řítanky, jich 15 postrádá v řítankách pracovní listy. 8 dotázaných by ocenilo obrazový doprovod v řítankách, 6 by uvítalo více ukázek na výběr od téhož autora. 9 učitelů řítanky nevyužívá a vytváší si vlastní pracovní listy. Pouze 2 z 22 respondentů využívajících řítanku se jeví řítanka jako ideální a nenašli na ní žádný zápor.

6 Kritéria výběru litanek

6.1 Hřebíčky prodejnosti v knihkupectvích

Litanky do dotazníku byly vybrány podle hřebíčku prodejnosti v knihkupectvích. Vybrána byla taková knihkupectví, ve kterých mohou učitelé litanek nakoupit v Liberci nebo v Jablonci nad Nisou a která mají online e-shop. Jedná se o knihkupectví Knihy Dobrovský, Podještěpské knihkupectví a Knižní klub. Tato knihkupectví mají hřebíčky prodejnosti. Podještěpské knihkupectví sice nemá přímo hřebíček prodejnosti, na jeho internetových stránkách je možnost šazení podle kategorie *Doporučujeme*. Pro účely této diplomové práce se tedy řídím jejich doporučením. Pro srovnání byla přidána dvě velká internetová knihkupectví Kosmas a Martinus, která tímto hřebíčkem též disponují.

Ve zjištěném pořadí prodávaných litanek nejsou velké výkyvy. Na předních místech se drží stejné litanek ve všech vybraných knihkupectvích. Litanka k Literatuře v kostce IV. od Marie Sochrové z nakladatelství Fragment se objevuje na prvním místě hned třikrát z pěti možných prvenství. Za ní jsou litanek k Přehledu české literatury 20. století a k Přehledu světové literatury 20. století od Vladimíra Prokopa z nakladatelství O. K. SOFT. Dalšími litanekami, které se vešly do první trojice nejprodávanějších litanek, jsou Litanka pro 4. ročník SOČ od Josefa Soukala z nakladatelství SPN, Litanka 4 od Lenky Krausové a Lukáše Foldyny z edice Maturita, Litanka z české literatury pro střední školy od Jaroslava Pecha z nakladatelství NS Svoboda a Literatura pro 4. ročník SČ od Lukáše Andreeho z nakladatelství Didaktis. Konkrétní hřebíčky prodejnosti v jednotlivých knihkupectvích vypadají takto:

- Kosmas (zdroj informací: <https://www.kosmas.cz/>)

1. místo: SOCHROVÁ, Marie. *Litanka IV. k Literatuře v kostce: [Česká a světová literatura 2. pol. 20. století]: pro střední školy*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007. Maturita v kostce. ISBN 978-80-253-0361-0.

2. místo: PECH, Jaroslav. *Litanka z české literatury pro střední školy*. Praha: NS Svoboda, 2013. ISBN 978-80-205-0630-6.

3. místo: SOUKAL, Josef. *Litanka pro 4. ročník středních odborných škol*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2004. ISBN 80-7235-271-7.

- Martinus (zdroj informací: <https://www.martinus.cz/>)

1. místo: SOCHROVÁ, Marie. *Lítanka IV. k Literatuře v kostce: [Peská a světová literatura 2. pol. 20. století]: pro střední školy*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007. Maturita v kostce. ISBN 978-80-253-0361-0.

2. místo: KRAUSOVÁ, Lenka, FOLDYNA, Lukáš *Lítanka 4: (k literatuře - pohledu SGulíva)*. Třebíč: Petra Velanová, 2006. ISBN 9788086873015.

3. místo: SOUKAL, Josef. *Lítanka pro 4. ročník středních odborných škol*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2004. Edice Maturita. ISBN 80-7235-271-7.

- Knihy Dobrovský (zdroj informací: <https://www.knihydobrovsky.cz/>)

1. místo: PROKOP, Vladimír. *Lítanka k Pohledu světové literatury 20. století*. Sokolov: O. K. ň Soft, 2008. ISBN neuveden. A zároveň PROKOP, Vladimír. *Lítanka k Pohledu České literatury 20. století*. Sokolov: O. K. ň Soft, 2008. ISBN neuvedeno.

2. místo: KRAUSOVÁ, Lenka, FOLDYNA, Lukáš *Lítanka 4: (k literatuře - pohledu SGulíva)*. Třebíč: Petra Velanová, 2006. Edice Maturita. ISBN 9788086873015.

3. místo: ANDREE, Lukáš *Literatura pro 4. ročník středních škol ň pracovní sešit*. Brno: Didaktis, 2011. ISBN 978-80-7358-150-3.

- Podještěnské knihkupectví (zdroj informací: <http://www.podjestedskeknihkupectvi.cz/> , ňazeno dle doporuňujemeo)

1. místo: SOCHROVÁ, Marie. *Lítanka IV. k Literatuře v kostce: [Peská a světová literatura 2. pol. 20. století]: pro střední školy*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007. Maturita v kostce. ISBN 978-80-253-0361-0.

2. místo: SOUKAL, Josef. *Lítanka pro 4. ročník středních odborných škol*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2004. Edice Maturita. ISBN 80-7235-271-7.

3. místo: KRAUSOVÁ, Lenka, FOLDYNA, Lukáš *Lítanka 4: (k literatuře - pohledu SGulíva)*. Třebíč: Petra Velanová, 2006. Edice Maturita. ISBN 9788086873015.

- Knihní klub (zdroj informací: <https://www.knizniklub.cz/>)

1. místo: PROKOP, Vladimír. *Liteřtanka k Přehledu světové literatury 20. století*. Sokolov: O. K. ě Soft, 2008. ISBN neuveden. A zároveň PROKOP, Vladimír. *Liteřtanka k Přehledu České literatury 20. století*. Sokolov: O. K. ě Soft, 2008. ISBN neuvedeno.

2. místo: SOCHROVÁ, Marie. *Liteřtanka IV. k Literatuře v kostce: [Česká a světová literatura 2. pol. 20. století]: pro střední školy*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007. Maturita v kostce. ISBN 978-80-253-0361-0.

3. místo: PECH, Jaroslav. *Liteřtanka z České literatury pro středogkoláky*. Praha: NS Svoboda, 2013. ISBN 978-80-205-0630-6.

6.2 Schvalovací doloĥka MČMT

Ministerstvo ěkolství uděluje uěbnicím, jeĥ splěují kritéria daná rámcovým vzděávacím programem, tedy napěují jeho cíle, rozvíjí dané klíčové kompetence a vyuěívají tematických okruhů daných v přěezových tématech, schvalovací doloĥku a zaěazuje je do seznamu uěbnic a uěbních textů, který je zveěejněn ve Věstníku na stránkách Ministerstva ěkolství, mládeěe a těovýchovy. Uěbnicí se rozumí takový didakticky zpracovaný text, který umoění dosáhnout ĥákovi oěkávaných výstupů, které jsou definovány v RVP a vedou k rozvíjení osobnosti ĥáka a jeho klíčových kompetencí. Dále jsou to takové texty, které mohou být opakovaně pouĥity vícero ĥáky, tedy nejsou urěeny jen k jednorázovému pouĥití, po kterém by byly znehodnoceny napěklad stěháním nebo psáním.²⁶ Uěbními texty se pak rozumí veěkeré další texty ěi grafické materiály, které doplěují uěbnice. Jedná se o:

- a) odborné tabulky uĥvané ĥáky pě výuce,
- b) pravidla České pravopisu,
- c) struěnou mluvnici Českou nebo jinou normativní mluvnici
- d) pracovní seěity tvoěící jeden funkění celek s uěbnicí,
- e) ěkolní zeměpisné a děpisné atlasy.

²⁶ Směnice náměťka ministra pro vzděávání ministerstva ěkolství, mládeěe a těovýchovy k postupu a stanoveným podmínkám pro uděování a odnímání schvalovacích doloĥek uěbnicím a uěbním textům a k zaěazování uěbnic a uěbních textů do seznamu uěbnic. Uveěejneno v Praze dne 30. zář 2013. Elánek I., odst. 2. Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013>

f) pomůcky nahrazující běžné učebnice užívané při vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (např. pracovní listy).²⁷ Podle tohoto tvrzení je tedy jasné, že řítanka spadá mezi učebnice, protože není zařazena ani mezi ostatní texty a materiály uvedené v této směrnici v článku II. Aby řítanka dostala schvalovací doložku, musí o ni nakladatel požádat ministerstvo. Pokud řítanka úspěšně projde schvalovacím procesem, je jí udělena doložka ředitelem odboru ministerstva, který odpovídá za obsah RVP, pro který je řítanka určena, v našem případě tedy pro střední vzdělávání. Ředitel příslušného odboru stanovuje nejméně dva recenzenty, a to se souhlasem náměstka skupiny pro vzdělávání. Recenzenti jsou stanovováni pouze ze seznamu recenzentů podle čl. IX. Jeden recenzent je odborník zpravidla z vysoké školy, další recenzenti jsou pedagogičtí pracovníci, přičemž nejméně jeden z nich musí vyučovat na škole obdobného zaměření a mít odbornou kvalifikaci pro určený vzdělávací obor. V případě učebnic recenzují dva recenzenti a posudky se výrazně odlišují, žádá ředitel příslušného odboru posudek třetímu recenzentovi.²⁸ Aby byla schvalovací doložka udělena, musí být dva recenzní posudky kladné.

Co se týče požadavků kladených na řítanky, jsou rozděleny do 4 skupin, ve kterých recenzenti zjišťují, zda došlo či nedošlo ke splnění dílčích bodů skupiny. První skupina se soustředí na celkový soulad učebnice s obecnými a kurikulárními dokumenty a rámcovými vzdělávacími programy, zkoumá zde soulad s Ústavou a zákony České republiky, se samotným RVP a naplňováním jeho cílů a rozvoji klíčových kompetencí a taktéž s výstupy vzdělávacího oboru RVP. Musí se jednat o takové učebnice, které nejsou v rozporu s výchovou směřující k toleranci a pluralitě názorů, k demokracii, genderové vyváženosti a nestereotypnosti, k udržitelnému rozvoji života, k porozumění textu, k využití zdrojů informací a obraně před manipulací. Zdůrazňuje, že učebnice musí obsahovat jen objektivní a tolerantní názory a nesmí vést k utváření nešťadoucích stereotypů. Druhá skupina se zaměřuje na správnost obsahu učebnice (aby grafické i textové složky byly v souladu s poznatky získanými ve vědních oborech, aby jazyková složka textu byla v souladu s kodifikovanou normou a také aby informace v daném tématu nebyly kusé, ale byly kompletní pro osvojení tématu a dosažení cílové kompetence). Třetí skupina se zaměřuje na přiměřenost učebnice věku a dosaženým kompetencím žáků, na jeho obtížnost a přiměřenost pojmů, na vhodnost grafického doprovodu učebnice a

²⁷ Směrnice náměstka ministra pro vzdělávání ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek učebnicím a učebním textům a k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic. Uveřejněno v Praze dne 30. září 2013. Llánek III, odst. 3. Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013>

²⁸ tamtéž, odst. 4

na technické zpracování učebnice (formální úprava textu i font písma, jeho velikost, šířka řádků). Také je zohledněno ekologické hledisko, jako je použitý papír.²⁹ Například Literatura v souvislostech z nakladatelství Fraus má na svém záhlaví uvedenou informaci, že papír použitý v knize je bílý bez chlóru a je vyroben šetrně k životnímu prostředí.³⁰ Čtvrtá skupina se zabývá metodickým a didaktickým zpracováním učebnice, konkrétně pak vyvážeností jednotlivých složek učebnice, motivační úroveň textu i obrazového doprovodu, aktivizační úroveň, mezivědomými vztahy a průřezovými tématy a zařazením příkladů a textů, které jsou různorodé.³¹

Veškeré nároky kladené na řádky v této směrnicí se ztotožňují s argumenty uvedenými v částech DP zabývajících se požadavky, které by řádka měla splňovat. Řádek pro 4. ročník středních škol, které dostaly schvalovací doložku od MŠMT, je velmi málo. Kritéria splňuje Literatura v souvislostech 4, avšak v seznamu vydaném ministerstvem figuruje pouze učebnice bez zmínky o elektronické řádce, jediná učebnice z této řady, která má uvedenou i elektronickou řádku, je Literatura v souvislostech 1, ostatní jsou uvedeny bez řádek, proto ji pro tuto diplomovou práci nelze započítat do ministerstvem schválených řádek.

Další učebnici se schvalovací doložkou je Literatura pro 4. ročník středních škol Lukáše Andreeho, a to jak s plnou, tak se zkrácenou verzí. Jedná se pouze o učebnici. Pracovní sešit v seznamu uveden není. Tato řada nemá typické řádky, ukázky autoš zpracovali do pracovních sešitů, tudíž by s nimi v této diplomové práci bylo nakládáno jako s řádkami, avšak bohužel bez schvalovacích doložek. A tím jsou vyčerpány možnosti pro 4. ročník středních škol. Schvalovací doložka nebyla udělena ani jedné řádce pro 4. ročník středních škol v seznamu platném ke květnu 2018.³²

K této problematice se vyjadřuje i školský zákon 561/2004 Sb. ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen školský

²⁹ Směrnice náměstka ministra pro vzdělávání ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek učebnicím a učebním textům a k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic. Uveřejněno v Praze dne 30. září 2013. Příloha I. 5. Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013>

³⁰ CHROBÁK, Jakub, Monika HORSÁKOVÁ a Veronika PORTEČOVÁ. *Literatura v souvislostech 4: učebnice literatury pro střední školy*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7238-904-9.

³¹ Směrnice náměstka ministra pro vzdělávání ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek učebnicím a učebním textům a k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic. Uveřejněno v Praze dne 30. září 2013. Příloha I. 5. Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013>

³² Schvalovací doložky učebnic. Učebnice pro střední vzdělání: *Ucebnice_kveten2018_SG.xlsx*. Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013>

zákon). *Školy mohou při výuce kromě učebnic a učebních textů uvedených v seznamu podle odstavce 1 (učebnice se schvalovací doložkou uveřejněné ve Věstníku, pozn.) používat i další učebnice a učební texty, pokud nejsou v rozporu s cíli vzdělávání stanovenými tímto zákonem, rámcovými vzdělávacími programy nebo právními předpisy a pokud svou strukturou a obsahem vyhovují pedagogickým a didaktickým zásadám vzdělávání. O použití učebnic a učebních textů podle výše první rozhoduje ředitel školy, který zodpovídá za splnění uvedených podmínek.*³³ Protože tedy školský zákon nenutí učitele středních škol, aby pracovali výhradně jen se schválenými učebnicemi, a ponechává zcela na výběru ředitele školy, jakými učebnicemi budou učitelé na jeho škole ve výuce disponovat, zařadí se do následující analýzy tématky ty, které v dotazníkové sondě vyšly jako nejčastěji používané.

³³ Zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Uveřejněn 24. září 2004. §27, odst. 2. Dostupný na <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon>.

7 Lítanky k analýze

7.1 Marie Sochrová a Lítanka IV. k Literatuře v kostce

Lítanka k Literatuře v kostce se v řebříčku prodejnosti na internetových stránkách knihkupectví umístila třikrát na prvním místě tedy třikrát jako nejvyužívanější a nejprodávanější Lítanka. Přes svou oblíbenost tato Lítanka není na seznamu učebnic, které by obdržely schvalovací doložku MČMT. Na internetových portálech nejsou dostupné žádné recenze odborníků, pouze několik málo ohlasů od běžných uživatelů. Vzhledem k tomu, že k řadě Literatury v kostce a Lítankám nejsou žádné metodické příručky pro učitele, měla by přímo obsahovat co nejvíce inspirujících aktivit, které by žáci a i učitelé mohli využít. Ve slově úvodem autorka zdůrazňuje řtenářský záhitek, který přede vším umocňuje znalost literatury a jako takový nemělo být nahrazen žádnou učebnicí. *ATřetí řkolní literární výchovy je vždy v řetbě literárních textů, ukázek i celých děl, v uvědomění si jejich podstaty a uměleckých hodnot.*³⁴

7.1.1 Strukturní analýza

Kompozicí je Lítanka rozdělena na literaturu řeskou a světovou. Světová literatura je dále dělena podle zemí, řeská je řleněna na prózu, poezii a drama. Ve řkerá díla jsou řazena chronologicky. Co se týče orientačního aparátu, obsah knihy je hned na začátku, což usnadňuje orientaci v řítance. Po obsahu následuje slovo úvodem, a pak už samotné kapitoly a podkapitoly a ukázky z jednotlivých děl. Lítanka neobsahuje rejstřík ani žádné grafické symboly.

Ze světové literatury je představena literatura z Francie, Itálie, Anglie, Německa, USA, Latinské Ameriky, Ruska a Slovenska. Od každého autora je uvedena ukázka pouze z jednoho díla. Nejpořetněji je zastoupena literatura z USA (9 autorů), po 2 autorech je zastoupena literatura italská, německá a slovenská a jen jeden autor je z Latinské Ameriky. Řeská poezie 2. poloviny 20. století je zastoupena 34 autory, obsahuje i písňové texty Jiřho Suchého, Karla Kryla a Jaroslava Hutky. Od řady autorů jsou uvedeny básně z více sbírek (např. Jaroslav Seifert a Jiř Kolář mají o řtřináct básně z 6 sbírek). Prózu 2. poloviny 20. století představuje 20 autorů, převážně zastoupených ukázkou z jednoho díla, více ukázek najdeme u Bohumila Hrabala, Milana Kundery a Pavla Kohouta (od každého z nich 2 ukázky). Drama je představeno 6 divadelními hrami od 5 autorů (od Václava Havla je řazena Za-

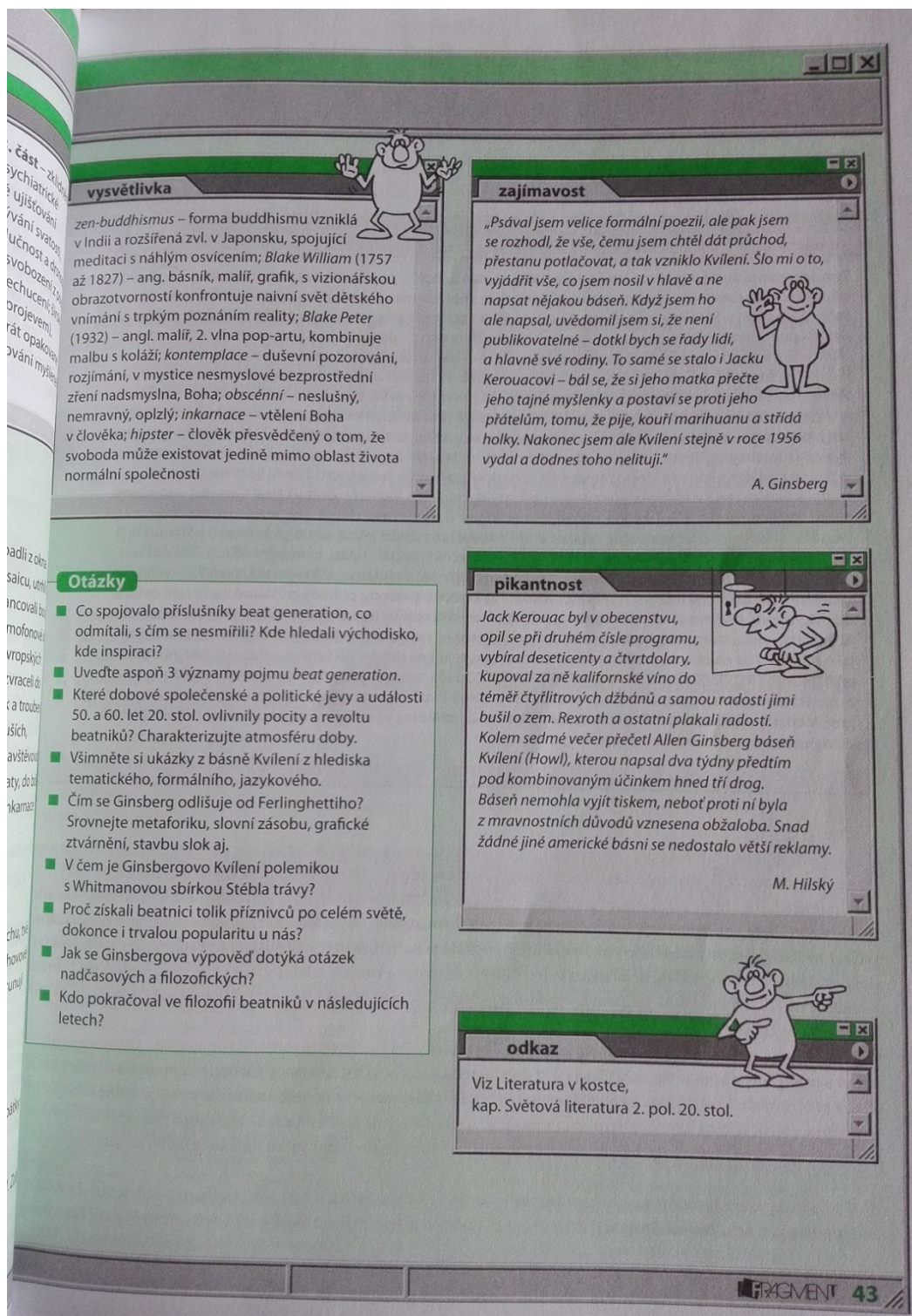
³⁴SOCHROVÁ, Marie. *Lítanka IV. k Literatuře v kostce: [Řeská a světová literatura 2. pol. 20. století: pro střední školy]*. Havlíkův Brod: Fragment, 2007. Maturita v kostce. s. 7. ISBN 978-80-253-0361-0.

hradní slavnost a Audience), z autorů, kteří by háky určitě mohli zaujmout, nechybí dvojice Ladislav Smoljak a Zdeněk Svěrák.

K aktivizaci háků poslouží otázky pod textem. Z celkového počtu 133 ukázek, které v litaně najdeme, je u 24 z nich méně než 3 otázky vztahující se k dílu, u ostatních jsou tři a více otázek. Ukázek, které jsou doplněny těmi otázkami, je 109, tedy 82 %. Blíže k otázkám ve funkční analýze. Otázky jsou různě zaměřené na práci s textem, nejčastěji požadují po hákovi uvést příklady, doložit na textu, vyhledat v textu, zamyslet se, popsat. Jsou zde i otázky, které předpokládají nahlédnutí do nějakého jiného zdroje (konkrétně však žádné jiné zdroje uvedeny nejsou). Například *Adolfe, he verže o osudu Viktory jsou podobností osudu B. Němcové.*³⁵ V tomto případě záleží na tom, do jaké míry byli háci v předcházejících rolních seznámeni s životem Boženy Němcové a jaké detaily a skutečnosti o něm vědí. Je pravděpodobné, že budou muset využít nějaký zdroj informací. Otázek, které přesahují informace uvedené v litaně,-li učebnici, zde několik najdeme. Větinou se bude jednat o informace, které háci v průběhu studia pravděpodobně slyšeli. Co se týká otázek zaměřených tvůrčími způsoby, ty bohužel v litaně nejsou. Nepředpokládá se vůbec žádná vlastní tvůrčí činnost háka, vyžadována je pouze práce s textem. Prostředky způsobené vazby jsou taktéž nulové. Odpovědi na otázky litaně neposkytně (a vzhledem k tomu, že k ní není žádná metodika, tak se správné odpovědi nedozvíme ani tam). Je tedy zcela na učiteli, aby rozhodl, které hákovské odpovědi jsou správné a které nikoliv.

Co je v litaně ozvláštňující a povedené, jsou mimotextové složky, konkrétně ilustrační doprovod od Pavla Kantorka. Ten pro tuto řadu Literatury v kostce navrhl jednoduché, avšak legračně působící panáčky, kteří doprovázejí jednotlivé úryvky. Pro každou složku litaně je panáček jiný. U rámečku *Apamatuj si o panáček drhí za hlavu*, u odkazu do učebnice k tématu tématu ukazuje směr, u vysvětlivek cizích slov v textech z jiných jazyků je krkaví rameno, u zajímavosti ukazuje prsty pravé ruky gesto OK, u pikantnosti (tak jsou nazývány nějaké bonusové informace, například u odsouzení Písně o Viktorce básníkem a literárním kritikem Ivanem Skálou) panáček nakukuje klíčovou dírkou. Náhled na jednu ze stránek litaně poskytuje obrázek č. 1.

³⁵ SOCHROVÁ, Marie. *Litanka IV. k Literatuře v kostce: [Pěská a světová literatura 2. pol. 20. století: pro střední školy]*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007. Maturita v kostce. s. 76. ISBN 978-80-253-0361-0.

Obr. 1 **SOCHROVÁ, Marie. *Lítanka IV. k literatuře v kostce*. Praha: Fragment, 2008. s. 43. ISBN 978-80-253-0361-0.**

Ukázky tiskové na zeleném podkladu a veškeré doplňující informace, přetřesované do podoby poštovních oken, jsou vizuálně mnohem zajímavější, než jen text na bílém pozadí.

7.1.2 Funkční analýza

Funkci informační plní v této litanii ráměčky s názvem *Azapamatuj si*, které jsou uvedeny na začátku každé ukázky. Obsahují převážně informace o díle, ale nezůstává i o znacích uměleckého proudu, do kterého dílo spadá. Jedná se o informace navíc, které nejsou uvedeny v učebnici Literatura v kostce. Zpravidla informují o díle autora.

Funkce zpevňovací a kontrolní je zde naplněna procvičováním poznatků, k nimž slouží otázky pod textem. Veškeré otázky se vztahují k práci s textem, nejedná se o tvůrčí práci. Aktivizují tedy žáka, ale ten nezapojuje nijak svou kreativitu a fantazii.

Sebezdávající funkci litanie také splňuje, avšak odkazů na jiné zdroje je zde pomálu. Jediným zdrojem, na který odkazuje konkrétně, je učebnice. Žáci jsou tedy odkázáni k tomu poradit si sami, nebo k nápovědám učitele. Funkce motivační a stimulační je naplněna také. Už vzhled stránek litanie láká ke čtení a doprovodné ilustrace i uspořádání textu do polítkových oken je lákavé. V porovnání s litaniovým textem tiskovým na bílém papíře bez ilustrací, je tato litanie určitě, po které sáhne žák raději. Na závěr školního roku a celé litanie se navíc žákům dostane odměny ve formě celostránkové ilustrace radujícího se panáčka, který jásá, že už to má za sebou. Od autorů je zde připojena gratulace. Jednoduchý, vtipný a originální nápad, nehleděna to, že i sám žák má po dokončení práce s litaní pocit, že zvládl určitou etapu a někdo ho za její absolvování ocení. Ocenění, byť i malých krůčků, je dobrá motivace k další činnosti.

7.2 V. Prokop a Litanie k přehledům světové a české literatury 20. století

Obě litanie (samostatně pro světovou i českou literaturu) utvářejí celek s přehledem české literatury 20. století a s přehledem světové literatury 20. století. Jak litanie, tak přehledy jsou brány jako skripta a na jejich obalech je upozornění, že jejich text neprošel redakční úpravou, o čemž svědčí fakt, že už v této informační věci je překlep (u obou dvou litanek stejný!). Sám autor je učitelem na střední škole, tudíž je jasné, že při koncepci skript kladl důraz na to, co sám jako učitel považuje v hodinách literatury za důležité a vychází ze své vlastní praxe, že zde tedy předpokládá, že se mu povede vyladit případné nedostatky, se kterými se setkal v jiných učebnicích a litaních.

7.2.1 Strukturní analýza

Z orientačního aparátu obsahují obě řítanky slovo úvodem, obsah, soubor ukázek z chronologicky řázených děl. Neobsahuje ani rejstřík, ani grafické symboly. Ukázky jsou děleny podle epoch a směrů, próza i poezie se prolíná tak, jak měla chronologicky v jednotlivých směrech za sebou, je uvedeno i několik představitelů dramatu jak v české, tak světové literatuře.

Co se týče reprezentativního zastoupení, dělení podle epoch je velice podrobné, takže u některých epoch je uveden třeba jen jeden autor (například u rozhněvaných mladých mužů, nového románu či neorealismu ze světové literatury a u legionářské literatury, imaginativní prózy, prózy levicově orientovaných autorů a surrealismu z české literatury). Ve světové literatuře je představeno 53 autorů, od každého je uvedeno jedno dílo. Nejpočetněji (stejně jako v řítance k Literatuře v kostce) je zastoupena literatura americká a ruská (po 7 autorech).

Z české literatury je představeno 75 autorů a autorských dvojic, nejčastěji počet je jedno dílo od každého autora, jsou zde ale autoři, kteří tu ukázek z děl mají více než například František Halas, Jaroslav Seifert, Jiří Orten, Karel Lapek a další). U řítanky české literatury autor ve slovoúvodem říká, že se snažil řádit do více kapitol co nejméně autorů, celkově musel takto rozdělit autorů počet. Vzhledem k tomu, že autor upozorňuje na skutečnost, že v případě nerozdělení autorovy tvorby do více kapitol, bude docházet k odlídnosti dat vydání a zařazení do epochy, měl autor ponechat všechny autory pohromadě a nedělit je. Pro háky je takto velmi problematické spojit si pak fakta. Prokop zmiňuje, že se snažil řezpitvat autory do nepřehledného množství oddílů. I tak poměrně dost oddílů vzniklo a otázkou zůstává, co vypovídá například o kapitole A Dominanty české literatury během okupace fakt, že je zastoupena pouze Jiřím Ortenem. To samé platí i o legionářské literatuře, kde je uveden pouze Jaroslav Hašek. Celá vymezená epocha je tedy zastoupena pouze jedním autorem.

Slohou vedoucí k aktivizaci háky jsou zde otázky, které nejsou uvedeny pod každou ukázkou, ale až na konci tematického celku, což působí poněkud chaoticky. Zpravidla na jednu vyučovací hodinu připadá jedna ukázka, s kterou háci následně pracují, ale zde musí pro práci s ní listovat až na konec celé kapitoly. Lépe by působilo, kdyby byly otázky uvedeny pod každou z ukázek, to by ale ovšem odhalilo fakt, že je zde drtivá většina ukázek, u kterých je uvedeno méně než 3 otázky. K řádě z nich jen jediná, což nemusí být překážkou, ale k detailnější práci s textem je výhodnější, když může pedagog využít více otázek. Mnoho otázek se týká dobového kontextu a společných znaků tvorby autorů uvedených v dané kapitole,

ale konkrétním ukázkám není věnováno příliš pozornosti. Šlo by z nich předpokládat tvůrčí línost háka. Například: *A dokázali byste pro stejnou skutečnost vymyslet jinou metaforu?*³⁶ Otázek k tvůrčímu vymýšlení sice není mnoho, ale občas se v litaně objeví, což se u ostatních litanek dá říci jen zřídka. A nejde jen o vlastní tvůrčí vymýšlení, jde i o způsob podnícování háků k vlastní aktivitě využitím jiných zdrojů (které nejsou sice zmíněny přímo, ale práce s nimi se ke splnění úkolu předpokládá). *A dejte si trochu práce a pokuste se dát dohromady veškeré obecné rozdíly v zobrazení 2. světové války v americké a v ruské (sovětské) literatuře. Buďte k oběma národním literaturám spravedliví, stejně tak se pokuste výsledky svého průzkumu porovnat s mentalitou obou těchto zemí.*³⁷

Prostředky způsoby vazby zde hádné uvedeny nejsou, není tu hádný klíč k otázkám, správnost odpovědí na ně je tedy ponechána pouze kontrole učitele. Také zde nenalezneme hádný ilustrační doprovod, jednoduše textu je roztáhnuta pouze rámečky s informacemi o díle a různými symboly oddávajícími ukázkou od zbylých slohek litaní.

7.2.2 Funkční analýza

Na začátku každé ukázky je rámeček s informacemi o díle, litanie tedy funkci informační splňuje. Slovníček ani vysvětlivky méně známých slov sem autor nezařadil. Zpevňovací a kontrolní funkci zde obstarávají otázky a úkoly, které jsou uvedeny na konci každé kapitoly, nikoliv pod každým úryvkem zvlášť. Otázek není ke každé ukázce mnoho, ale na rozdíl od litaní k Literatuře v kostce, je způsob kladení otázek vhodnější. Nejedná se o strohé příkazy, ale o přátelsky kladené otázky, které v háčích nebudou působit nechuť k povinnosti, ale naopak snahu pokusit se odpovědět. *A umíte byste najít v českém a rovněž světovém výtvarném umění malíře, jejichž práce by se mohly stát doprovodnými ilustracemi k Weinerovým knihám?*³⁸ Otázky jsou často kladeny tak, že háčkům dávají pocit úspěchu a důležitosti v případě že je zvládnou zodpovědět. *A dokázali byste vysvětlit, proč expresionismus vévodil především německé a severské umělecké oblasti? Proč, dejme tomu, nenašel hlavní proud například ve Francii?*³⁹ Oproti jiným litaním, které byly podrobeny analýze, je zde úplně jiný způsob kladení otázek. Jsou to otázky vlídné, nenásilně motivující, beroucí háka jako

³⁶ PROKOP, Vladimír. *Litanie k Přehledu české literatury 20. století*. Sokolov: O. K. Soft, 2008. s. 10. ISBN neuvedeno.

³⁷ PROKOP, Vladimír. *Litanie k Přehledu světové literatury 20. století*. Sokolov: O. K. Soft, 2008. s. 58. ISBN neuvedeno.

³⁸ tamtéž, s. 15

³⁹ PROKOP, Vladimír. *Litanie k Přehledu české literatury 20. století*. Sokolov: O. K. Soft, 2008. s. 5. ISBN neuvedeno.

partnera ve vzdělávacím procesu. Velice často autor vyhledává spojení a dokázali byste, uměli byste vysvětlit, zkuste charakterizovat.

Litankové otázky se netýkají pouze aplikace získaných vědomostí, i jejich nalezení v jiných zdrojích, ale soustředí se též na každého tematického okruhu na danou věc, a tou je názor žáka. Autor se snaží dát prostor žákům k vlastnímu vyjádření, co se jim líbilo, co je zaujalo, mají možnost vybrat si z více ukázek tu, která je jim nejbližší, a šci pro! Na názor žáků se také hádná z analyzovaných litanek nezaměří do té míry, jako právotato.

Funkci sebevzdělávací plní tato litanka více, než jiné. Není zde mnoho odkazů na konkrétní zdroje. Ty se najdou jen zřídka, například *Nestyňte se podívat dejme tomu do Kroniky lidstva apod.*⁴⁰ Dá se předpokládat, že pokud je otázka formulována takto, tak se žada žáků opravdu Atydůó nebude a do doporučeného zdroje nahlédne. Je to účinnější forma motivace k sebevzdělávání, než uvést jen odkaz na zdroj. Sada otázek je formulována tak, že nahlédnutí do jiných zdrojů předpokládá, i když je konkrétně neuvádí (například nalézt podobné knihy v evropských literaturách, najít geografické oblasti, paralely z minulosti v souvislosti s dílem). Navíc na závěr obou litanek je připojen seznam použité literatury, který žákům předkládá možnost zdrojů, do kterých by mohli nahlédnout, pokud by se chtěli dozvědět více informací.

Do funkce motivační a stimulační je zařazeno vše již výše zmíněné. Určitěby litance prospě ilustrativní doprovod k ukázkám, neškodilo by přidat jí trochu barvy, aby byla naružena její vizuální stránost a vzhledem k tomu, že autor, jakožto středškolský učitel, skutečně, o čem mluví, mohl by popřemýšlet nad doplněním například o odkazy na filmová i divadelní zpracování. Co se týče aktivizujícího a tvůrčího přístupu, ubírá se litanka dobrým směrem, ale mohla by učitelům poskytnout i tip na vhodnou motivaci do hodin. Postojem, jaký zaujímá k žákům a jaký je na první pohled patrný a zároveň odlišný od ostatních litanek, dá žákům určitělepší pocit při jejich práci s touto litankou.

7.3 Josef Soukal a Litanka pro 4. ročník SOŠ

Tato litanka tvoří celek společně s učebnicí literatury pro 4. ročník SOŠ, pro každý ročník je vydána sada učebnice a litanky zvlášť (na rozdíl třeba od Literatury v kostce, kdy je vydána jen jedna učebnice pro čtyři ročníky a litanka pak pro každý ročník zvlášť). K analýze je k dispozici vydání z roku 2008, které žáky připravuje na novou verzi státní maturity. V této litance je uvedeno, že má schvalovací doložku MČMT, což v roce 2018 již neplatí, jak bylo

⁴⁰ PROKOP, Vladimír. *Litanka k Přehledu světové literatury 20. století*. Sokolov: O. K. Soft, 2008. s. 34. ISBN neuvedeno.

Orientalní aparát je velmi strohý, l'ítanka neobsahuje ani slovo úvodem, ani rejstřík. Na začátku najdeme obsah a poté už samotné ukázky. Co se grafických symbolů týká, jsou zde pouze otazníky u oddílů s otázkami pod textem. Pod ukázkami, které to vyhledují, jsou pod řadou uvedeny vysvětlivky méně známých slov a cizích slov včetně jejich výslovnosti, což je učitelsky velmi přijemné a zároveň to naplňuje i funkci informační. Otázky, jakožto prostředky aktivizace žáka, jsou uvedeny pod každou ukázkou, avšak jejich počet je velmi nízký, jedna až dvě otázky na jednu ukázkou, zřídka kdy vyjde i více. Zpravidla se jedná o vzájemné porovnávání děl, o charakteristické rysy pro danou epochu, vyhledání v textu a o další autory daného žánru, tématu či směru. Otázky jsou stále podobné, nepředpokládají žádný tvůrčí přístup, žák nezapojuje nijak výrazně, než to dokáže učitel sám s pomocí připraveného vzoru. Otázek je málo a jsou nezajímavě položené, stále stejné, fádní. Prostředky způsoby vazby jsou, jako u všech l'ítanek, nulové. Rovněž mimotextové složky zde nejsou žádné.

7.3.2 Funkční analýza

Informálních složek v této l'ítance lze najít málo, občas nalezneme drobnou vysvětlivku k dílu (například u divadelní hry *Mezi prvky* je informace, že ji uvádělo pražské divadlo Sklep, u *Hrdého Buděse* bylo poskytnuto vysvětlení, odkud se vzal Olinkou tolik obdivovaný Hrdý Buděs). Co je pro žáky přínosné a poskytující informace, jsou vysvětlivky pod ukázkou. Žáci tak mají možnost poznat význam některých dnes už nepoužívaných slov, cizích slov a je jim poskytnut fonetický zápis výslovnosti. Funkci zpevňovací a kontrolní l'ítanka naplňuje otázkami, kterých, jak je napsáno výše, by mohlo být mnohem víc a mohly by být kreativně zaměřené. Vzhledem k tomu, že nejsou nikde poskytnuty odpovědi na ně, je ponecháno správné řešení na učiteli (k l'ítankám neexistuje žádná metodická příručka).

Žáci nejsou vedeni k nahlédnutí do konkrétní literatury (ani zde není uveden seznam použité literatury pro inspiraci), otázky jsou občas položeny tak, že se předpokládá použití jiných zdrojů, než jen učebnice. *„Proč ji Kolář nazval svou básně Odyseou? Vysvětlíte význam tohoto slova.“*⁴² Občas se objeví u ukázek odkaz do samotné učebnice, ale nahlédnutí do ní se předpokládá automaticky ježto před tím, než začne žák číst ukázkou. U některých autorů je na výběr z více ukázek, zvláště u české poezie. Je na učiteli, jestli dá žákovi přečíst všechny ukázky a následně udělat vzájemnou komparaci, nebo jestli dovolí žákovi vybrat si tu, která je mu nejbližší. Je na výběr více ukázek, než u l'ítanky z edice Maturita, méně než u Prokopova přehledu a u l'ítanky k Literatuře v kostce.

⁴² SOUKAL, Josef. *L'ítanka pro 4. ročník SOG* Praha: SPN, 2008. s. 280. ISBN 80-7235-271-1.

Poslední funkcí je funkce motivační a stimulační. Tato funkce působí u učebnice k tomu, aby háka zaujala, motivovala ho ke čtení, udělala pro něj z čtení ukázky zážitky, přesvědčila ho k přečtení celého díla a dala mu přehlednost poznat, že čtení knih nemusí být nuda. Ukázky mají mít přiměřenou délku, zajímavou grafickou úpravu, doprovod, různorodě tvářím způsobem zaměřené otázky. Délka některých ukázek u této řítanky je nepřiměřená. Pokud máme pořídit v rámci 45 minutové hodiny s přečtením ukázky a následnou prací s ní (nemluví o vhodné motivaci s využitím videonahrávky), neměla by délka čtení ukázky přesahovat cca 15 minut, aby zbyl dostatek prostoru pro práci s textem. I přestože je učebnice zhruba formátu A5, je nemožné stihnout přečíst například ukázku z *Přelíhlé samoty*, která přesahuje 4 stránky, odpovíká na otázky (u této ukázky jsou uvedeny tři), poskytnout organizační formy výuky, doprovod například audiovizuální doprovod. Musíme mít na paměti, že na čtení bude potřeba dostatek času. To samé platí o Jménu ríše od Umberto Eca, které zabírá 10 stran. Grafická úprava není nijak nápadná, ilustrační doprovod neexistuje, způsob kladení otázek a jejich vliv na motivaci háka byl hodnocen výše. Ilustrace by mohla posílit motivační funkci, když už aktivizace není v takovém rozsahu, jako u jiných řítanek. Jednotlivý text na bílém papíře občas doplněný dvěma otázkami tuto učebnici nelze považovat za dostatečně atraktivní.

7.4 L. Krausová, L. Foldyna – řítanka 4 k Literatuře – řehledu Sg ul'iva

Řítanka je čtvrtou doplňkovou řítankou k učebnici Literatura – řehled Sg ul'iva. Kromě učebnice a řítanek je hákům k dispozici ještě publikace Obsahy a rozborů děl, které jsou v souladu s učebnicí dány do 21 tematických celků, poskytují hákům návod pro práci s textem a rozvíjejí obzory o nejznámějších dílech. Ukázkám je vyhrazeno minimum prostoru, k tomu slouží právě řítanka, jejíž je předmětem této analýzy, spíše poskytují informace o autorovi, o okolnostech vzniku díla, uvádí různé zajímavosti, citáty a podávají komplexní rozbor díla tak, jak by mohl vypadat u maturitní zkoušky. Tedy rovinu kompoziční, tematickou, jazykovou a charakteristiku postav. Řítanka je oproti tomu zaměřená především na ukázku a rozbor nechává zcela na hákovi. Autoř řítanky ve slovu úvodem píše, že díla, která jsou zařazena do řítanek, odpovídají požadavkům ministerstva školství na novou podobu maturity, ale, jak je uvedeno výše, tato řítanka (ani učebnice k ní) nedostaly schvalovací doložku MŠMT.

7.4.1 Strukturní analýza

Ítanka podává přehled ukázek od konce 2. světové války až po současnost. Probírané ulivo i ukázky bývají tematicky rozdělené na světovou a českou literaturu. Na začátku je uvedený seznam zkratk používaných v textu, styl písma, přičemž každý styl písma zná i něco jiného (specifický styl písma je používán pro název literárního díla, pro autora, výhmat jevu, který je dále analyzován, bibliografický údaj a také pro odkazy v rejstříku). Je vysvělen význam nejen symbolů, ale i barevných bloků, které jsou v Ítance používány.

Světová literatura zde není dále dělena podle směrů, nejsou zde žádné další podkapitoly, jen výčet autorů a ukázek od nich. Česká literatura je rozdělena na poezii, která představuje samostatnou skupinu, prózu, drama a kritiku, které představují skupinu druhou. Je zde uveden jak seznam odborné literatury, který není třeba vnímat jen jako nutnost pro splnění citací normy, ale i jako užité vodítko pro studenty, kteří by ke své práci s textem hledali odborné zdroje, do nichž lze nahlédnout. Nechybí ani rejstřík autorů a děl.

Ze světové literatury je zde uvedeno 37 autorů, od každého je prezentováno jedno dílo. Z české poezie si můžeme přelíst ukázky od 25 autorů, taktéž od každého autora jen jedno dílo, z prózy, kritiky a dramatu je zde představeno autorů 34, z toho 3 autoři jsou zastoupeni dvěma ukázkami. Co se týká slohek vedoucích k aktivizaci čtenáře, u každé ukázky jsou uvedeny otázky k zodpovězení. Velikým kladem této Ítanky je, že obsahuje pouze jednu ukázku, u které jsou uvedeny dvě otázky, u všech ostatních jsou 3 otázky a více (v drtivé většině z nich je to více než 3). Otázky se vždy vztahují přímo k ukázce, dílu a autorovi, tudíž je čtenář plně zaměřen autorem a dílem bez potřeby listovat na konec kapitoly a vyhledávat otázky týkající se dané ukázky.

Prostředky způsobené vazby chybí. Nejsou zde uvedeny správné odpovědi a učitel nemá k dispozici ani klíč, ani metodiku, do kterých by mohl pro usnadnění své práce nahlédnout. V Ítance je absence jakéhokoli ilustračního doprovodu. Jednoduchost textu však narušena je, barevným oddělením jednotlivých oddílů a červenými výhmaty v textu, tyto faktory stránku oživí.

7.4.2 Funkční analýza

Informační funkci naplňuje tato Ítanka nejlépe ze všech analyzovaných. Pod každou ukázkou jsou uvedené informace o díle (jeho stručný obsah), jeho interpretace a navíc jsou v textu červeně vyznačené výhmaty s čísly. Ve vedlejší odstavci je rovnou poznámka, o co

konkrétně se jedná. Například v ukázce z románu 1984 od George Orwella je například vyznačen hovorový tvar, vulgarismus, výraz negativně emocionálně zabarvený, šelnická otázka, autora slovotvorná invence, gradace, šelnické zesílení záporu.⁴³ Hák může pozorovat vybrané jevy na konkrétních ukázkách, je to názorné a učitelské i pro případné samouky.

Funkci zpevňovací a kontrolní zajišťují otázky u textu, které jsou uvedené v dostatečném počtu u každé ukázky. Nenalezneme jich zde tolik jako v Prokopových litaních, nicméně také jich je zde dost a často odkazují k jiným zdrojům a nabízejí i možnost využití audiovizuální techniky. Například u básně *Střehali dohola malého chlapečka* jsou dobře viditelné všechny postupy autorů k hákovi – nabídka využití moderních technologií, otázky nenutící, ale vlnitě pobízející i odkaz do jiných zdrojů, než je jen učebnice. *Azkuste šci, jaké lidi a jejich působení vidíte za ústředními postavami básně. Jaký je jejich svět? ... Poslechněte si, jak básně Střehali dohola malého chlapečka zhudebnil Vladimír Mišík. ... Co je to blues? Který český básník kromě Kainara se touto hudební formou inspiroval? Znáte některého českého nebo světového hudebníka, který se zaměřuje právě na interpretaci blues? Uvažujte také o spojení hudby a slova a je pro vás důležitý text písničky*⁴⁴ Z citovaných otázek je patrné, že i v této litaně dávají autoři hákovi prostor vyjádřit svůj názor a pracovat tvůrčím způsobem. Navíc, pro lepší přehlednost, jsou od sebe jednotlivé otázky děleny červenými řadami.

S odkazy k jiným zdrojům souvisí další zkoumaná funkce, a tou je funkce sebevzdělávací. Odkazy sice zmíněny nejsou, nicméně formulace otázek prací s dalšími zdroji předpokládají. Navíc mohou háci využít zdroje uvedené na závěr litaní v přehledu použité literatury. Často jsou háci dotazováni na historický kontext, na porovnání s jinými díly a jinými autory, ale dochází zde i k zajímavému propojení mezispolečenských vztahů. Například u Hlavy XXII se mají háci zamýšlet nad předkladem zejména záporu z angličtiny, u Egypťana Sinuheta se zase mají zamyslet nad slovotvorným rozбором jména Achnaton, nebo u Wernischovy poezie mají hledat hláskové, lexikální a syntaktické zvláštnosti).

Dá se souhlasit i s tím, že litaně háky dobře motivuje a stimuluje. Sice nemají na výběr z více ukázek, ale na druhou stranu otázek k ukázkám je dost a nejsou to stále ty samé otázky. U každé ukázky se obměňují, pokud se po hácích chtějí úkoly jiného rázu, mají prostor se tvořivě rozvíjet, šci svůj názor, pořídit se s využitím moderních technologií. Tím, že je litaně barevně zvláště, neodrazuje od čtení, naopak navozuje pocit, že čtení rych-

⁴³KRAUSOVÁ, Lenka, FOLDYNA, Lukáš. *Litaně 4 k Literatuře z pohledu školníka*. Třebíč: Petra Mráková, 2006. s. 73. ISBN 80-86873-01-3.

⁴⁴ tamtéž, s. 84.

leji ubíhá. I ukázky jsou zvoleny v přijatelné délce, poítají s využitím v jedné vyuovací hodině otázek.

7. 5 Závěrečné shrnutí

Každá z výše uvedených litanek má své klady a zápory, každý učitel je jiný a vybere si tudíž podle svých potřeb tu, která mu nejlépe vyhovuje. Pro porovnání výsledků naší analýzy byla sestavena tabulka, v níž je každá složka analýzy obodována. Litanika, v které je složka zastoupena nejvíce, nebo která plní nejlépe uvedenou funkci, dostává 4 body, dále se body snižují směrem dolů až po 1 bod. Pokud nějaká složka v litanice zcela chybí, má bodovou hodnotu 0. Litanika s nejvyšším počtem bodů je tak, podle mínění autorky této práce, tou nejvhodnější litanikou.

Aby litanika mohla dostatečně reprezentovat určitou epochu, je potřeba mít v ní zastoupení dostatečného počtu autorů. V každé litanice je však dělení podle epoch trochu jiné (někde ani není dělení podle epoch, ale pouze podle české a světové literatury), pak tedy platí, že by hlo být představeno co nejvíce autorů, aby si mohli vybrat ty, kteří je zaujali a dál pokračovat v samostatné individuální práci. Nejvíce autorů české i světové literatury, představuje Prokop ve svých litanikách, dále je to litanika z edice Maturita, poté SPN a nakonec litanika k Literatuře v kostce. Co se týče ukázek na výběr (tedy vyšší počet než jedna od každého autora), není žádná litanika, která by nabízela od každého z uvedených autorů alespoň 2 ukázky, na výběr z více ukázek je pouze u některých autorů. Nejvíce ukázek na výběr nabízí Prokop v litanikách k Přehledům literatury, následuje litanika k Literatuře v kostce, SPN a nejméně ukázek na výběr nabízí litanika z edice Maturita.

Pokud nás bude zajímat aktivizace hlo (kam patří nejen počet otázek, ale i způsob jejich kladení a různorodosti, tím pádem i motivace a stimulace), vítzí litanika z edice Maturita, dále litaniky od Prokopa, litanika k Literatuře v kostce a nakonec SPN. Ilustrační doprovod je nedostatečný výše, až na litaniku k Literatuře v kostce. Soustředili jsme se na grafickou úpravu stránek, která hlo také může zaujmout nebo odradit. V tomto směru vítzí litanika k Literatuře v kostce. Grafickou úpravu stránky má nápaditou a ilustrační doprovod je velmi jednoduchý a vtipný. Druhá je litanika z edice Maturita, barevná stránka působí vizuálně přehledněji než černobílá, text je barevně rozdělen do sekcí a působí velmi zajímavě. Třetí je litanika k Přehledům od Prokopa, není sice barevná, ale grafická úprava vypadá lépe než litaniky od nakladatelství SPN. V tomto ohledu je to litanika bez výtvarného nápadu.

Informační funkci plní do jisté míry všechny litanie, avšak nejlépe litanie k Literatuře v kostce, která kromě informací o díle, směru a dobové situaci, které se vyskytují v rámci ku s názvem Azapamatujó obsahuje i různé zajímavosti, citáty, úryvky z jiných zdrojů i pikantnosti. Hned za ní je litanie z edice Maturita, ta obsahuje interpretaci díla a pojmenované výhmaty v textu. Prokop ve své litanii uvádí informace k dílu pouze u některých ukázek, je jich však dost, kde tato informace zcela chybí, což se u předchozích dvou litanek Šci nedá. Na posledním místě je pak litanie od nakladatelství SPN, protože zde nejsou uvedeny informace k dílu téměř žádné, pouze vysvětlivky pod textem a ty jsou pojaty jako samostatná položka v bodovém hodnocení.

Zpevňovací a kontrolní funkci plní všechny analyzované litanie prostřednictvím otázek a úkolů. Na prvním místě je litanie z edice Maturita, která obsahuje velké množství otázek pod každou ukázkou. Otázky jsou nápaditě zformulované a různorodě zaměřené. V témž závěsu je litanie k Literatuře v kostce, která má otázek také dostatek, avšak u některých ukázek méně jak 3, proto se dostala až na druhé místo. Nevýhodou Prokopových litanek je kladení otázek až po skončení celého tematického celku, působí to roztržitě a listování ruší hákovou koncentraci. Rozhodující je počet otázek vztahujících se k ukázkám a i přestože jsou položeny velmi srozumitelně stálí to pouze na třetí místo. Prokop zaměřuje své otázky velmi nápaditě a všestranně to samé platí i o litanii z edice Maturita. Počet otázek (a tedy i možností upevňování vědomostí a jejich kontroly) je Prokopova litanie na třetím místě. Poslední je litanie od nakladatelství SPN, otázek zde není mnoho, jsou málo nápadité a stroze kladené.

Sebevzdělávací funkci naplňují nejlépe Prokopovy litanie, nejlastěji ze všech analyzovaných litanek odkazují do konkrétních zdrojů, často formulují otázky tak, aby čtenáři nahlédli i do jiných zdrojů než je jen učebnice a aby zapojili kritické myšlení. Jako druhá je litanie z edice Maturita a hned za ní je litanie k Literatuře v kostce. Obě dvě téměř shodně políhají s využitím dalších zdrojů, i když litanie z edice Maturita více a mluví pro ni i fakt, že na jejím konci je uveden seznam odborné literatury, kterou mohou čtenáři při studiu využít. SPN už jen tím, že má otázek velmi málo, moc nepolítá s využitím dalších zdrojů. Zpravidla se otázky vztahují jen k ukázce a práci s ní.

Nejvíce ze všech litanek čtenáři k četbě a práci s textem motivuje litanie k Literatuře v kostce, je vzhledově šjemná grafickou úpravou a ilustračním doprovodem, navíc nabízí čtenářům i výběr z více ukázek od mnoha autorů. Otázkami sice nestimuluje čtenáři tak dobře, jako Prokopova litanie nebo ta z edice Maturita, ale jejich počet je adekvátní a jejich znění je

dostatečně motivující. Délka ukázek je přiměřená, v souvislosti s vyuiháním otázek pod textem spolehlivě pokryje celou vyučovací hodinu. Hned za ní je l'ítanka z edice Maturita, která ne nabízí tolik ukázek na výběr, jako l'ítanka předchozí, ani tolik neláká svou grafickou úpravou. Otázkami však stimuluje a motivuje velmi dobře. O dobré stimulaci a motivaci hovoříme také u Prokopových l'ítanek, ty však postrádají grafickou nápaditost, nebo alespoň barevné rozližení. Jejich kladem je ovšem zase stimulace háků k práci s jinými zdroji, a to i audiovizuálními. Na posledním místě je l'ítanka SPN, která nemotivuje háky téměř vůbec, kromě výběru zajímavých ukázek z díla (vůdce se autoři snažili najít nějaký gradální moment, což ale platí i o autorech předchozích l'ítanek).

Z toho, co je v l'ítance vítané a mělo by být její součástí, zaměřují pozornost na slovo úvodem, vysvětlivky a interpretaci díla. Na háka bezpochyby zapůsobí, pokud autoři l'ítanky osloví své čtenáře, popřijí jim hodnocení se zvládnutím všech úkolů a vyjádří jim podporu. Autoři l'ítanky z edice Maturita oslovují milé studenty i vyučující, vysvětlují, proč se rozhodli zařadit dané strukturní složky do l'ítanky, v čem bude l'ítanka přínosem, a co vše se od ní dá očekávat. Na závěr přejí studentům úspěšné složení maturitní zkoušky a hodnocení. Vladimír Prokop nikoho neoslovuje, ani nikomu nepřijde gratulovat, avšak vysvětluje, jak koncipuje l'ítanku a co od ní očekávat. V l'ítance k Literatuře v kostce taktéž není nikdo osloven, na závěr není přidáno ani přání úspěchu. Je zde jen krátce představena l'ítanka, jaké texty do ní byly vybrány a co jimi l'ítanka sleduje, na závěr jsou doporučené další publikace, které vyšly ve stejné řadě a které tvoří spolu s l'ítankou jeden celek. Nakladatelství SPN úvodní slova nepřidalo vůbec.

Ve vysvětlivkách je naopak l'ítanka od nakladatelství SPN na prvním místě obsahuje jejich velké množství téměř pod každou ukázkou, na druhém místě je l'ítanka k Literatuře v kostce, která je také místy obsahuje, edice Maturita ani Vladimír Prokop je nezařadili.

Velmi užitečnou pomůckou pro háky je interpretace díla. Samozřejmě by mělo interpretovat nejprve háci, popř. učitel, ale je dobré ověřit si, že jejich interpretace je správná a dobře chápána, popř. doprobrat odlišnosti v jejím pojetí. V poskytnutí interpretace je na prvním místě l'ítanka z edice Maturita, která nabízí interpretační oddíl pod každou ukázkou, na druhém místě je pak l'ítanka k Literatuře v kostce, která má oddíl zapamatuj si, kde je vlastní interpretace uvedena spolu s jinými informacemi o díle a dobovém kontextu. Vladimír Prokop zařazuje interpretaci jen občas. L'ítanka od nakladatelství SPN neuvádí interpretace díla vůbec.

Tabulka l. 1 přehledně zpracovává analýzou vyzorované jevy vyskytující se v různých místech v jednotlivých l'ítankách. Podle jejich výsledků nejlépe obstála l'ítanka z edice Maturita,

nejméně pak l'ítanka vydaná Státním pedagogickým nakladatelstvím. Rozdíl mezi těmito dvěma l'ítankami je 17 bodů, což je vcelku velká propast, vzhledem k tomu, že maximum bodů, které bylo možné získat za jeden jev, byly 4 body. Nejvíce bodů, které bylo možno získat, pokud by l'ítanka byla ve všem na prvním místě bylo 44 bodů. L'ítanka z edice Maturita jich získala 32, hned za ní byla l'ítanka k Literatuře v kostce s 31 body a na třetím místě se umístil Vladimír Prokop s 27 body. První tři l'ítanky od sebe nedělí nijak dramatický počet bodů, kvalitativně tedy od sebe nejsou moc vzdálené.

Tab. 1. 1 - Bodové ohodnocení analyzovaných jevů

	edice Maturita	Sochrová, Kostka	Vladimír Prokop	SPN
počet autorů	3	1	4	2
ukázky na výběr	1	3	4	2
ilustrační doprovod	3	4	2	1
aktivizace	4	2	3	1
informační funkce	3	4	1	2
zpevňovací a kontrolní funkce	4	3	2	1
sebevzdělávací funkce	3	2	4	1
motivační funkce	3	4	2	1
slovo úvodem	4	2	3	0
vysvětlivky	0	3	0	4
interpretace	4	3	2	0
CELKEM	32	31	27	15

8 Současná literatura v lítankách

8.1 Nejaktuálnější období ve vybraných lítankách

Aby bylo možné navrhnout doplnění litanek o okruh autorů současné české a světové literatury, je třeba se zaměřit na to, kterým obdobím literatura v lítankách končí, a od jakého období budeme hovořit o současné literatuře.

Zaměříme-li se na výsledky analýzy z tabulky l. 1, umístila se na 1. místo lítanka z edice Maturita, její aktualizované vydání vyšlo v roce 2011. Dalo by se tedy předpokládat, že posledním zachyceným obdobím by mohl být rok 2008. Avšak ze světové literatury je zde zmíněno poslední nejaktuálnější dílo z roku 1987 a je jím *Misery* od Stephena Kinga, aktuálnější díla zde nejsou zastoupena. Z české literatury je pak nejmladším dílem Hastrman od Miloše Urbana z roku 2001, avšak je to jediné dílo, které vyšlo po roce 2000.

Lítanka k Literatuře v kostce byla aktualizovaná také v roce 2011. Ve svém úvodním slově sděluje informaci, že v ní jsou vybrány texty z moderní české a světové literatury, avšak z českého dramatu je nejmladší Havlova *Audience* z roku 1977 (bereme první české vydání, ne německé z roku 1975), z české prózy pak Vieweghova *Báječná léta pod psa* z roku 1992 a Kratochvílův *Uprostřed nocí zpívá* z roku 1992, z poezie pak Krchovského *Noci*, po nichž nepřichází ráno z roku 1991. Světová literatura pak zprostředkovává jako nejaktuálnější dílo Hollywood od Charlese Bukowského (1991), zároveň je to také jediné dílo 90. let ze světové literatury.

Lítanky k Přehledům české a světové literatury vyšly v roce 2008. Z českého dramatu je nejaktuálnější *Vyšetřování ztráty těsní knihy* od Ladislava Smoljaka a *Zdeřka Svěráka* z roku 1967, z prózy pak *Báječná léta pod psa* od Michala Viewegha (1992) a z poezie jsou nejmladší *Řalmy* Ivana Diviže (1986). Ze světové literatury je pak nejaktuálnější *Stanice Boušná* od Lingize Ajtmatova (1981).

Z litanek pro 4. ročník SOG nakladatelství SPN, která byla aktualizovaná v roce 2010, nalezneme v oddílu od roku 1989 až do současnosti nejmladší novelu *Jozova Hanule* od Květy Legátové (2002), jediná kniha přesahující rok 2000. Světová literatura je na tom pak o poznání hůře, nejmladší dramata pocházejí z roku 1963 (*Fyzikové* od Dürrenmatta a *Policaři* od Mročka), z ostatní světové literatury je to pak *Milovaná* od Toni Morrisonové (1996), a povídka *Kino* od spisovatelky Helle Helle (1996).

Protože v l'itankách jsou 90. léta zachycena (někde méně, někde více) a naopak l'etím pozdějším zde je věnováno minimum pozornosti (nebo vůbec žádná), rozhodla jsem se za okruh skutečnou současnou literaturu pojmut nikoliv léta 90., ale právě literaturu od roku 2000 do roku 2017. Rok 2018 je zatím vynechán, protože jen velmi málo oceněných zahraničních děl z roku 2018 je přeložených do češtiny.

8.2 Aktualizace světové literatury a kritéria výběru

Kritériem pro výběr děl světové literatury byla světově známá, nejlépe mezinárodní, ocenění. Zvolena byla Evropská knižní cena (European Book Prize), Nobelova cena za literaturu (Nobel prize for literature) a Cena Evropské unie za literaturu (European union prize for literature).

Evropská knižní cena se uděluje od roku 2007, každý rok vyhrává jedna kniha z jedné členské země Evropské unie. Ocenění získává každý rok jeden román a jedna esej.⁴⁵ Od roku 2007 získali ocenění třikrát autoři z Belgie, po dvou oceněných získali autoři z Německa a Španělska, další ocenění si zasloužili autoři z Velké Británie, Polska, Finska a Francie, Česká republika prozatím mezi oceněnými není. Jedná se o ocenění velkého mezinárodního významu, takže tato díla by se bezpochyby dala zařadit do užšího výběru autorů současné světové literatury, problém u těchto děl je, že z jedenácti jsou prozatím do českého jazyka přeložena pouze tři, a to *Poválečná Evropa* od Tony Judta, která na svém přebalu nese označení *A* Jedna z deseti nejlepších knih roku a která vyglá už potěší v českém překladech, Gottland od Mariusz Szczygiela reportážně představující postavy nedávné české historie, nominována také na prestižní polskou cenu Nike, a *Ořista* od Sofi Oksanenové. *Poválečná Evropa* i Gottland jsou knihy spíše historického charakteru, do beletristické řady na střední škole je tedy nezařazují, i přestože mají obě právo pro obyvatele České republiky určitou hodnotu.

Ořista je oproti těmto dvěma knihám románem, avšak s tematikou, u níž je vhodné se zamyslet, zda ji nabídnout hákům SČ. Mučení, znásilňování a prostituce, které jsou v díle zmiňovány⁴⁶, jistě není to, co by čtenáři potřebovali četbou vstřebávat, na druhou stranu by ale ukázka vybraná z této knihy mohla naplňovat nejen očekávané výstupy z literární komunikace definované v RVP, ale byla by i vhodným doplněním předmětových témat (vzhledem k zpracované psychologii postav doplní téma Osobnostní a sociální výchova, vzpomínkami

⁴⁵ PRIX DU LIVRE EUROPÉEN. *Donner envie d'Europe*. [online]. Bruxelles, 2007 [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <http://www.livre-europeen.eu/>

⁴⁶ KOSMAS. *Ořista* [online]. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.kosmas.cz/knihy/153734/ocista/>

na porušování lidských práv se dotkne i tématu Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech). Dále je také třeba vzít v úvahu, že háci l'ivrtého rolníku střední školy jsou již plnoletí a vyspělí jedinci, kteří by ani před takto drsnými a urlivitěne zcela pšjemnými vřmi, i když jen vyfabulovanými pro potšby románu, nemři zavírat oři.

Cena Evropské unie za literaturu se udřl od roku 2009, nevyhrává ji kařdá zemř ale vřbř cca 12 zemř. Tento vřbř se periodicky opakuje, řádná zemřezíská cenu dva roky po sobř je to spravedlivřrozřeně. Kařdř rok jsou urřeny státy, které vybřrajř svřho vřře. O tuto cenu se ucházř 28 řlenských státř Evropské unie, 3 státy evropského hospodřřského prostoru (Norsko, Island, Lichtenřejnsko) a zemř které jsou kandidáty pro vstup do Evropské unie (Turecko, řerná Hora, Makedonie, Srbsko, Bosna a Hercegovina).⁴⁷ Jiř třřkrát tuto cenu obdrřel také řeskř autor, a to v roce 2011 Tomáš Zmeřkal (*Milostný dopis klínovým přsmem*), v roce 2014 Jan Nřmec (*Dřřiny svřřla*) a v roce 2017 Bianca Bellová (*Jezero*).

Velmi významnou cenou je cena Nobelova, která se udřuje jiř od roku 1901 na základrřzavřř zesnulřho Alfreda Nobela, který svřř majetek vložil do fondu právřna tyto řřely udřování cen. Udřuje se v přři kategoriřch a jednou z nich je literatura. Nobel sám celř řivot sbřral knihy v řřřných jazycřch, na konci řřvota dokonce sám zkouřel psát beletrii. Prozatřm tuto cenu získalo 114 laureátř. Nobelovu cenu za literaturu udřuje řvřdřská akademie, která kařdorol'nřrozhodne o tom, kdo ji získá. Proces nominace není snadný, informace o nominacřch jsou tajné po dobu 50 let. Právo přřdkládat návrhy na udření Nobelovy ceny za literaturu majř ze zákona tyto osoby: řřlenové řvřdřské akademie a dalřch podobných akademiř, profesř literatury na univerzitách, přřdchořř laureáti Nobelovy ceny za literaturu, přřsedově spoleřenstvř autorř reprezentujřcích zemř. Komise řvřdřské akademie, která je zodpovřřlná za finální vřbř laureátř, má 18 řřlenř. Laureát musí obdrřet více neř polovinu hlasř. Ceny se udřujř 10. prosince, laureáti obdrřř medaili, diplom a dokument potvrzujřcí vřřř odmřny, kterou v řámcı ocenřř obdrřř.⁴⁸

Od roku 2000 bylo tedy udřeno jiř 18 cen za literaturu, u laureátř jsme se zamřřili na knihy po roce 2000. Nřkterě ocenřř knihy vřřřle po roce 2000 dosud nebyly přřelořeny, ale

⁴⁷ EUROPEAN UNION PRIZE FOR LITEARTURE. *EUPL On Tour*. [online]. Brussel, 2009 [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <http://www.euprizeliterature.eu/>

⁴⁸ THE NOBEL PRIZE. *Nomination and Selection of Literature Laureates*. [online]. Nobel Media AB 2018. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.nobelprize.org/nomination/nomination-and-selection-of-literature-laureates/>

hodnotě je již v edičních plánech nakladatelství Argo (například Orhan Pamuk, Bob Dylan nebo Kazuo Ishiguro).⁴⁹

8.3 Aktualizace české literatury a kritéria výběru

Výběr knih, o které by měl být rozšířen okruh autorů současné české literatury v řátcích, se řídí, stejně jako u světové literatury, podle významných ocenění. Prvním z ocenění je cena Magnesia Litera a druhým pak Státní cena za literaturu. Opomenout nelze ani již výře zmiřovanou Cenu Evropské unie za literaturu, v ní se již třkrát podařilo získat ocenění českým autorům a konkrétně Tomáři Zmeřkalovi v roce 2011 za prozaickou prvotinu *Milostný dopis klínovým písmem*, Janu Nřncovi v roce 2014 za román *Dřiny světa* a Biance Bellové v roce 2017 za román *Jezero*. Pro české autory je řest získat ocenění mezinárodního významu, a proto budou jejich díla zařazena do doporučeného okruhu autorů současné literatury.

Cena Magnesia Litera je literární ocenění udřované sdružením Litera kařdý rok od roku 2002. Cílem udřlení cen je propagace kvalitní literatury řřzných řánřř. Ocenění je udřlováno spisovatelům, básníkům, řěkladatelům, vřdcům i nakladatelům v řřřto kategoriích: Kniha roku, Litera za prózu, Litera za poezii, Litera za populárnřnaulřnou literaturu, Litera za řěkladovou knihu, Litera za nakladatelský pořin, Litera za objev roku, Litera za řřnos české literatuře, od roku 2003 i Litera za dřřskou knihu a od roku 2004 i Cena řřenářř. Porota, která rozhoduje o ocenění za Knihu roku a za objev roku, se sestává z 300 řřenř řřřznorodřzamřřenřných řř od spisovatelř až po nakladatele. Knihu ocenřnou Cenou řřenářř si řřenářř odhlasují sami na webových stránkách Magnesie Litery. V ostatních kategoriích rozhodují umřci a odborníci daného oboru. Celkem bylo uzavřeno 17 řřnřkř Magnesie Litery s celkovým pořtem 153 ocenřných knih.⁵⁰

Státní cena za literaturu se zařala udřovat v roce 1920 a s výjimkou nřkolika řřnřkř, ve kterých bylo udřlení vlivem historických okolností řěřuřeno, si dřř svou tradici dodnes. Nejprve byla ocenění rozdřena do kategoriř, které se v řřřbřřu let vytvořily (např dramatická tvorba, literární kritika, poezie, próza, řěklad), od roku 1995 se kategorie nerozřigují a

⁴⁹ARGO. *Ediční plán*. [online]. Praha: Argo, 2018 [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: <http://www.argo.cz/edicniplan/>

⁵⁰MAGNESIA LITERA. *O Literě* [online]. Praha: Press & Media, 2009 [cit. 2019-04-02]. Dostupné z: <https://www.magnesia-litera.cz/o-literě/>

uděluje se Státní cena za literaturu a Státní cena za překladatelské dílo. Ceny předává ministr kultury při příležitosti státního svátku Dne vzniku samostatného Československa 28. 10.⁵¹

Zatímco ocenění Magnesia Litera získá kniha vydaná rok předcházející roku ocenění, Státní cenu za literaturu nemusí získat vždy jen kniha. Ocenění bývají i knihy vydané déle než rok předcházející udělení ceny, cenu získali i autoři za své celoživotní dílo, ne jen za jednu knihu. Ocenění za své celoživotní dílo získali například Pavel Grut (2015), Patrik Ouředník (2014), Ivan Wernisch (2012), Ludvík Vaculík (2008) a další.

⁵¹ ÚSTAV PRO ČESKOU LITERATURU AV ČR. *Státní cena za literaturu* [online]. Praha: WebActive s.r.o., 2010 [cit. 2019-04-02]. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/ceny/?c=2>

9 Vybraní autoři světové literatury

Z velkého množství oceněných knih světové literatury jsou ve finálním výběru zastoupena všechna tři významná ocenění zmíněná v kapitole 8.2 – tedy Evropská knižní cena, Nobelova cena za literaturu a Cena EU za literaturu. Ve výběru byl kladen důraz na rozmanitost, a to jak tematického zaměření knih, tak i národností autora.

Z knih oceněných Evropskou knižní cenou byla nakonec do doporučeného výběru zařazena *Opista* od finské autorky Sofi Oksanen, protože je jako jedna z mála přeložena do češtiny a svým tématem je zajímavá, i když poněkud kontroverzní.

Z autorů, jichž získali Nobelovu cenu za literaturu, je podrobněji zmíněna rakouská spisovatelka Elfriede Jelineková s prózou *Zimní putování* a peruánský spisovatel Mario Vargas Llosa a jeho detektivní příběh *Kdo zabil Palomina Molera*.

Cena EU za literaturu je udělena vždy za konkrétní dílo. Nevýhodou je, že velké množství těchto knih není přeložených do češtiny vůbec, nebo se teprve k překladu chystají. Z knih, jejichž překlad je k dispozici, byl vybrán román *Náhradní život* od makedonské spisovatelky Lidije Dimkovske a román *Smrt jezdí v Audi* od dánského spisovatele Kristiana Banga Fosse.

9.1 Sofi Oksanen - Opista

42letá finská autorka debutovala románem *Stalinovy krávy* v roce 2003. Kromě *Opisty* vydala dalších pět knih a je držitelkou několika ocenění. V roce 2008 obdržela cenu Finlandia-palkinto za literaturu, která se každoročně uděluje autorům za nejlepší finské romány.⁵² V roce 2009 pak Runeberg-palkinto, pojmenovanou po finském básníku Johanu Ludvigovi Runebergovi, která se udílí finským autorům od roku 1987. *Opista* je první knihou, která získala cenu Finlandia, zároveň i Runebergovu cenu a také se stala nejprodávanější finskou knihou za rok 2008.⁵³ Sofi Oksanen byla ve stejném roce vyhlášena estonským deníkem Postimees osobností roku.⁵⁴

⁵² SUOMEN KIRJASÄÄTIÖ. *Kaunokirjallisuuden Finlandia-palkinto*. [online]. Helsinky: Finnish Book Foundation, 2019 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://kirjasaatio.fi/kaunokirjallisuudenfinlandia?lang=en-gb>

⁵³ O.Y. SUOMEN YLEISRADIO. *Sofi Oksanen Wins Runeberg Prize*. [online]. Helsinky: Ministry of Transport and Communications, 2009 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: https://yle.fi/uutiset/osasto/news/sofi_oksanen_wins_runeberg_prize/5721087

⁵⁴ MÄEKIVI, Mirjam. Postimehe aasta inimene 2009 - Sofi Oksanen. In: *Postimees* [online]. Tallinn: Eesti Media Group, 2009 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://kultuur.postimees.ee/202068/postimehe-aasta-inimene-2009-sofi-oksanen>

V roce 2010 obdržela Literární cenu Severské rady, ve téže roce dostala za svou knihu *Ol'ista* cenu Prix Femina Étranger za nejlepší zahraniční román (cena se udílí od roku 1985 a *Ol'ista* je první finské dílo, které tuto cenu získalo) a v roce 2013 Severskou cenu Švédské akademie.⁵⁵

Lenka Fárová, jež opatřila *Ol'istu* doslovem, se zmiňuje o půli oceněních, která získala jen samotná *Ol'ista*: *AZ toho je patrné, že se v tomto pšpadě zájem literární vŕly i kritiky a řtenášť naprosto shoduje: tuto knihu je prostě šeba řist. Vŕgina řtenášť pšznává, že ji pšpetlo jedním dechem, a odložit ji nedořtenou je prakticky nemořné.*⁵⁶

Ol'ista původně vznikla jako divadelní hra v roce 2007, o rok později vyšla jako román. Děj se odehrává v Estonsku po rozpadu Sovětského svazu v roce 1992 na venkovském statku, který sama obývá stará Aliide Truuová. Jednoho dne se u jejích dveří objeví dívka Zara ve zblouzném stavu, mluvící estonsky s ruským akcentem, utíkající před násilím svého manžela. Vychází najevo, že Zara je vnoučkou Aliidiny sestry Ingel. Obě hlavní postavy spolu naváží bližší vztah přes společných vyprávěních o vzpomínkách, které by mohla raději samy zapomenout. Dějem, který je vyprávěn chronologicky i retrospektivně, prostupují deníkové zápisy Aliidina švagra. V příběhu se střídají nejen různé období, o kterých je vyprávěno, ale i různé místa. Příběh vyžaduje velkou míru soustředění, urlitě se nejedná o oddychové řtení.

Kniha byla zvolena proto, že čáčkám poskytne jednak velmi propracovanou psychologii postav, jednak jim nabídne hrdinky řeny, nezkreslenou a nepřekřáženou realitu a v neposlední řadě jim otevře obzory historických souvislostí v Pobaltí.

9. 2 Elfriede Jelineková ř Zimní putování

72letá autorka rakouského původu získala v roce 2004 Nobelovu cenu za literaturu za muzikální tok hlasů v románech a hrách, které s mimořádnou lingvistickou horlivostí odhalují absurditu společenských klige.⁵⁷ Je držitelkou mnoha ocenění, její dílo *Pianistka* bylo zfilmováno. Je autorkou mnoha románů, divadelních her i statí, nebojí se otevřeně vyslovovat své názory, i když se ani její názory a mnohdy ani její díla nesetkávají s pochopením veřejnosti.

⁵⁵ OKSANEN, Sofi. *Biography*. [online]. Helsinki: Like Publishing, 2019 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <http://www.sofioksanen.com/>

⁵⁶ FÁROVÁ, Lenka. Jak vysoká je cena za přežití?. In: OKSANEN, Sofi. *Ol'ista*. Praha: Odeon, 2010, s. 291-292. ISBN 978-80-207-1319-3.

⁵⁷ THE NOBEL PRIZE. *Elfriede Jelinek* [online]. Stockholm: Nobel Media AD, 2004 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2004/press-release/>

Autorka sama v nejednom rozhovoru uvedla, že je na nepochopení zvyklá.⁵⁸ Již od 70. let sbírá ocenění, kromě Nobelovy ceny nelze opomenout Cenu Franze Kafky udělovanou v Praze a za dílo *Zimní putování* Mülheimskou dramatickou cenu. Přestože je její jméno na školách zmínováno sporadicky, její divadelní hry se hrály i v českých divadlech (z těch známějších divadel například Divadlo Komedie i Nová scéna).

Autorčin život byl již v dětství negativně poznamenán. Otec byl neuroticky nemocný a zemřel v psychiatrické léčebně. Její matka byla katolicky orientovaná, k nímuž nutila i svou dceru proti její vůli, navíc na ni kladla velké nároky. Elfriede navštěvovala na konzervatoři hodiny klavíru, baletu, varhan, flétny, mimo konzervatoř housle, violu a kytaru. Psychický nátlak způsobil její psychický kolaps před nástupem na vysokou školu, kterou nakonec absolvovala velmi uzavřená do sebe, izolovaná od okolí. V období této izolace začíná se svou literární tvorbou.

Ve svých textech kritizuje poměry v Rakousku, a to jak současné, tak minulé (například Rakouska na nacismu), iasto vyslovuje feministické názory (například v románu *Lust*), odmítá názory kritiků, že některá její díla jsou pornografická.

Zimní putování je divadelní hra, nejen v takové podobě jako jsou hři na střední škole zvyklí. V osmi krátkých kapitolách nejsou dialogy postav tak, jak by se realizovaly na jevišti, ale jsou to monology. V poznámce v závěru knihy je spojena informace, že německá, což je původní jazyk hry, umožňuje autorce nerozlišovat rody, pro ženu taková výsada neplatí. *Ajedná se o postdramatickou koláž osmi monologů, jež vychází z básní Wilhelma Müllera zhudebněných Franzem Schubertem v cyklu písní Zimní cesta. 3. února minulého roku (2011, pozn. autorky) hru poprvé uvedl Johan Simons právě na mnichovské scéně Elfriede Jelinekové za ni obdržela Mülheimskou cenu za nejlepší text divadelní sezony.*⁵⁹

Každá z osmi kapitol nabízí pohled do nitra vypravěče, jímž může být kdokoliv jiný, Jelineková neuvádí konkrétní vypravěče ani postavy. Každá z kapitol je tematicky zaměřena na něco jiného než politická témata, skandály, osobní zpovědi. V díle najdeme autobiografické prvky (vzpomínka na vztah s matkou i na otce v léčebně).

⁵⁸ FESTIVAL SPISOVATELŮ PRAHA. *Rozhovor s Elfriede Jelinekovou* [online]. Praha: Nadační fond Festival spisovatelů Praha, 2009 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: http://www.pwf.cz/archivy/texty/rozhovory/rozhovor-s-elfriede-jelinekovou_1939.html

⁵⁹ BOULKOVÁ, Kristina. *Elfriede Jelinek: Zimní putování*. [online]. Medonosy: Sdružení pro iliteraturu, 2012, 15. 1. 2012 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/29393/jelinek-elfriede-zimni-putovani>

9.3 Mario Vargas Llosa – Kdo zabil Palomina Molera?

83 letý autor mnoha děl pochází z Peru, za svou tvorbu obdržel mnoho ocenění, nejvýznamnějším z nich je Nobelova cena, kterou získal za literaturu v roce 2010. Jeho otec byl velmi autoritářský a kromě velmi přísné výchovy doma zažil i diktátorský režim ve své rodné zemi, což ho ovlivnilo v budoucí tvorbě ve které protestoval proti jakékoliv formě nátlaku a nesvobody.⁶⁰

Proslavil se jako spisovatel mnoha novel, divadelních her, esejí a literárních kritik, věnoval se i žurnalistice. Angažoval se i v politice, v roce 1990 kandidoval na Peruánského prezidenta, ale neuspěl. Nobelovu cenu získal za zmapování mocenských struktur a za výstižný obraz odporu, vzpoury a porážky.⁶¹

V knize *Kdo zabil Palomina Molera* čtenář najde detektivní příběh, milostnou zápletku, náhled do světa armády, justice a korupce. Celý příběh se odvíjí pomalu, čtenář však neunudí, protože svým vyprávěcím talentem Llosa stále udržuje napětí a svým zábavným a hlavně pro dnešní mládež aktuálním jazykem upoutá čtenářovu pozornost. Pátrání dvou detektivů po vrahovi oběšeného, do pole pohozeného mladého vojenského letce, nalezeného u malého města v Peru je zajímavým a ne tak laťastým námětem pro háčky středních škol, bez rozdílu pohlaví.

9.4 Lidija Dimkovska – Náhradní život

47letá makedonská autorka se ve své tvorbě věnuje psaní novel, esejí a poezie. Vyučovala makedonštinu v rumunské Bukurešti a světovou literaturu na univerzitě ve Slovinsku, kde od roku 2001 také žije. V současné době se kromě literární tvorby věnuje překládání rumunské a slovinské literatury do makedonštiny.⁶²

V roce 2013 obdržela Cenu Evropské unie za literaturu, která ale nebyla jediným jejím získaným oceněním. V roce 2005 získala Cenu makedonských spisovatelů za nejlepší prózu

⁶⁰ GRANDIN, Karl. Mario Vargas Llosa: Biographical. In: *The Nobel Prize* [online]. Stockholm: Nobel Foundation, 2011 [cit. 2019-04-04]. Dostupné z: https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2010/vargas_llosa/biographical/

⁶¹ THE NOBEL PRIZE. *Mario Vargas Llosa: Facts* [online]. Stockholm: Nobel Foundation, 2011 [cit. 2019-04-04]. Dostupné z: https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2010/vargas_llosa/facts/

⁶² EUROPEAN UNION PRIZE FOR LITERATURE. *Winning Authors: Lidija Dimkovska* [online]. Brusel: European Union Prize for Literature, 2011 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.euprizeliterature.eu/author/2013/lidija-dimkovska>

roku za knihu *Skrytá kamera* (Skriena kamera), tato kniha se stala v Makedonii knihou roku 2005. V roce 2009 pak německou literární cenu Huberta Burdy pro mladé východoevropské básníky.⁶³

Proza *Náhradní život* vydaná v roce 2012 vypráví příběh Zlaty a Sreby, které se narodily jako siamská dvojčata spojená spánky. Příběh jejich života, vyprávěný Zlatou, začíná roku 1984 na okraji Skopje a končí v roce 2012 v tomtéž městě. Dívky hlijí svůj život každý den s tou druhou po boku, bez jediného svobodného samostatného pohybu, který je dopřán každému jedinci, s jedním velkým přáním – být jako ostatní vrstevníci. Ve svých 24 letech podstoupí v Londýně chirurgický zákrok, který je od sebe má oddělit a jejich velké přání jim splnit. Srebra ho však nepřijímá. Příběh začíná i končí stejným momentem. Na jeho začátku jsou dvě sestry – siamská dvojčata, která hrají hru na předpovídání budoucnosti. Na konci Zlatina vyprávění se vypravěčka dívá na své dvě dcery – dvojčata, jak hrají tutéž hru. Celý příběh se odehrává na pozadí politických událostí – rozpadu Jugoslávie.

V rozhovoru Lidija Dimkovska uvedla, že oddělení siamských dvojčat jako alegorie pro rozpad Jugoslávie nebyl její prvotní záměr, ale v průběhu psaní se spontánně objevilo několik narážek a spojení. Ve své próze se inspirovala skutečným příběhem íránských sester, které však chirurgický zákrok nepřijímaly, obě příběhy ji velmi zasáhly, proto se ho rozhodla sepsat, ale v kontextu zemí, jejichž prostředí znala – Makedonie, Jugoslávie. Vyprávění Zlaty zahrnuje 28 let příběhu z prostředí jedné rodiny a 28 let politických změn – přechod od socialismu ke kapitalismu, válka v Jugoslávii.⁶⁴

9.5 Kristian Bang Foss – Smrt jezdí v Audi

Přestože tvorba 42letého dánského spisovatele zahrnuje prozatím jen 3 romány, byl oceněn Cenou Evropské unie za literaturu. Svůj debut *Rybí okno* vydal v roce 2004, o čtyři roky později vydal román *Bouře v roce* a v roce 2012 vyšla kniha *Smrt jezdí v Audi*, za kterou dostal již výše zmíněné ocenění.

Hlavní postavou knihy *Smrt jezdí v Audi* je obyčejný člověk Asger, který má přímý život. Práce v reklamní agentuře ho moc nebaví, život s přítelkyní a její dcerou také upadl do stereotypu, z kterého se Asger snaží hledat cestu ven. Za svou odbytou reklamní nabídku,

⁶³ INTERNATIONALES LITERATURFESTIVAL BERLIN. Lidija Dimkovska. [online]. Berlin: internationales literaturfestival Berlin, 2018 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://literaturfestival.com/autoren-en/autoren-2010-en/lidija-dimkovska>

⁶⁴ NOVIČ, Sara. Interview with Lidija Dimkovska. In: *The White Review* [online]. London: The White Review, 2017 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.thewhitereview.org/feature/interview-lidija-dimkovska/>

ke které se nenamáhal sehnat si autorská práva na pouhité fotografie, je vyhozen z firmy, kde pracoval. Přel o práci, opustila ho přítelkyně musel se odšťovat a přilil si od kamaráda nemalý finanční obnos. Ze vzniklé životní krize mu pomohl až inzerát, ve kterém velmi těžce nemocný Waldemar, který pro své onemocnění svalil, jež mu značně snížilo hybnost, jezdil na vozíku, hledal osobního asistenta.

I přes poláteřní nutnost tolerovat jeden druhého si jeden na druhého zvykli a vytvořili si hezký vztah. Zahřili spolu mnohá dobrodružství, která Foss umí vtipně podat, i přestože je celá kniha v podstatě příběhem o umírajícím mladém muži, který ve svém asistentovi najde přítele, který pro něj má pochopení. Mladému Waldemarovi pomáhá *Avolný přístup k životu, kouření marihuany a Asgerova bezprostřednost. Tento hatrick sice zajišťuje výborný literární zážitek, ale zároveň ukazuje to, co společnost primárně nechce. Lidskou bezradostí a negativitami, které autor demonstruje na Waldemarovi a utopickém prostředí kodánského sídliště Foss se nebojí poukázat na propastný rozdíl mezi dvěma společenskými třídami, bezohlednost, bezvýchodnost zdravotního postižení a chladné mezilidské vztahy plné nepochopení. Asger s Waldemarem v sobě navzájem nakonec nacházejí opravdové přítele, protože spolu konečně mohou být sami sebou.*⁶⁵

Cestou od lékaře, který má být Waldemarova naděje na uzdravení, se Waldemarovi přetáhí. Černé Audi, které Asger, aby šel na cestu za přítelovým uzdravením, několikrát během cesty zahlédne jet za nimi s tajemným stínem na místě šedě, je symbolickým nositelem smrti. Dokud se auto drží za nimi, Waldemar žije, ve chvíli, kdy je předjíždí a končí s jejich pronásledováním, končí i život mladého Waldemara.

⁶⁵ KLIKOVÁ, Markéta. *Foss, Kristian Bang: Smrt jezdí v audi.* [online]. Medonosy: Sdružení pro iliteraturu, 2016 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/36453/foss-kristian-bang-smrt-jezdi-v-audi>

10 Vybraní autoři české literatury

10.1 Tomáš Zmeškal a Milostný dopis klínovým písmem

53letý autor česko-konžského původu zaznamenal velký úspěch hned se svou románovou prvotinou *Milostný dopis klínovým písmem*. Za toto dílo získal 2. místo v anketě Kniha roku 2009 v Lidových novinách, nominace na cenu Magnesia Litera 2009, Cenu Josefa Červoného (2009) a Cenu Evropské unie za literaturu v roce 2011. Kromě této knihy je autorem dvou dalších románů a jedné rozhlasové hry.⁶⁶

Milostný dopis klínovým písmem je příběhem milostným, rodinným i historickým. Vypráví o osudu manželů Květy a Josefa LERNÝCH, kteří se spolu poznali na přednáškách o klínovém písmu a následně se vzali. Josef je v 50. letech 20. století uvězněný a Květa, hledající pomoc u jejich společného přítele Hynka, najde ve vypočítavém a do Květy zamilovaném Hynkovi místo jiného než pomoc. Hynek jí pomoc přislíbí, ale tajně si na ni myslí ještě od doby, než si Květa vzala Josefa za manžela. Je odhodlán, že tentokrát už mu Květa neunikne a zvolí zvláštní, avšak vycházející, strategii sblížení. Nakonec se mu podaří, že se Květa zamiluje jak do něj, tak do způsobu, jakým s ní zachází. Po Josefově propuštění vyjde Květa najevo a Josef ji na dlouhá léta opouští a uchýlí se na jejich venkovskou chalupu. Na pozadí se stane mnoho jiných věcí jak rodinných (svatba jejich dcery, narození vnuka Kryštofa, rozvod jejich dcery) tak historických od 50. až do 80. let. Josef se ke Květě nikdy nevrátí, i po dvaceti letech odloučení zůstávají každý sám. Josef nečekaně umírá a Květu zanedlouho odváhí do nemocnice se zápallem plic. Přestože se s manželem dohromady nikdy od jejich odloučení nedala, jeho smrt ji zasáhla. Doma mezitím nachází Alice v otcově pozůstatosti dopis psaný klínovým písmem určený její matce. Alice si nechá dopis přeložit a otec se v něm vyznává z velkých citů, které ke Květě celý čas jejich odloučení choval. Alice jde do nemocnice, aby zarmoucenou a nemocnou matku potěšila zprávami o otcově lásce, avšak dozvídá se, že její matka iasně zemřela.

10.2 Jan Němec a Dějiny světa

37letý syn spisovatele Ludvíka Němce, člen Asociace spisovatelů, debutoval sbírkou poezie *První život* v roce 2007, ta byla následována sbírkou povídek z roku 2009 *Hra pro čtyři ruce* a prozatím posledním vydaným dílem je román *Dějiny světa* z roku 2013. Jan Ně-

⁶⁶ ZMEŠKAL, Tomáš. Autor. In: *Tomáš Zmeškal: Spisovatel* [online]. [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.tomaszmeskal.cz/autor/>

mec byl nominován na Cenu Jiřího Ortena za rok 2010, na cenu Magnesia Litera v roce 2014 v kategorii próza a ve stejném roce také na Cenu Josefa Čkvoreckého. Významné ocenění, kterého se mu dostalo, je Cena Evropské unie za literaturu a cena Česká kniha, obě v roce 2014.⁶⁷

Román *Dejiny svetla*, vydaný roku 2013 vydavatelstvím Host, je příběhem fotografa Františka Drtikola. A kdo to vlastně byl František Drtikol? Dandy z hornického maloměsta, světově známý fotograf, jehož živnost krachovala, mistr aktů, co nikdy nemohl být na heny, mystik a buddhista, který uvěřil v komunismus; muž mnoha vnějškových rozporů a jejich vnitřní syntézy.⁶⁸ Takto osobu Františka Drtikola představují úvodní stránky vydavatelství Host. Také to byl člověk, který měl rád volnost a svobodu a náhled na svět z více perspektiv. Proslavil se portréty mnoha slavných osobností a fotografiemi aktů. V roce 1945 vstoupil do komunistické strany a setrval v ní až do své smrti v roce 1961. V románu autor chronologicky zobrazuje fotografovo dětství, studentská léta, fotografickou kariéru až po jeho zálibu v buddhismu. Není to poprvé, co je Drtikolův život zpracován, avšak poprvé formou beletrie, kde je mezi fakty prostor pro fabulaci. Čtením tohoto románu, pokud se pro čtenáře základně předložené ukázky rozhodnou, se seznámí s reálnými postavami, místy i událostmi z trochu jiné perspektivy. Velmi významný zde bude mezitextový vztah s dějepisem.

10.3 Bianca Bellová - Jezero

49letá překladatelka se kromě tlumočení z angličtiny do češtiny věnuje úspěšně i vlastnímu psaní. V roce 2009 vydala svou prvotinu Sentimentální román, dále pak knihy Mrtvý muž (2011) a Celý den se nic nestane (2012). V roce 2016 vydala knihu Jezero, která znamenala velký úspěch. Bellová za ni obdržela hned dvě významná ocenění – Magnesia Litera za Knihu roku 2017 a Cenu Evropské unie za literaturu 2017. Kniha si získala oblibu i v zahraničí, o čemž svědčí fakt, že je k dostání v překladu v 17 zemích.⁶⁹

Jezero vypráví příběh chlapce Namiho hýčkaného pouze s babičkou a dínou (po smrti dínky pouze s babičkou) v Rusku v oblasti zamořené toxickými výpary, prachem a zkaženou vodou v jezeře, která se vytrácí, neznámo kam. Nami dospívá, což s sebou nese i první lásky.

⁶⁷ EUROPEAN UNION PRIZE FOR LITERATURE. *Winning Authors: Jan Němec*. [online]. Brussel: European Union Prize for Literature, 2014 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.euprizeliterature.eu/author/2014/jan-nemec>

⁶⁸ HOST. *Jan Němec: Dejiny svetla*. [online]. Brno: HOST – vydavatelství, 2014 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/dejiny-svetla-3/>

⁶⁹ HOST. *Bianca Bellová*. [online]. Brno: Host, 2018 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/bellova-bianca/>

Vyhlédne si dívku Zazu, která k němu též chová sympatie. Když mu ale zemře babička a přišlo předešlámu jeho milou znásilní ruští vojáci, utěle pátrat po své matce, o které toho od prarodičů přišlo nevědět.

10.4 Emil Hakl a O rodičích a dětech

61letý držitel dvou cen Magnesia Litera, vlastním jménem Jan Beneš, debutoval básnickou sbírkou *Rozpojená slova*, která vyšla v roce 1991. V roce 2000 vydal sbírku *Zkušební trylky z Marsu*, což je druhá a zároveň poslední sbírka poezie, nadále pokračoval s prózou, které se začal věnovat v roce 1998. Píše povídky i romány, má vydaných 9 prozaických knih.

Za svá díla získal několik ocenění. V roce 2003 byla oceněna Magnesií Literou jeho kniha *O rodičích a dětech*, v roce 2010 získal za *Pravidla smělého chování* Cenu Josefa Čkvoreckého a v roce 2011 byla tato kniha nominována na cenu Magnesia Litera v kategorii próza. O tři roky později Hakl získal za román *Skutečná událost* druhou Magnesii Literu za nejlepší prózu.⁷⁰

Podle knihy *O rodičích a dětech* byl v režii Vladimíra Michálka natočen stejnojmenný film, který měl premiéru v roce 2008. Próza se dočkala překlady do mnoha jazyků. Vypráví příběh z obyčejné procházky otce a syna, kteří se spolu chodí takto procházet jednou měsíčně. V rámci této procházky si spolu povídají, vyměňují si zkušenosti, vzpomínky a úvahy. Na tomto zdánlivě obyčejném tématu autor ukazuje, kolik společného toho mají dva lidé oddělení téměř třiceti lety věkového rozdílu, s různými zkušenostmi i zájmy. Povídají si o věcech vážných i obyčejných, ne vždy mají stejný názor, avšak mají spolu silnou vazbu otce a syna, která je svede každý měsíc dohromady.

10.5 Květa Legátová a Helary

Květa Legátová, vlastním jménem Věra Hofmanová, debutovala v 50. letech soubojem lrt *Postavilky*, přispívala také do časopisu *Host do domu*. Poté se literárně odmlčela a až po svém odchodu do důchodu se plně věnovala učitelské profesi. Po skončení učitelské kariéry

⁷⁰ ČERVENÝ, Radek. *Emil Hakl. Více informací o autorovi*. [online]. Praha: autorskeweby.cz, 2010 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <http://www.emilhakl.cz/o-sobe.html>

se k literární tvorbě vrátila pod pseudonymem. Psala povídky, rozhlasové a televizní hry. Zemřela v roce 2012.⁷¹

Povídkový cyklus *Ďelary* vyšel v roce 2001 a nebyl, jak by se někdo mohl mylně domnívat, předlohou ke stejnojmennému filmu. Tou se stala až o rok později vydaná novela *Jozova Hanule* (2002). Příběh povídek je zasazen do předválečné horské vesnice Ďelary, kde panují drsné podmínky a chudoba. Každá povídka vypráví osud některého z jejích obyvatel, příběhy na sebe nenavazují, místy se prolínají osudy postav. Všechny povídky dohromady tvoří celek, ze kterého si lze sestavit obrázek o prostředí a životě Ďelarech.

⁷¹ Příběhy, Alena. Květa Legátová. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Praha: Ústav AV ČR, 2010 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1451&hl=leg%C3%A1tov%C3%A1+>

11 Pracovní listy k ukázkám

Pracovní listy jsou koncipovány tak, aby vyhovovaly cílům vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace. Vedou žáky k tvořivé práci s uměleckým textem, k vytváření pozitivního vztahu k literatuře a k vytváření návyku individuální práce, k formování hodnotové orientace a k citlivému vnímání okolního světa i sebe sama.⁷²

Z očekávaných výstupů, kterých by žák mohl v rámci literární komunikace dosáhnout, umožňuje tento pracovní list žákovi rozlišit a specifikovat jednotky vyprávění (v tomto případě postavy), tvořivě využít informace z odborné literatury a internetu, které žák dále vyhodnotí, a tvořivě využít své schopnosti a dovednosti v produktivních činnostech rozvíjejících jeho individuální styl.⁷³

Průřezové téma, které se prolíná všemi pracovními listy, je Osobnostní a sociální výchova, pokud žáci pracují s mediálními zdroji, tak i Mediální výchova. Oblast Výchova myšlení v evropských a globálních souvislostech a Enviromentální výchova tematicky podporuje ukázka z *Jezera* od Biancy Bellové, a z *Opřisty* od Sofi Oksanenové.

Úkoly v pracovních listech vedou žáky k samostatné práci s textem, k tvořivému myšlení, k nazírání problémů z různých úhlů. Všechny činnosti předpokládají aktivní zapojení žáků buď samostatně nebo v rámci skupinové práce. Pracovní listy mají za úkol směřovat žáky k diskuzi, k argumentaci a za vhodného usměrňování učitele mají žákům umožnit vyjádřit vhodným způsobem své názory.

V rámci problémových otázek se předpokládá, že žáci projeví svou schopnost řešit problémy, předvídat následky svého jednání a z předkládaných alternativ zvolit tu, která bude mít nejméně negativní dopad na ně i jejich okolí. Při plnění úkolů mohou rozvíjet svou kreativitu, logické myšlení, na dosažení společných cílů mohou pracovat samostatně nebo ve dvojici. Pod ukázkou je nabídnut dostatečný počet otázek různého zaměření – od otázek vyžadujících práci přímo s daným textem až po otázky odkazující i do jiných zdrojů. Počet otázek nabízí také možnost výběru, učitel i žáci sami mají možnost volby dle vlastního uvážení i zájmu. Hlavními aktéry se ve vyučovacím procesu stávají žáci, kteří aktivně vystupují do popředí, zatímco osoba učitele se upozadí a funguje pouze jako monitor.

⁷² BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. s. 13. ISBN 978-80-87000-11-3.

⁷³ tamtéž s. 15

Otázky a úkoly pod textem rozvíjejí u hákŤ všech ěst klířových kompetencí uvede-
ných v Rámcovém vzdŤávacím programu.⁷⁴ Háky orientují jak na sebe samé a jejich priority,
schopnosti a dovednosti, tak i na skupinu. Upevňují mezilidské vztahy, podporují pŤšnosný
styl komunikace a spolupráci, témata úzce související s reálným ěivotem jim rozěšují obzory
v chápání svŤa, problémŤ spoleřnosti i jich samotných.

11. 1 Sofi Oksanen ť Ořista

11.1.1 Ukázka z knihy

„Mág hlad? Chceě nŤco jíst?“

DŤře se zatvářilo, ěe otázku nepochopilo nebo ěe se ho na nŤco takového v ěivotŤnikdo ne-
ptal.

„Pořkej tady,ó nakázala Aliide dŤřeti, zamířila opŤ k domu a zamkla za sebou. Vrátila se
s řerným chlebem a talířkem másla. S máslem chvíli váhala, ale nakonec ho vzala s sebou.
Není na tom tak zle, aby nemohla dŤřeti ten ědibec obŤovat.“

...

První krajíc chleba dŤře zhlŤlo jen tak. Teprve pŤ tŤetím mŤo trpŤivost vzít si i máslo, i to
věak udŤalo spŤnŤ do stŤdky zapíchlo malou hruďku, krajíc pŤelořilo, pevnŤ stisklo a
uhryzlo si pořádný kus. Na vratech zakrákala vrána, ve vsi ěřŤkali psi, ale dŤře se tak sou-
stŤdilo na chléb, ěe je uř ěádné zvuky nelekaly. Aliide si věimla, ěe se jí galoěe lesknou jako
pocŤivŤvyleěřné vysoké boty. Z mokré trávy stoupala vlhkost do nohou.

„Co bude dál? Myslím s tím tvým muřem. Bude tŤpronásledovat?“ó zeptala se Aliide a ne-
spouěřŤa z dŤřete pohled. Ten hlad byl opravdový. Ale co ten strach? ěe by se dŤře bálo
jen manřela?

„Bude. Je to mřř manřel.ó

„Nemám zavolat tŤeba tvé matce, aby si pro tebe pŤřjela? Nebo aby aspořvŤřŤa, kde seě?ó
DŤře zavřŤo hlavou.

„Tak nŤjaké pŤřtelkyni. Nebo nŤkomu z rodiny.ó

DŤře znovu zavřŤo hlavou, tentokrát o poznání prudřejí.

„ProstŤnŤkomu, kdo tvému muři neřekne, kde seě.ó

⁷⁴ tamřř. s. 9 - 11

DŮl'e nepšestalo vrtŮ hlavou. Ğpinavé kadešē mu odlétly z tvášē. DŮl'e si je shrnulo nazpŮ a vypadalo uň ménŮpomatenŮ tšēbaňē stále bylo vypláēné. Z olí mu sice zmizel ztšēgŮný svit, pohled vĝak zŤstával úkradmý a l'ihavý.

Aĝa tŮnikam odvézt nemŤňu. Není benzin, i kdybych sehnala auto. Autobus by mŮ jezdit jednou dennŮ ale to nikdy není jisté.ó

DŮl'e opŮ prohlásilo, ěe odejde samo.

Aĝa kam pŤjdeĝ? K manhelovi?ó

AŤo nikdy!ó

AŤak kam?ó

DŮl'e ĝpil'kou pantofle okopávalo obrubník kvŮinového záhonu, bradu si tisklo k hrudi.

AŤara.ó

Aliide uňasla. To se to dŮl'e pšēstavilo?

Aĝaliide Truuová.ó

DŮl'e pšēstalo okopávat kámen. Uvolnilo zaŤaté ruce, jimiň po jídle opŮ svíralo okraj laviľky, a pozvedlo hlavu.

AŤŮĝ mŮó⁷⁵

11.1.2 Otázky a úkoly k textu

1. Urľi literární druh a ěánr.
2. Charakterizuj hlavní postavy podle toho, co o nich vyplývá z úryvku. Doloň svá tvrzení na textu.
3. Pracuj s odbornou literaturou a vyhledej význam tŮhto slov: stšēdka, galoē. Do jaké odborné literatury nahlédneĝ?⁷⁶
4. Najdi v textu slova s citovým zabarvením. Nahraň je slovy neutrální slovní zásoby.
5. Jaký mohl být dŤřvod Zašēna útŮku od manhela?
6. Pracuj s internetem a s textovým editorem: Zjisti, kolik pšēpadŤ domáciho násilí bylo v L'R zjiĝŮno za rok 2018 a údaje zpracuj do tabulky ľi do grafu za jednotlivé mŮsice.

⁷⁵ OKSANEN, Sofi. *OLista*. Praha: Odeon, 2010, s. 18 - 20. ISBN 978-80-207-1319-3.

⁷⁶ stšēdka = mŮkká ľást chleba, galoē = gumová obuv. Je mŮhnē vyuhít napšē Slovník soul'asné ľēĝiny

7. Jaké následky může domácí násilí zanechat na psychice oběi? Je nějaká cesta, jak z domácího násilí uniknout a nemuset to šégit jako Zara útkem?

8. Pokraľuj ve vyprávění pšbčnu. Jak se situace bude pro oběeny vyvíjet?

9. Pracujte ve l'tvešcích: Vypracujte dva hebšlky nejdřlehitěgých včří. Jeden pro Zaru a jeden pro Aliidu. Budou nějaké včři, které se objeví v hebšlku obou hrdinek? Budou některé, které budou diametrálněodličné? Budou se jejich hebšlky dřlehitých včří ližit od těch vaģích? Diskutujte ve skupině poté i skupiny ve tšdčnavzájem mezi sebou.

10. Zkuste se vcítit do obou hlavních postav. Jaké pocity mohou prožívát a proč? Prožíváģ tyto pocity i ty? Proč ano, pšpadnčproč ne?

11.1.3 Komentáš k pracovnímu listu

Otázky pod ukázkou vedou řáky k pšemýģlení nad domácím násilím a nad jeho psychickými dopady na občř. Samostatně v rámci skupiny mají s tímto tématem pracovat. Hledají zpřsoby, jak se s ním vypošadat, vymýģlí alternativy, diskutují ve skupině Aby se pšesvčřili, ře se jedná o aktuální téma, mají za úkol sledovat pšpady domácího násilí na území České republiky. Pš zamýģlení se nad situací obou hlavních postav musí prokázat svou empatií a zároveňprokázat schopnost argumentovat v hodným zpřsobem ve skupinělidí.

Do práce s ukázkou je promítnuto přřšezové téma Výchova k myģlení v evropských a globálních souvislostech ř řáci ukazují schopnost projevít solidaritu s lidmi řijící v obtížných podmínkách a kromčtématu domácího násilí a jeho dopadř na lidskou psychiku se zabývají i kontrastem mezi chudobou a bohatstvím.

11. 2 Elfriede Jelineková ř Zimní putování

11.2.1 Ukázka z knihy

Odsunuli mč Mřř rozum odeģel uř dávno pšede mnou, uř ho nikdy nedořenu. Nemám tuģení, jestli pro mčv kvčnu jeģčnčro rozkvete, mohná dokonce i dšřv, nemám tuģení. Jednou jsem mč nčkoho, to bylo nčro, řenu, dceru, ale ty jsou teř pryř. Ne, pryř jsem já, ony jsou tady, nebo ne? Ztratil jsem je cestou, ne, uř na zaľátku cesty. Najednou tu uř nebyly, nechci být nevďřný, ale byl bych si je rád trochu ponechal, to ano, aľkoli mčnemčy doopravdy rády, na tom, ře mčnemají rády, si zakládaly. ... Vyhnaly mč teř tu leřím studený a nehybný, prosím, je tohle, kde teř leřím, ģpitál? Docela to tak vypadá. Nemám povolení leřet jinde, mám umístčku, prosím, tady je, v úplném klidu zavírám oľi, je to uř ten konec,

k němuž jsem byl doveden? Ještě ne, ještě nebyl dosažen, ještě nebylo dosaženo ničeho. Je snad tohle postel s mšhemí? Je snad tohle už klidový stav? Kdysi jsem si chodíval tak vesele, vyhrabával špilaté kameny, url'oval v kameni obsah minerálu, url'oval rostliny, horské vrcholy, zvířata?, ne, zvířata ne, ta mŇnikdy nezajímala, ta se pšlíg podobají lidem!, byl jsem poutník, pokud někdy nějaký existoval, takový, kterého zajímalo jen to neživé. Vrcholky hor totiž neutěou. Tenkrát jsem se ještě mohl pohybovat volně to už, jak se zdá, pominulo, proť by se mŇo pohybovat něo jiného než já, těba zvíše? Bylo by mi nahnalo strach, jako ostatně skoro všechno, co hje. Chci vŇst v pšednosti mé heny a dítěe, ale ony mi je neukazují. ... Já jsem jim vŇl. VŇl jsem hēnŇa dceš, hē jedu jenom na rekreaci, byl jsem pšlíg unavený, než abych se potácel v matných pŇtkách. Všechno jako vŇdycky. Už rozjely akci, mají plán, hād-nou rychlovku, ale postupný plán, aby mŇmohly snáz odvést mezi blázny, ano, musí se to stát postupně musí to dopadnout tak, hē poutníka vylákají. A sice na cestu kšhem kráhem, smŇ je ovšem jasný.⁷⁷

11.2.2 Otázky a úkoly k textu

1. Urťi literární druh a hānr ukázky.
2. Charakterizuj vypravŇe.
3. Kde se odehrává dŇ ukázky?
4. Jaké pocity momentálně zažívá vypravŇ? Jak se promŇily oproti pocitŇm, které zažíval dšve?
5. Pracuj s internetem: Vyhledej, co je to psychóza, jaký má vývoj a zda je zapotšbí ústavní lēl'ba?⁷⁸
6. Na základŇ nalezených informací vypracuj informaľní letálek pro spolušāky, kde je seznámíš s primární pēl'í o l'lovŇka s nastupující psychózou.
7. Diskutujte ve skupinách: Jak se stavíte k domácí pēl'í o duševně nemocného l'lovŇka, který by nebyl svému okolí nebezpečný? Nechali byste si ho doma na úkor vlastní kariéry, nebo byste ho umístili do ústavu?
8. Pšpracuj úryvek tak, jak by ho vyprávŇa dcera/manšelka.

⁷⁷ JELINEK, Elfriede. *Zimní putování: divadelní hra*. Praha: Mladá fronta, 2011. s 67 Ň 69. ISBN 978-80-204-2426-6.

⁷⁸ Psychóza = psychická porucha, pš které dotyľný ztrácí kontakt s realitou. Vlivem halucinací, které s sebou tato porucha nese, se dotyľný mŇhe chovat nepšedvídatelnŇ Lze korigovat pomocí psychofarmak.

9. Najdi v textu citově zabarvené slovo a nahraň ho slovem z neutrální slovní zásoby.
10. „Nemám tužení, jestli pro mě květu nebo rozkvetu, mohla dokonce i dřív, nemám tužení.“ Jak rozumíš této větě? Co vše by mohla symbolizovat?
11. Jedná se o text umělecký? Podle čeho to poznáš?

11. 3 Mario Vargas Llosa – Kdo zabil Palomina Molera?

11.3.1 Ukázka z knihy

Zapálil si dvě cigarety a balíček podal Litumovi. Letník si jednu vzal.

Podívej, dobře vím, že Palomino mě na základně v Piurě nějakou lásku. Hrál jí na kytaru dostaveníčka, zpíval jen pro ni tím kouzelným hlasem, o němž všichni básní. Vždycky v noci a v skrytu. Zřejmě bolera, zdá se, že to byla jeho parketa. To je všechno. Šel jsem ti, co vím. Teď je šlápa na tobě. Komu hrál Palomino Molero serenády?

„O tom nic nevím,“ vykřikl letec. Zase jej přepadl ten hrozný strach. Zuby mu drkotaly.

„Ale víš,“ Litumův přítel mu dodával odvahy. „Dobře víš, že měl té ženy, které hrál dostaveníčka, nebo je dokonce chytil při ní, a Molero musel z Piury vystoupit. Proto přišel sem, proto narukoval do Talary. Ale hrdlivý měl na to přejít, vyhledal ho a vydil si to s ním. Jak jsi sám řekl, kamaráde: Měl přejít vysoko, lezl do cizího zelí. Tak povídej, kdo ho má na svědomí?“

Mládence postihly nové křeče. Tentokrát celý schoulený zvracel a vydával přitom přehřívající zvuky. Jakmile to přejelo, otřel si ústa rukou a zablýskl se. Nakonec se rozvzlykal jako děcko. Lituma pocítil hnus a zároveň trochu lítost. Bylo patrné, že ten chudinka skutečně trpí.

„A přemýšlíš, proč tolik naléhám, abys mi řekl, kdo to byl,“ uvažoval poručík a vyfukoval kroužky. „Jen pouhá zlobivost, kamaráde, nic víc. Jestli ho má na svědomí někdo ze základny v Piurě, nic s tím nenadám. Nic. Máte své výsady, svá práva, sami se soudíte. Do té kafe já nemůžu strčit ani lžičku. Pouhá zlobivost, chápeš? A já ti řeknu. Kdybych byl ženatý s baculkou a někdo by jí hrál serenády, zpíval romantická bolera jen pro nic, taky bych si ho podal. Kdo si asi zchladil hůu na Palominovi?“⁷⁹

⁷⁹ VARGAS LLOSA, Mario. *Kdo zabil Palomina Molera?*. Praha: Garamond, 2014. s. 68–69. ISBN 978-80-7407-222-2.

11.3.2 Otázky a úkoly k textu

1. Určete literární druh a charakterizujte jeho.
2. Jaký byl pravděpodobný motiv vraždy a kdo byl oběť?
3. Jaké bylo povolání Palomina Molera? Podpořte své tvrzení úryvkem z textu.
4. Charakterizujte jazykové prostředky ukázky.
5. Vysvětlíte, co je dostaveníčko, serenáda, bolero. Kde jste hledal pomoc?⁸⁰
6. Diskutujte ve skupinách: Je podle vás v pořádku přejít do cizího země? Vysvětlíte si, co slovní spojení znamená, argumentujte, vyslechněte si názory ostatních a respektujte je. Je v pořádku mít odlišné názory.
7. Pracujte s internetem: Vyhledejte na internetu dva neutrální texty pojednávající o nevěře. Jeden článek bude odborný, druhý článek naopak ze zdroje nízké literární úrovně. Proveďte komparaci obou článků podle struktury jazykové, informální, vyberte z článku informace mající význam pro téma.
8. Co znamenají slovní spojení: byla to jeho parketa, má ho na svědomí, zchladit si hlavu.
9. V textu se vyskytuje oslovení kamaráde. Znamená to, že účastníci rozhovoru byli přátelé? Vymysli další podobnou situaci, ve které může být slovo kamarád použito ve stejném významu, jako v ukázce.
10. Přeformulujte poslední odstavec tak, aby nově vzniklý text byl bez expresivního příznaku.

11. 4 Lidija Dimkovska a Náhradní život

11.4.1 Ukázka z knihy

Toho prvního odpoledne jsme si před naším panelákem na okraji Skopje já, Srebra (Srebra znamená v makedonštině Střeba, vysvětlivka překladatelů) a Roze krátily dlouhou chvíli a tím pro nás zcela novým nám předpovídaly jsme si budoucnost. Bílou křídou jsme na rozpálenou betonovou cestu spouštějící se ke garážím nakreslily tři tváře a do nich jsme vepsaly, v kolika letech bychom se která chtěla vdát. Jistě si nás přitom všiml někdo z kolemjdoucích a zcela určitě také někdo ze sousedů, jimiž jsme byly dobře známy; na první

⁸⁰ dostaveníčko = setkání, serenáda = hudební skladba, bolero = španělský tanec. Je možné nahlédnout do Slovníku současné češtiny.

ostatní není nic divného vzhledem k tomu, že jsme se sestrou byly siamská dvojčata s hlavami srostlými v oblasti spánku – kousek nad mým levým a jejím pravým uchem. Takové jsme se, k naší smůle a k velké ostudě našich rodičů, narodily. Obě jsme měly dlouhé, husté kaštanové vlasy, které nám srostlý spánek zakrývaly – to jsme si alespoň myslely. Na první pohled jsme mohly vypadat, jako že kleíme jedna vedle druhé a máme o sebe opřené hlavy. Od hlavy dolů byla naše těla oddělená, oblečená do letních šatů bez ramínek s gumíčkou na hrudi – já jsem měla zelené s malými žlutými kytičkami a sestra červené s bílými a žlutými puntíky. Za naše jména jsme se já, Zlata, se sestrou, Srebrou, mohly ve svých dvanácti letech jedině stydět. Jak se, proboha, už tak pro okolí dost nenormální děti mohou jmenovat Srebra a Zlata? Vždyť to jsou jména pro staré babky, anebo ženy, které buď vytírají vestibuly, anebo na ulici před pekárnou prodávají brambory. Máma nás pokřtě, když jsme si na ta jména postěžovaly, odbyla stejným argumentem: Ať si vymyslel kmotr – Zlata dostala jméno po svaté Zlatě Meglenské a Srebra po Srebě Apostolové, která v Lerinu zabila hned dva begy. Ó hlupák, tak zně vždy náš komentář, ve kterém jsme byly až nebývale zajedno. Po křtinách už kmotr do našeho domu nikdy nevstoupil, jako by se po něm slehla zem. Abych byla přesná, odjel za prací do Austrálie a nás navždy vytěnil ze svého hřivota. Zlata za vrata! Srebra bez hřebra! Ó pokřikovaly na nás děti ze sousedství, takže si s námi kromě Roze a oblas Bogdana nikdo nehrál. Jedním to nedovolili rodiče, aby pak neměly noční můry, ostatní od nás utíkaly samy a zdálky po nás házely kamínky a kšilely, že jsme retardované. Jedině Roze neměla problém s naším fyzickým vzhledem.⁸¹

11.4.2 Otázky a úkoly k textu

1. Charakterizuj literární druh a žánr.
2. Specifikuj jednotky vyprávění – časoprostor, vyprávě, postavy.
3. Zhodnot jazykovou rovinu úryvku.
4. Co znamená pojem retardovaný? Do jaké literatury nahlédneš? Používá se toto slovo v přeneseném významu, nebo je v úryvku použito správně?⁸²
5. Najdeš v textu ironii?

⁸¹ DIMKOVSKA, Lidija. *Náhradní život*. Brno: Věrné mlýny, 2016. s. 9 – 10. ISBN 978-80-7443-195-1.

⁸² retardace = zpomalení, opoždění vývoje. Zdroj literatury. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAŘEČ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozšíř. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

6. Zjisti, kde leží Lerin a význam slova beg.⁸³

7. S jakými potíže se potýkají hlavní hrdinky?

8. V jakých oblastech života hrdinky handicapuje to, že jsou siamská dvojčata? V čem jsou omezeny oproti tobě?

9. Co si myslíš o jménech hrdinek? Jsou skutečně směšná? Styděl/a by ses i ty, kdyby ses jmenoval/a takto? Jsou i u nás jména, která by mohla dětem připadat směšná?

10. Skupinový dialog: Jak se bude lišit vnímání fyzického vzhledu u dětí na různých stupních vzdělávacího systému? Zkuste ve skupině porovnat rozdíly mezi vnímáním dětí z mateřské školy, z prvního stupně základní školy, z druhého stupně dospívajících věku.

11. Pracuj s internetem a textovými editory: Vyhledej, co je to šikana a jaké mohou být její následky, pokud se vlás nezasáhne. Zjisti, co je primární, sekundární a terciární prevence šikany. V textovém editoru připrav vhodně graficky upravený informační leták pro spolužáky z tvé třídy, který je bude seznamovat s pojmem šikana. Do jaké míry se k vám na základní a později střední škole dostala osvědčená ohledn šikany?⁸⁴

11. 5 Kristian Bang Foss a Smrt jezdí v Audi

11.5.1 Ukázka z knihy

Jiný výraz, který nás těl, bylo vysoké polštář pro spá'e na boku. Vímli jsme si toho na jednom výletu do Ikea, kde si Waldemar chtěl obstarat novou lampu. V oddělení ložnic byl totálně hloupilák diagram, kde se z pozice při spaní na zádech, na břiše, na boku atd. dá stanovit, jakou velikost polštáře by si měl dotýkat obstarat. ...a když nás přestalo bavit škat vysoké polštář pro spá'e na boku a ptát se v obchodech, zda mají vysoké polštář pro spá'e na boku, začali jsme téma obměňovat a rozhovor se mohl odehrávat třeba takhle:

Chceš si brzy pořídit nový polštář Waldemare?

Ano.

Jak vysoký má ten polštář?

Musí být zatraceně vysoký.

⁸³ Lerin = místo v šeci ležící u hranic s Makedonií, beg = totéž jako bej, náčelník, vojenská hodnost

⁸⁴ Ze zdroj lze využít například KOLÁŠ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.

Proč?

Protože jsem spal na boku.

Jednou to vykulminovalo tak, že jsme úřad zahádali o vyřízení polštáře pro Waldemara. Jako odvodní jsme uvedli, že Waldemar zjistil, že je spal na boku. Úředník chtěl vidět dokumentaci od lékaře a Waldemarův lékař nám napsal vyjádření, že Waldemar ze zdravotních důvodů potřebuje vysoký polštář. A tak jsme od úřadu dostali polštářovou carte blanche a vyrazili do Ikea a dohodli jsme se, že Waldemar řekne: Amenuju se Waldemar, jsem spal na boku a prosil bych nejvyšší polštář jaký máte.

Před Ikea vykoupil jointa. Když Waldemar vjížděl na vozíčku do otvřených dveří se mnou po boku a skleněné dveře se otevřely se zasylením, řekl jsem: Slyšíš Waldemare? Dveře do polštářového nebe se zároveň otvírají.

...

Když jsme našli prodávatele, na kterého jsme se mohli obrátit v oddělení ložnic, nedržel se Waldemar úplné scénáře, ale udělal to ještě lépe, zeptal se: Máte vysoké polštáře?

A prodávatel, muž blížící se třicítce, který byl z nějakého důvodu neuvěřitelně energický, řekl: V polštářích jsme opravdu silní, a tahle odpověď vyrazila dech Waldemarovi i mně a když jsme nic neřekli a já se musel odvrátit a kousat se do rtu, zeptal se prodávatel: Jak má být vysoký?

Vysoký jako vch, řekl Waldemar, a já jsem totiž spal na boku. A pak se mi obličeje začal mňouřit, po tvářích se mu koulely slzy, ale prodávatel to ignoroval, myslel si nejspíše, že to souvisí s jeho postižením, a řekl: Pojďte za mnou, a zatímco jsme šli, povídal, že je to také otázka náplně.

Po nákupu polštáře jsme si v kantýně dali masové kuličky a Waldemar trval na tom, že jeho nový polštář musí ležet na stole a talíř s kuličkami musí být nahoře na polštáři, a byl tak vysoko, že tam Waldemar sotva dosáhl a nad talířem vykukovaly jen jeho oči.

To je ale zatraceně vysoký polštář, řekl jsem.

Ale to pravý polštář pro spáče na boku.

Zlomí si vaz, když se ve spaní otočí.

Aťak to spál'i na boku mají.⁸⁵ Zkráceno.

11.5.2 Otázky a úkoly k textu

1. Urč'i literární druh a žánr.
2. Specifikuj jednotky vyprávění (časoprostor, vypravěč, postavy).
3. Jaké je hlavní téma ukázky?
4. Charakterizuj jazykové prostředky. Najdeš v textu neologismus?
5. Pracuj s informačními zdroji: najdi význam slov *vykulminovat*, *joint*.⁸⁶
6. Diskutujte ve skupině Jste zastánci legalizace marihuany i nikoliv?
7. Vyhledej, jaké pozitivní účinky může mít marihuana na lidské zdraví. Změní se po zjištění těchto informací nějakým způsobem názory u vás ve skupině?
8. Vysvětlí pojem *carte blanche*. Nahraň ho v textu vhodným synonymem.⁸⁷
9. Napiš 10 běžných činností, které každodenně vykonáváš. Jak by se vykonávání těchto činností změnilo, pokud bys měl/a, stejně jako Waldemar, omezenou hybnost a musel/a jsi využívat vozík?
10. Najdeš ve světové literatuře tematicky podobnou knihu? Najdi stejnosti a odlišnosti obou děl.⁸⁸

11.5.3 Komentář k pracovnímu listu

Čáci si mohou přečíst knihu *Pozorovatelka* od Petry Braunové, ta je tématem přibuzná, ne však stejná. Hrdinka *Pozorovatelky* je upoutána na invalidní vozík trvale, což Waldemar není. Porovnání obou příběhů však nabízí možnost zamyslet se nad situací z jiného úhlu pohledu. Přetvářkami knihy *Smrt jezdí v Audi* mají za úkol porovnávat rozdíl ve vykonávání běžných činností jimi a Waldemarem. *Pozorovatelka* se nabízí ke srovnání mezi běžnými činnostmi Waldemara a hlavní hrdinky. Jako motivaci lze použít film *Nedotknutelní*, který je natočen podle knižní předlohy *Druhý dech*. Příběhy se liší, ale téma pouta zdravotní omezeného bohatého člověka se zdravým, ale bohatým je tu podobné.

⁸⁵ FOSS, Kristian Bang. *Smrt jezdí v audi*. Brno, 2015. s. 62–63. ISBN 978-80-7485-057-8.

⁸⁶ vykulminovat = vyvrcholit, joint = droga ve formě cigarety (Slovník současné češtiny)

⁸⁷ *carte blanche* = neomezená plná moc; v kontextu to bude znamenat, že oba aktéři dostali povolení vybrat si libovolný příběh bez omezení

⁸⁸ podobnou tematiku má například *Pozorovatelka* od Petry Braunové nebo *Druhý dech* od Philippa Pozza di Borga

Několic otázek v textu je zaměřeno na tematiku marihuany a její legalizace. Hráci by měli shromáždit fakt a objektivně je zhodnotit. Měli by být schopni diskuze podložené relevantními informacemi z odborných zdrojů nad otázkou legalizace marihuany pro zdravotní účely. Je třeba usměrňovat diskuzi tak, aby nedošlo ani k náznaku propagace drog, ale aby byl zmíněn pozitivní účinek konopí v rámci jeho vnějšího užívání. Je možné vyhledat oporu svých tvrzení i v legislativních dokumentech, jedná se o aktuální téma.

11. 6 Tomáš Zmeškal a Milostný dopis klínovým písmem

11.6.1 Ukázka z knihy

Když Josefa odvezli kvůli podezření z podvracení republiky, byly Alici přesně tři měsíce a tři dny. Kvůli tomu, co má dělat, kvůli tomu, kam má jít, měla jenom pocit, že musí něco udělat ihned a pokud možno rychle. Jako by rychlost byla to nejdůležitější, jako by stěhla-
vý pohyb, račící jak neúprosné jarní výhonky, dávaly nějakou naději. Vzala dítě a začla za svou matkou. Když ji ale viděla stát před sebou, starou a nechápající, uvědomila si, že nemá na starosti jen osvobození Josefa, ale také ji. Při přebalování vnučky se babička začala tvářit klidně a smíšeně. Kvůli jí řekla, jak za Josefem domů přijde, že mu řekne, nakázali mu vzít si s sebou doklady a nedovolili jí, aby se ho vůbec dotkla, a když se pokusila neuposlechnout jejich příkaz a už... se ho chystala obejmout, jeden z nich mezi ním vystoupil a založil pevnou ruce v bok.

...

Po několika dnech ji navštívila matka. Ještě než vešla dál, ještě dříve jí vložila do dlaní papír, na kterém bylo jejím velkým kostrbatým babičkovským písmem napsáno: JUDr. Hynek Janský. Dále pak ulice, číslo domu a pod tím jméno neznámého úřadu. A on nám uřídí. Potom řekla, že se šla matka ještě předtím, než pověsila kabát na ramínko. A on nám uřídí. Potom řekla, že zopakovala ještě jednou, než vešla do kuchyně. Ať se na tebe trpě, řekla a začala se zabývat svým vnoučetem.

...

Odtáhl řídli od stolu, ona se posadila a on si druhou řídli, tu prozatím stojící přesně naproti její, přitáhl tak, aby jí byl po boku. Pak ji nechal vyprávět. Její muž byl zavazovaný, ano, byl ve vyšetřovací vazbě, avšak slovo vyšetřovací nic neznamenalo, strýček Josef Vissarionovič seděl v Kremlu na třetí fráze vyšetřovací vazby pouze znamenala to, že byl Josef zavazovaný. Nic víc a nic méně. Výraz vyšetřovací práce neznamenal, že se někdo snaží něco vyšet-

Št. Slova jen skromnŃa pŃgkrcenŃvyjadŃují geometrii moci. Nic víc a nic ménŃ Ń ekl, ěe o Josefovi zjistí vŃechno, co bude moci. NeŃekl, ěe ho jeho hoĝi uĝ mŃi v parádŃ Ń ekl, ěe se pokusí, a Ńekl, ěe jí nemŃěe dávat ěádnou nadŃji. VŃechno s upŃmným váĝným výrazem tváŃŃe, do kterého jen probleskovala radost z toho, ěe ji opŃ vidí.

Nakonec byl rád, ěe tŃnŃpŃŃed válkou odmítla jeho nabídku k sŃratku. On byl stejnŃpoŃŃad jen na schŃŃzích, na rodinu by vŃěbec nemŃ ěas. Jen to, ěe ho odmítla kvŃŃli Josefovi, ho vĝdy trochu dráĝdilo, ona ěekala na nŃ, na Josefa, aĝ se vysloví, aĝ ji poĝádá o ruku, zatímco on jí nabídl sŃratek rok pŃŃetím. To bylo nepŃŃjemné. Ano, nepŃŃjemné. Hynek byl upŃmný a nelhal jí. Jen...pár vŃŃí...zamlŃel. NapŃŃklad to, ěe Josefovi dali jeho chlapci pŃŃnou nakládaŃku. On ne! Jeho chlapci. Také neudŃal tu chybu, aby ji kontaktoval první. Jen ěekal, aĝ si ho sama najde. On o KvŃŃvĝdycky vŃŃŃ. On o ní ano. A ona? Pro ni vĝe skonŃilo tŃnŃpŃŃed válkou. Pro ni!⁸⁹

11.6.2 Otázky a úkoly k textu

1. UrŃi literární druh a ěánr.
2. Specifikuj jednotky vyprávŃŃí (vypravŃŃ, postavy, ěasoprostor).
3. Je Hynek vypoŃŃítavý? Doloĝ na textu.
4. Charakterizuj jazykové prostŃedky.
5. Znáĝ jméno Josef VissarionoviŃ, které se objevilo v úryvku? Pokud ne, vyhledej, kdo to byl.⁹⁰
6. Jak rozumíĝ vŃŃŃŃvĝdycky na tebe trpŃŃŃ.
7. Diskutujte ve skupinách: Pokud jste se blíĝe zajímali o dílo, zjistili jste, ěe Hynek si k sobŃ KvŃŃu pŃŃpoutal velmi nezvyklým zpŃŃsobem. Jaké psychické následky mŃěe zanechat nŃŃí poniĝování?
8. Pracuj s informaŃŃními zdroji: Zjisti, co je stockholmský syndrom. Do jakých zdrojŃŃ nahlédnĝ? Dal by se tento termín pouĝít i ve spojitosti Hynka s KvŃŃou? Informuj o významu tohoto slovního spojení své spoluĝáky.⁹¹

⁸⁹ ZMEŃKAL, Tomáĝ. *Milostný dopis klínovým písmem*. Praha: Torst, 2008. s. 153 Ń 156. ISBN 978-80-7215-349-7.

⁹⁰ Josef VissarionoviŃ = známý pod jménem Josef Vissa rionoviŃ Stalin; sovŃŃský politik a diktátor

9. Vyhledej libovolný neumelecký text, který bude tematicky souviset s tímto úryvkem. Oba texty pak porovnej.

10. Jak by ses zachoval, kdybys po svém propuštění z vězení, ve kterém jsi byl držen neo-právně zjistil, že ti tvůj partner/tvá partnerka byli nevěrní s dávným přítelem? Byl bys schopen odpustit? Rozdělte se ve třech skupinách na dvě, která by odpustila, druhá, která by manželství ukončila bez odpuštění. Argumentujte si navzájem.

11. 7 Jan Němec a Dějiny světa

11.7.1 Ukázka z knihy

Ve čtyřicátém třetím čísle časopisu *Český svět* z roku 1914 se objeví reportážní a zároveň symbolická fotografie místa jiného: lze rozpoznat dva převrácené koláry a rozbitou zahrádku kavárny s názvem *Evropa*. Ledabylí atentátníci dostali dokonce dvě příležitosti. Nejprve vž následníka tržní minuli granátem. Návrh zajistit bezpečnost povoláním armády byl však zemským velitelem Bosny odmítnut, poněvadž vojáci pravidelně a měli na sobě pinavé polní uniformy, nehodné toho, aby na popatřlo oko Františka Ferdinanda. Kolona vozů se tedy opou vydala do ulic. Automobil s následníkem tržní a jeho chotí zastavil pár metrů od Gavrila Principa, aby to mohl co nejpohodlněji. Mladík byl vývojem událostí tak rozrušen, že ani posádněmí, odvrátil raději hlavu, aby neviděl, co dělá, a sedmkrát vypálil.

To v kavárně Bristol stojí stolyky před svém místem Je horký červenec a domácí glehal'ka se na vídeňské kávě zalíná ošklivě rozpouští. Eliška proti tobě sedí celá zaražená.

I doktor Chroust musí jít, šiká.

To vás trápí víc, viďte?

Pokrčí rameny. Napíjete mi, jak se vám vede?

Čtí byste?

Přikývne. Doufám, že se brzy vrátíte.

Nevíš, zda myslí tebe, nebo vás oba. Ta vojna tihle má trvat dýl než do zimy, šiká

A už víte, kam vás pošlou?

Mám se hlásit v Beněgově kde jsem sloužil.

⁹¹stockholmský syndrom = vytvoření pozitivního vztahu oběi k pachateli, přimknutí k němu. Háci mohou i špatně např. zde: šILAN, Pavel, JANOVOVÁ, Pavlína. *Jak na šíkanu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 155 s. Pro rodiče. ISBN 978-802-4729-916.

Tak vidíte, aspoň to tam budete znát. A ať se vrátíte...no, jistě se brzy vrátíte a budete dál pokračovat ve své činnosti. Llověte na ty přípravy naráží na každém kroku, ale jak říkáte, za chvíli bude zase po všem.

U pomníku maršála Radeckého se dnes slavilo. Oslavovalo se, že konečně začala válka. Věděla byste tomu?

Krčí rameny: To museli být Němci. Ale nedáte si něco sladkého?

Připadá ti smutek. Je ti třicet jedna let, jsi na vrcholu sil, máš spoustu práce v ateliéru. Sílá se, že ten atentát stejně byla jen záminka, Rakousko-Uhersko chtělo válčit a vilémovské Německo zbrojí už jak dlouho; zatímco jsi studoval v poklidném Mnichově v Berlíně už se posílaly okázalé vojenské přehlídky. Kdekdo si teď zašuje, aby nemusel narukovat, ani Čarada nikam nespíchá, linkuje si sešity s účetnictvím a připravuje se na převzetí ateliéru.

Ale pak ti zas připadá, že ta válka přiglas pravělas. Už aby byl tomuhle pitomému snu konec. Co jsi v životě chtěl, to jsi stejně nedostal, tak teď ať se stane, co stát se má. Vždyť celý ten román s Eliškou je pěkná frága, zoufalý pokus zamilovat se do pěkné tvářky, která si to možná nechá líbit, když má právně náladu, ale sama neprojeví ani trochu citu, protože to ji na vyžítí dívčí nikdo nenaučil.⁹²

11.7.2 Otázky a úkoly k textu

1. Urči literární druh a žánr.
2. Specifikuj jednotky vyprávění (vyprávě, postavy, časoprostor).
3. Zaměř se na promluvy postav. Jak se tato promluva nazývá? Uprav ji převedením na přímou řeč.
4. V úvodu knihy je uvedena věta od Samuela Becketta: „Ktertu s první osobou.“ Proč byla použita jako motto knihy?
5. Popiš duševní rozpoložení mužského protagonisty z ukázky. Dolož na textu svá tvrzení.
6. Pracuj s informálními zdroji: V textu je zmíněn pomník maršála Radeckého. Zjisti více o této osobě a o zmiňovaném pomníku.

⁹² Nj MEC, Jan. *Dějiny světa: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. Brno: Host, 2013. s. 235–236. ISBN 978-80-7294-962-5.

7. Proč se v textu píše: Ale pak ti zas připadá, že ta válka přigla právovlas.ó Z jakého důvodu hrdina vítá válku? Je jeho situace taková, že by si musel válku přisát? Je pro něj i jiné východisko?

8. Diskutujte ve skupině Jaké sféry života změní válka? Jak by se proměnil tvůj současný život, kdyby nastaly válečné události?

9. Jak rozumíš výroku: Kdo chce mír, chystá válku. Lze vůbec váleat za mír? Není válka za mír oxymorónem?

10. V ukázce je odkaz do časopisu *Leský svět* z roku 1914. Najdi zmiňovanou fotografii, vytiskni ji a připrav myšlenkovou mapu, která bude dokumentovat události kolem atentátu na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este.

11. 8 Bianca Bellová ň Jezero

11.8.1 Ukázka z knihy

Nami leží na suché trávě nad betonovým mole, na vrcholu kopce, kde si Rusové před lety postavili anténu pro meziplanetární vysílání. Tehdy bylo ještě jasné, že budou létat na jiné planety, osidlovat je a snad se i s mimozemšťany a mimozemšťankami dluhit, Nami se o tom ještě ušil ve škole, ale postupně o tom učitelé přestali mluvit. Podstavec z betonu je pomalovaný dobře srozumitelnými symboly genitálií a obrovská parabolická anténa se sklání každý rok o něco blíže k terénu jako uvažující slunečnice. Z hřebování na zadní straně paraboly se v dlouhých cárech loupe tmavě červený lak. Nami v ústech obrací stéblo toxické trávy. Slunce je nízko nad obzorem a vrhá dlouhé stíny. Vzduch je plný prachu, který pokrývá oblečení, plní nosy a plíce. Černavý toulavý pes se připlíží trávou a lehne si nedaleko Namiho. Nad prvním okem má velkou bouli. Nami ho zažene kamenem, pes odběhne a lehne si o kus dál. Namimu se zdá, že má neupravené ruce, a začne si čistit prsty za nehty. Když koukne směrem k mostu, uvidí na cestě holku, zvedá se kolem ní zlatá aureola prachu, vypadá trochu jako zjevení. Nami si dál čistí nehty a tváří se, že ji nevidí. Je rozhodnutý, že ji nechá projít, nedá o sobě vůbec vědět. Útroby má stažené stejně jako když ho bolí břicho po koupání v jezeře. Holka ho zahlédne a nesměle zvedne ruku k pozdravu. On kývne. Holka se

docela šikovně vzepře na betonové zídce a vyhoupne se na ni. Jde za Nami suchou trávou, háčky jí v prachu klouhou. Sedne si vedle něj. A upíná si šaty.ó Holka mávne rukou.

A to je nápad, nosit tady bílé šaty,ó říká Nami a zdá se mu, že se zalkne.

Rozkaŕle se. Aťo ten prach tady,ó vysvŕluje. Holka pomlaskává na psa, ten se k nim zal'ne plíhít suchou trávou.

AŇevolej na nŦ. Je samá blecha a vŤed.ó

AŇe mi ho líto. Koukej, jak je sám.ó

Holka od Namiho sedí k západu, a tak vidí, jak jí krk i ruce pokrývají jemné chloupky, které slunce barví do zlata. Nami se pŤetolí na bŤcho.

Holka si odkáŕle. AŤhm. Eh. Ehm. Já jsem Zaza.ó

AŇami.ó

AŇá vim.ó

AŤakt?ó

AŇjak to myslíg? Tebe pŤece zná kaŕdej.ó

AŇjak kaŕdej?ó

AŇŦág si legraci?ó Ťekne Zaza a tváŤ se trochu vylekanŦ

AŇale nic. Já jen, ŕe ses tehdy na zastávce tváŤlaě ále, to je jedno!ó mávne

Nami rukou. Vyplivne rozŕvýkané stéblo trávy a utrhne si jiné. Doufá, ŕe není vidŦ, jak se mu chvŦí prsty.

AŇMág hezkej ekzém,ó Ťekne pak Nami ledabyly.

AŇjak jako?ó zamraí se Zaza.

AŇjako ŕe vŦgina lidí to má celý l'ervený a opuchlý, ale ten tvŦj je takovejě

rŦhovouŕkej, roztomilej prostŦó

AŇha.ó

AŇNemyslel jsem to ŕpatnŦó

AŇMaŕ si ho sádlem. Ale moc to nepomáhá.ó

AŇprej se narodilo dŦko se tŤema rukama.ó

AŇNo jo, jehŕata se dvŦna hlavama se rodŦ furt, ale dŦko se tŤema rukama?

To tu jeŕŦnebylo,ó povzdychla si Zaza. AŇen co dodŦám ŕkolu, chci odsud

odejít.

Nami pokýval hlavou. Mohli bysme jít spolu kdytak.

Zaza se usmála a pškvla.

Tak já zejtra zase pšjdu, jo?

Jo.

Dívá se za ní, jak odchází soumrakem. Je tŕkŕ nedat najevo, jak v nŕm

explodují gejzírky radosti.⁹³

11.8.2 Otázky a úkoly k textu

1. Urŕi literární druh a řánr.
2. Specifikuj jednotky vyprávŕní (vypravŕ, postavy, řasoprostor).
3. Charakterizuj jazykové prostředky v ukázce.
4. V první řásti textu se hodnŕopakuje jméno Nami. Pšedŕej tuto řást tak, abys jméno vhodnŕnahradil vřude, kde je to mořné.
5. Vyhledej, co znamená aureola, a nahrař toto slovo ve vřvhodným synonymem.
6. Odehrává se pšbŕ v řivotu nezávadném prostředí? Doloř z textu. Napadá tŕv souvislosti s ukázkou katastrofa, která by mŕa za následek podobné mutace zviřat?
7. Diskutuj ve skupinŕ Pšedstavte si, ře jste v oblasti, která se stává neobyvatelnou, a vy musíte pryř. Smíte si s sebou zabalit 15 vŕi pro celou vař skupinku. Jaké vŕi to budou? Do-
hodnŕe se.
8. Pracuj s informařními zdroji a textovřm editorem: Vyhledej a sestav řebřřek neuvářených lidských řinř, které řkodí řivotnímu prostředí. Vytvoř se spoluřáky ilustrované leporelo, které bude ve struřnosti pšedstavovat neřetrné lidské chování a zároveň radit, jak lze takovřmu jednání zabránit.
9. Chlapec v ukázce chválí dívce ekzém. Vyhledej, co je to ekzém, jak se dá lŕit, co je pouřtŕem a jak jsou omezeni lidé, kteř ekzémy trpí. Zamysli se, jak je takové onemocnŕní nároř-

⁹³ BELLOVÁ, Bianca. *Jezero* [online]. Brno: Host, 2016 [cit. 2019-04-13]. s. 37 ř 39. ISBN 98-80-7491-835-3. Dostupné z: <http://milano.czechcentres.cz/sys/FileStorage/download/30/29187/bellova-bianca-jezero-e-book.pdf>

né fyzicky, ale i psychicky. Zná někoho takového ve svém okolí? Zkus s ním udělat rozhovor a poté udělat osvětlu pro své spolužáky.

10. Jaké důvody chlapce vedly k tomu, že po psovi hodil kamenem? Mág pro něj pochopení nebo by ses zachoval/a jinak? Vypovídá vztah l'lověka ke zvířeti o charakteru l'lověka?

11.9.3 Komentář k pracovnímu listu

Ukázka svým tématem nabízí možnost využití přířezového tématu Environmentální výchova. Tento pracovní list přináší žákům možnost přemýšlet nad tím, do jaké míry l'lověk negativně ovlivňuje životní prostředí a jak se dá předejít tomu, abychom planetu devastovali co nejméně. Z neuváženého lidského jednání, které mají žáci sestavovat do leporela, je vhodné osvětlit jim například problematiku kácení degných pralesť kvůli palmovému oleji (a tím pádem i problém vymírání goril). Je vhodné zmínit důležitost třídění plastů a v souvislosti s tím je lze seznámit s institucí 4Ocean a ukázat jim záběry z oceánů zamořených plastem. Je možné žáky zapojit například do akce Ukliňme Lesko, aby měli možnost poznat problematiku i empiricky. Z dalších činností poškozujících životní prostředí je možné mluvit s žáky o úbytku podzemních vod, plýtvání pitnou vodou i pro užitkové účely, degradaci půdy chemickými hnojivy, nečistotami poškozující ráz krajiny atd.

11. 9 Emil Hakl a O rodičích a dětech

11.9.1 Ukázka z knihy

Až kým že?ó natáhl ucho dalek ve vrátnici, ale nepodíval se na mě proto že něco pešlivě krájel a rovnal v umáčeném papíru.

Až panem Benešem,ó zopakoval jsem.

A kdo to je?ó

A to je váš zaměstnanec.ó

A tak si mu zavolejte,ó přigovpte ke mně telefon, ale ani teě se na mě nepodíval.

Až Nazdar, tati,ó šel jsem do smradlavého sluchátka.

Až ahoj, prosimtebe, polkal bys tam na mě já mám teě výpravu a budu tam za slabou hodinku, bž se zatím podívat těbas na hady.ó

A tak jo,ó šel jsem.

Dědek si strčil do huby kus nazelenalé tlaťenky a začal prudce hvýkat.

Došel jsem k pavilonu tuňáčeků a vstoupil dovnitř. L'ernobílí ptáci pochodovali v řádě sebou po betonovém okraji bazénu. Pak jeden dostal nápad a vrhl se bokem do vody. Ostatní se okamžitě škáceli za tím prvním a chvíli se proháněli vodou jako pokažená samonaváděcí torpéda, potom jednoho napadlo vystoupit z vody ven, ostatní vyskákali za ním, stoupli si před ním do řady a začali zase od začátku. Jednoho to vředycky napadlo o zlomek vteřiny dšv a hop, ječňoneh se dotkl hladiny, uň tam padali všichni. Opakovali to pořád dokola celou tu hodinu, co jsem tam vydržel stát. Vydržel bych je pozorovat klidně další hodinu, ale byl l'as jít zpátky.

Otec stál nehybně před vrátnicí, a aťkoliv bylo pořád ječňoléto, mň na sobě bílý baloňák a ošuntělou l'epici s kšiltem, které škal Aprinz Heinrichó. Byl uň pár let v džichodu a v zoologické si pšvydčoval jako průvodce; doprovázel školní výpravy, zájezdy z Ústí nad Labem a tematicky zaměřené skupiny holandských džichodčů, trpčivčím za těch pár gestáček vykládal o lachtanech a pakoních a l'ekal, aň se vydovádčjí u opic. Lekl jsem se, jak za těch pár týdnů zase zežedivč.

A Nazdar,ó šekl jsem.

A No ahoj,ó odpovědč a díval se pštom nčkam nad koruny stromů.

A Tak co je novýho?ó zeptal jsem se.

A Novýho neni na svčnic uň dvčmiliardy let, všechno jsou to jenom variace na téma uhlík, vodík, kyslík a dusík,ó odpovědč mi otec.

A vydali jsme se na procházku. To jest obešli jsme Trojský zámek, pšegli po l'avce, ze které jsem plivl do husté, zvolna se valící vltavské vody, vzali to napšř pšes Císašský ostrov a došli k další l'avce, ze které otec upustil táhlou bílou slinu do husté, zvolna se valící vody plavebního kanálu. Potom jsme vstoupili do Stromovky.

A Prosimtebe, co ty se vředycky ptáš, co je novýho,ó povídá do kroku otec, A to je pšece tak tčká otázka, he neexistuje tčhč! Kdyby ses zeptal, jak se mám, to bych včdč...ó

A A jak se teda máš?ó

A Bbč.. Ale novýho pšece jenom nčto je, nedávno se nám ztratil orangutan, my tam teň máme na výpomoc studentky a nčterá z nich nejspíš pš krmení nedovšela klec, no zkrátka orangutan zmizel. Tak jsme zahájili pátrání, prohledali jsme celou zahradu, kaňdej kout, kaňdý kšoví, nikde nic, šeditel dokonce volal policii, jenomže policie ho poslala do háje, tak jsme

hledali dál. A teprv až začátkem třetího dne, to už byli všichni úplně zoufalí, si Řákej Tonda Siřor, co u vopíc pšpravuje hrádklo, uvědomil, že když si pšedevlírem vodskořil, že mŏ stát na stole votevšenou litrovku vína, a teŇ že tam ta flaška stojí furt, ale že je prázdná a von že jí nevypil; tak pro jistotu eřj jednou dŕkladnŏ prohlídli sklep pod pšpravnou a tam ho našli. Milej orangutan byl zalezlejš pod hromadou dševitý vlny a spokojenŏ spal, tak ho vzbudili, vzali mu krev a zjistili, že to víno vypil von... Hergot, snad nebude prŕget...⁹⁴

11.9.2 Otázky a úkoly k textu

1. Urŕi literární druh a řánr.
2. Specifikuj jednotky vyprávŕní (vyprávŕ, postavy, řasoprostor).
3. Charakterizuj jazykové prostředky v ukázce.
4. Najdi v textu pšrovnání.
5. Syn v textu zmiřuje dvojí plivnutí do vody Ň své a otcovo, ale kařdŕ popisuje jinak. Proř? Jaký je rozdíl mezi tŕmíto dvŕma stejnými řinnostmi? Nespatřujeř v tom alegorii?
6. Proř si otec pšvydŕává v ZOO a neuřívá si dŕřchodu? Co ho mohlo vést k tomu, najít si práci?
7. Diskutujte ve skupinŕ Jak řasto vídáte své rodiře? Dovedete si pšedstavit vídat je jen 1x za mŕíc na procházku? Co by vám chybnŕo/vyhovovalo?
8. Pracuj s informařními zdroji: Vyhledej, co znamená být senilní. Dá se otec nazvat senilním? Doloř na textu proř ano/proř ne.⁹⁵
9. Co je balořák? Najdi význam slova.⁹⁶
10. Najdeř v řeské literatuře dílo s podobným řématem. Kontrast stář x mládí, vztah rodiře x dŕi.⁹⁷
11. Jak si pšedstavujeř že vypadá otec z ukázky? Pšprav si struřný popis osoby. Potŕ zhlédni stejnojmenný film a porovnej svŕř popis s filmovým ztvárnŕím. Jak moc se od sebe liří?

⁹⁴ HAKL, Emil. *O rodiřích a dŕech*. Vyd. 2. Praha: Argo, 2003. s. 7 Ň 10. ISBN 80-7203-550-9.

⁹⁵ senilní = stařecký, seřlý

⁹⁶ balořák = nepromokavý plářř z hedvábí pŕvodnŕourŕenŕho na výrobu balŕnŕř

⁹⁷ Jan Neruda Ň Dŕlova mřsa, srovnej Výminkáše Karla Václava Raise a Babiřku Bořený Nŕncovŕ s dílem *O rodiřích a dŕech*

11. 10 KvĚta Legátová - Ěelary

11.10.1 Ukázka z knihy

Juliĝka pĚĝla s trávou dĚv než obvykle, ale sestĚna otázka znĚa:

ĀĤdes zevlovala?ó

ĀTona mĚsvezl.ó

Sestra Stáza, jeĝ stála uprostĚd dvora se zaloĝenýma rukama, uĝmudlaná a rozcuchaná, nepo-
stĚhla v Juliĝl'inĚodpovĚli nic nelogického.

ĀĤterý Tona?ó

ĀBarek.ó

ĀZ toho se udĚal pĚkný lump.ó

Juliĝka rozvazuje trávnicku, nasbírá náruĝ trávy, nese ji k dĚvĚnému chlévu, napĝl zhroucené-
mu a shnilému, jehoĝ okénkem uĝ prostrkují kozy laĝné tlamy.

ĀĤkozám nedávej, pásly se.ó

Ubohá zvíĚata byla uvázána u kĝlu ve vypasené ohradĚa po celý den opisovala marné kruhy,
aby ulovila mezi kamením rezavý chomáĝ udupané trávy.

ĀMají hlad.ó

Juliĝka vhodila travu do chléva.

ĀPoloviĝka by jim staĝila. Poĝlapou to a pocuchají.ó

Stáza mluví vysokým jeĝivým hlasem.

Pod kolnou se ohlédl Stázin muĝ, který tam naklepával kosu, posunul si cigaretu do koutku
úst a kĝkl.

ĀNeĤvi!ó

Stáza zvedla stĚblo a zaĝala je ĝvĝkat. Loudá se za Juliĝkou do chalupy, jejĝ zvĚralé stĚny se
proĝybají a lĝpí zkyslými odpady, kouĝem a plenami.

Stáza nevĚrá. ĤetĤ, jak Ĥká, teplem.

Ráda se dívá, jak sestra pracuje. Sama nemůže. Je v gestinedí. Nadto ji trápí prapodivné neduhy, polehává, stěhuje si, fřuká a tloustne. Vyplivla rozřvůkané stěblo na hromadu chrastí u kamen. Julička rozdává ohen a staví na plotnu hrnec s bramborami.

„Nemohlas donést trochu hub?“

„Nerostou.“

„Nerostou, protože nehledá?“

Julička neodpovídá. Uklízí, aťkoli dávno ví, že nepohne horou nepořádku, který jde k duhu její ledabylé sestře. Uvažuje, uklidit, umýt dno.

Stáza přijímá její služby jako samozřejmost, vždyť se osiřelé sestry ujala a vychovala ji. Hije v pšesvůllení, že dluh není dosud vyrovnán. Téhož mínění je i Julička. Ani ve snu ji nenapadne přetít otrocké pouto.

„Tetka mně slíbila slepičí droby. Škol tam.“

Julička vyhlédne oknem. Na obloze je černý kout.

„To přeběhně. Jdi a šekni tetce, že ten hrách, co poslala po Tomáškovi, byl samý čern.“

Julička shodila zástrčku, trochu se upravila.

Vyběhla z domu.

„Brambory za chvíli odstav!“ volá přes rameno.

Uvědomuje si lehkost svého kroku, prohívá radost z chůze bez břemena. Představuje si, že je jí dáno jít nazdařbůh, courat se do sytosti, mít habadů l'asu a nikam nepospíchat, najít si tříčku, kde si hrají vodoměrky, a naklonit se nad ní.⁹⁸

11.10.2 Otázky a úkoly k textu

1. Urči literární druh a žánr.
2. Charakterizuj jazykové prostředky v ukázce.
3. Co znamená zevlovat, droby?
4. Charakterizuj povahové rysy Stázy a Juličky. Dolož svá tvrzení na textu.
5. Jakými argumenty z textu bys dokázal/a, že obě ženy hily na chudé vesnici?

⁹⁸ LEGÁTOVÁ, Květa. *Elary*. Praha: Paseka, 2001. s. 19–20. ISBN 80-7185-390-9.

6. Diskutujte ve skupině Pokud se starší sourozenec po smrti rodičů ujme mladšího, znamená to pro mladšího sourozence závazek vůči staršímu? Je v pořádku, co dělá Julička pro Stázu?
7. Věmni si, z čeho cítí Julička potěšení či chýže bez břemena. Zamysli se nad jejím působením. Co by potěšilo tebe?
8. Zjisti, jak se chystala tvá matka v dětství a jakým línostem se vyhýbala. Shoduje se to s tím, čemu se vyhýbá Stáza? Co by dělala, kdyby mladší sestru neměla?
9. Najdi libovolný neumelecký text, který bude tematicky jakkoliv souviset s ukázkou. Porovnej ho s ukázkou uměleckého textu a uveď znaky, kterými se od ní liší.

12 Závěr

Ítanka slouží jako pomocný doplněk k učebnici. Učebnice nabízí teorii, Ítanka by měla nabídnout praxi. V souvislosti s tím, jak se proměňují standardy středškolského vzdělávání, by Ítanka měla na tyto změny uspokojivě reagovat a vyhovovat vzdělávacím potřebám českého školství.

Tato diplomová práce stanovuje kritéria strukturní a funkční analýzy, které byly Ítanky podrobeny. Výběr Ítanek se šel dotazníkovou sondou, na základě které byly vyhodnoceny Ítanky, které jsou nejpožívanější na středních školách v Liberci a v Jablonci nad Nisou. V současné době není na trhu dostupná žádná Ítanka pro 4. ročník středních škol, která by měla schvalovací doložku od ministerstva školství.

V rámci strukturní analýzy byla pozornost zaměřena na orientační aparát (nadpisy, symboly, rejstříky, obsah), na reprezentativní zastoupení v jednotlivých epochách, na složky vedoucí k aktivizaci žáka, na prostředky způsobené vazby a na mimotextové složky (ilustrační materiál). Funkční analýzou bylo zjištěno, do jaké míry plní Ítanky vymezené funkce: informační, zpevňovací a kontrolní, sebevzdělávací, motivační a stimulační. Z provedené analýzy vyplývá, že ani jedna Ítanka nesplňuje všechna stanovená kritéria. Nejlépe analýze vyhovovala Ítanka z edice Maturita, poté Ítanka k Literatuře v kostce, Prokopovy Ítanky k Přehledům literatury a nejmenší Ítanka z nakladatelství SPN.

Dotazníkovou sondou bylo zjištěno, že Ítanku z edice Maturita, která z provedené analýzy vyšla nejlépe, vyhledávají pouze třetina z dotázaných učitelů, stejně jako Prokopovy Ítanky i Ítanku z nakladatelství SPN. Ítanka k Literatuře v kostce se ukázala být nejvyhledávanější, podle odpovědí respondentů však ne ideální Ítankou. Z celkového počtu 30 nasbíraných odpovědí si 9 učitelů nevybralo žádnou z na trhu nabízených Ítanek. Ukázky, k nimž si připravují pracovní listy, si z beletrie vybírají sami. Chybějící pracovní listy byly zaznamenány jako největší zápor uváděný dotazovanými.

I přes aktualizovaná vydání Ítanek v nich chybí oddíl současné literatury, světové i české. Nejaktuálnější díla jsou z roku 2002, a to ve velmi malém zastoupení. Tato diplomová práce se zabývá možností rozšíření okruhu autorů současné literatury. Bylo zvoleno 10 autorů (5 ze světové literatury a 5 z české literatury), z jejichž děl byla vybrána ukázka a k ní vytvořen pracovní list. Autoři byli vybíráni podle obdržení ocenění. Ze světové literatury to byla Nobelova cena, Evropská knižní cena a Cena Evropské unie za literaturu. Z českých ocenění byla zaměřena pozornost na držitele Státní ceny za literaturu a ceny Magnesia Litera.

Pracovní listy byly koncipovány tak, aby vyhovovaly dokumentu závaznému pro české středškolské vzdělávání – Rámcovému vzdělávacímu programu. Ukázky byly vybírány tak, aby se jejich téma co nejvíce dotýkalo reálného života a zároveň, aby články co nejvíce zaujaly. Otázky pod textem byly navrženy tak, aby co nejvíce naplňovaly cíle a očekávané výstupy vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace a aby rozvíjely kompetence stanovené v Rámcovém vzdělávacím programu. Vybrané ukázky napravní nedostatky zjištěné v dotazníkové sondě obsahují mnoho různorodých otázek pro práci s textem, tematicky nejsou odtrženy od reálného života a především naplňují hlavní cíl, který by měl být pro literaturu závazný. Snaží se o zaktivizování čtenářů, probuzení zájmu o literaturu a vytvoření návyku pozitivního s chutí přistupovat k literatuře.

13 Seznam použitých zdrojů

Použitá literatura

1. BEDNÁŘ IK, Milan. *Problematika informační struktury učebnice fyziky*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, 69. Olomouc, 1981. ISBN neuvedeno.
2. LÚŠÍN, Michal, BUBENÍLKOVÁ, Petra a kol. *Čtenářství v souvislostech*. Vyd. 1. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013. ISBN 978-80-7405-327-6.
3. DOLEŽEK, Josef, SKOUPIL, Zdeněk, ŠEĎÁTKO, Miloš. *Teorie tvorby a hodnocení učebnic pro odborné školy*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1975. ISBN neuvedeno.
4. FÁROVÁ, Lenka. Jak vysoká je cena za přežití? In: OKSANEN, Sofi. *Opista*. Praha: Odeon, 2010, s. 291-292. ISBN 978-80-207-1319-3.
5. CHLUP, Otakar. *Z teorie výchovy a vyučování*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962. ISBN neuvedeno.
6. LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: Výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinoňany: H & H, 2002. ISBN 80-7319-020-6.
7. MAŘÁK, Josef. Funkce učebnice v moderní škole. In: KNECHT, Petr a Tomáš JANÍK. In *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008. ISBN 978-80-7315-174-4.
8. NEZKUSIL, Vladimír. *Nástin didaktiky literární výchovy: (Přehled gymnázia a výhledy víceletých gymnázií): z praxe pro praxi*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-160-5.
9. PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
10. PRŮCHA, Jan. Učebnice jako edukační konstrukt. In: *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-49-4.
11. SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1821-7.
12. ZUJEV, Dmitrij. Didaktické funkcie súčasnej školskej učebnice. *Ako tvorí učebnice*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986, s. 63-64. ISBN neuvedeno.

Lítanky

1. CHROBÁK, Jakub, HORSÁKOVÁ Monika, PORTEGOVÁ Veronika. *Literatura v souvislostech 4: učebnice literatury pro střední školy*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7238-904-9.
2. KRAUSOVÁ, Lenka, FOLDYNA, Lukáš. *Lítanka 4 k Literatuře z pohledu Školní*. Třebíč: Petra Mráková, 2006. ISBN 80-86873-01-3.
3. NEZKUSIL, Vladimír. *Lítanka české a světové literatury po roce 1945 pro 4. ročník středních škol*. Praha: Fortuna, 2000. Literatura. ISBN 80-7168-711-1.
4. PROKOP, Vladimír. *Lítanka k Pohledu české literatury 20. století*. Sokolov: O. K. Soft, 2008. s. 10. ISBN neuvedeno.
5. PROKOP, Vladimír. *Lítanka k Pohledu světové literatury 20. století*. Sokolov: O. K. Soft, 2008. s. 58. ISBN neuvedeno.
6. SOCHROVÁ, Marie. *Lítanka IV. k Literatuře v kostce: [česká a světová literatura 2. pol. 20. století: pro střední školy]*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007. Maturita v kostce. ISBN 978-80-253-0361-0.
7. SOUKAL, Josef. *Lítanka pro 4. ročník SOG*. Praha: SPN, 2008 .s. 280. ISBN 80-7235-271-1.

Beletrie

1. BELLOVÁ, Bianca. *Jezero* [online]. Brno: Host, 2016 [cit. 2019-04-13]. ISBN 98-80-7491-835-3. Dostupné z: http://milano.czechcentres.cz/_sys_/FileStorage/download/30/29187/bellova-bianca-jezero-e-book.pdf
2. DIMKOVSKA, Lidija. *Náhradní život*. Brno: Věrné mlýny, 2016. ISBN 978-80-7443-195-1.
3. FOSS, Kristian Bang. *Smrt jezdí v audi*. Brno, 2015. ISBN 978-80-7485-057-8.
4. HAKL, Emil. *O rodičích a dětech*. Vyd. 2. Praha: Argo, 2003. ISBN 80-7203-550-9.
5. JELINEK, Elfriede. *Zimní putování: divadelní hra*. Praha: Mladá fronta, 2011. Moderní světová próza (Mladá fronta). ISBN 978-80-204-2426-6.
6. LEGÁTOVÁ, Květa. *Helary*. Praha: Paseka, 2001. ISBN 80-7185-390-9.

7. NĚ MEC, Jan. *DĚjiny svĚta: román o fotografovi FrantiĚku Drtikolovi*. Brno: Host, 2013. ISBN 978-80-7294-962-5.
8. OKSANEN, Sofi. *OPista*. Praha: Odeon, 2010. ISBN 978-80-207-1319-3.
9. VARGAS LLOSA, Mario. *Kdo zabil Palomina Molera?*. Praha: Garamond, 2014. ISBN 978-80-7407-222-2.
10. ZMEĚKAL, TomáĚ. *Milostný dopis klínovým písmem*. Praha: Torst, 2008. ISBN 978-80-7215-349-7.

Elektronické zdroje

1. ARGO. *EdiĚní plán*. [online]. Praha: Argo, 2018 [cit. 2018-08-15]. Dostupné z: <http://www.argo.cz/edicniplan/>
2. BOULKOVÁ, Kristina. *Elfriede Jelinek: Zimní putování*. [online]. Medonosy: SdruĚení pro iliteraturu, 2012, 15. 1. 2012 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/29393/jelinek-elfriede-zimni-putovani>
3. EUROPEAN UNION PRIZE FOR LITEARTURE. *EUPL On Tour*. [online]. Brussel, 2009 [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <http://www.euprizeliterature.eu/>
4. EUROPEAN UNION PRIZE FOR LITERATURE. *Winning Authors: Jan NĚmec*. [online]. Brussel: European Union Prize for Literature, 2014 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.euprizeliterature.eu/author/2014/jan-nemec>
5. EUROPEAN UNION PRIZE FOR LITERATURE. *Winning Authors: Lidija Dimkovska* [online]. Brusel: European Union Prize for Literature, 2011 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.euprizeliterature.eu/author/2013/lidija-dimkovska>
6. FESTIVAL SPISOVATELĚ PRAHA. *Rozhovor s Elfriede Jelinekovou*. [online]. Praha: NadaĚní fond Festival spisovatelĚ Praha, 2009 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: http://www.pwf.cz/archivy/texty/rozhovory/rozhovor-s-elfriede-jelinekovou_1939.html
7. GRANDIN, Karl. Mario Vargas Llosa: Biographical. In: *The Nobel Prize* [online]. Stockholm: Nobel Foundation, 2011 [cit. 2019-04-04]. Dostupné z: https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2010/vargas_llosa/biographical/
8. ĚERVENÝ, Radek. *Emil Hakl. Více informací o autorovi*. [online]. Praha: autor-skeweb.cz, 2010 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <http://www.emilhakl.cz/o-sobe.html>
9. HOST. *Bianca Bellová*. [online]. Brno: Host, 2018 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/bellova-bianca/>

10. HOST. *Jan NĚmec: DĚjiny svĚtla*. [online]. Brno: HOST ě vydavatelství, 2014 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/dejiny-svetla-3/>
11. INTERNATIONALES LITERATURFESTIVAL BERLIN. *Lidija Dimkovska*. [online]. Berlin: internationales literaturfestival Berlin, 2018 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://literaturfestival.com/autoren-en/autoren-2010-en/lidija-dimkovska>
12. KLIKOVÁ, Markéta. *Foss, Kristian Bang: Smrt jezdí v audi*. [online]. Medonosy: Sdružení pro ěliteraturu, 2016 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.ěliteratura.cz/Clanek/36453/foss-kristian-bang-smrt-jezdi-v-audi>
13. Knihkupectví KOSMAS: <https://www.kosmas.cz/>
14. Knihkupectví Martinus: <https://www.martinus.cz/>
15. Knihkupectví PodjeĚtské: <http://www.podjestskeknihkupectvi.cz/>
16. Knihy Dobrovský: <https://www.knihydobrovsky.cz/>
17. Kniĥní klub: <https://www.knizniklub.cz/>
18. MÄEKIVI, Mirjam. *Postimehe aasta inimene 2009 - Sofi Oksanen*. [online]. Tallinn: Eesti Meedia Group, 2009 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://kultuur.postimees.ee/202068/postimehe-aasta-inimene-2009-sofi-oksanen>
19. MAGNESIA LITERA. *O Liteř*. [online]. Praha: Press & Media, 2009 [cit. 2019-04-02]. Dostupné z: <https://www.magnesia-litera.cz/o-litere/>
20. NOVĚ, Sara. Interview with Lidija Dimkovska. In: *The White Review* [online]. London: The White Review, 2017 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.thewhitereview.org/feature/interview-lidija-dimkovska/>
21. OKSANEN, SOFI. *Biography*. [online]. Helsinki: Like Publishing, 2019 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <http://www.sofioksanen.com/>
22. O.Y. SUOMEN YLEISRADIO. *Sofi Oksanen Wins Runeberg Prize*. [online]. Helsinki: Ministry of Transport and Communications, 2009 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: https://yle.fi/uutiset/osasto/news/sofi_oksanen_wins_runeberg_prize/5721087
23. PRIX DU LIVRE EUROPĚEN. *Donner envie d'Europe*. [online]. Bruxelles, 2007 [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <http://www.livre-europeen.eu/>
24. PRĚ CHA, Jan. Determinanty reálné výuky. In: *Pedagogika* [online]. Praha: UK PedF, 1987, roĥ. 1987 Ĥ. 4, s. 398 [cit. 2018-08-03]. ISSN 0031-3815. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=4343&lang=cs>
25. Pě IBĚŘ OVĚ, Alena. KvĚa Legátová. In: *Slovník Ĥeské literatury po roce 1945* [online]. Praha: ŮĤĤ AV ĤR, 2010 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1451&hl=leg%C3%A1tov%C3%A1>

26. SUOMEN KIRJASÄÄTIÖ. *Kaunokirjallisuuden Finlandia-palkinto*. [online]. Helsinki: Finnish Book Foundation, 2019 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://kirjasaatio.fi/kaunokirjallisuudenfinlandia?lang=en-gb>
27. THE NOBEL PRIZE. *Elfriede Jelinek* [online]. Stockholm: Nobel Media AD, 2004 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2004/press-release/>
28. THE NOBEL PRIZE. *Mario Vargas Llosa: Facts* [online]. Stockholm: Nobel Foundation, 2011 [cit. 2019-04-04]. Dostupné z: https://www.nobelprize.org/prizes/literature/2010/vargas_llosa/facts/
29. THE NOBEL PRIZE. *Nomination and Selection of Literature Laureates*. [online]. Nobel Media AB 2018. [cit. 2018-07-11]. Dostupné z: <https://www.nobelprize.org/nomination/nomination-and-selection-of-literature-laureates/>
30. ÚSTAV PRO ĽESKOU LITERATURU AV ĽR. *Státní cena za literaturu*. [online]. Praha: WebActive s.r.o., 2010 [cit. 2019-04-02]. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/ceny/?c=2>
31. ZMEĽKAL, TomáĽ. Autor. In: *TomáĽ ZmeĽkal: Spisovatel* [online]. [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.tomaszmeskal.cz/autor/>

SmĽrnice a právní pĽedpisy

1. BALADA, Jan. *Rámcový vzdĽávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. ISBN 978-80-87000-11-3.
2. Centrum pro zjiĽtování výsledkĽ vzdĽávání. *Katalog požadavkĽ zkouĽek společné Ľásti maturitní zkouĽky z Ľeského jazyka a literatury* [online]. MĽMT, 2016, s. 8 [cit. 2018-08-02]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/O21/O211/katalogy_zkousek_k_MZ/Katalog_pozadavku_od_2018_z_CJL.pdf
3. Schvalovací doloĽky uĽebnic. UĽebnice pro střední vzdĽání: *Ucebnice_kveten2018_SĽ.xlsx*. Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013>
4. SmĽrnice námĽtka ministra pro vzdĽávání ministerstva Ľkolství, mládeĽe a tĽovĽchovy k postupu a stanoveným podmínkám pro udĽování a odnímání schvalovacích

dolohek učebnicím a učebním textům a k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic. Uveřejněno v Praze dne 30. září 2013. Llánek I., odst. 2. Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013>

5. Zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Uveřejněn 24. září 2004. §27, odst. 2. Dostupný na <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon> .

Přílohy

Příloha P. 1 – Seznam škol pro zaslání dotazníku

Liberec

1. Střední odborná škola obchodní s. r. o. – Broumovská
2. Střední odborná škola, Liberec – Jablonecká
3. Střední průmyslová škola stavební, Liberec – Sokolovské náměstí
4. Podještěpské gymnázium s.r.o. – Sokolovská
5. Střední škola právní – Právní akademie s.r.o. – Dr. Milady Horákové
6. Gymnázium F.X. Šaldy – Partyzánská
7. Obchodní akademie a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky – Čamánkova
8. Gymnázium a Střední odborná škola pedagogická – Jeronýmova
9. Střední odborné učiliště nábytkářské a střední odborná škola, s.r.o. – Horská
10. Střední průmyslová škola textilní – Tyršova
11. Střední škola gastronomie a služeb – Dvorská
12. Střední umělecká škola v Liberci s.r.o. – Sladovnická
13. Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická – Kostelní
14. Střední průmyslová škola strojní a elektrotechnická a Vyšší odborná škola – Masarykova
15. Střední škola a Mateřská škola – Na Bojišti
16. Střední škola strojní, stavební a dopravní – Truhlářská

Jablonec nad Nisou

1. Střední průmyslová škola technická – Belgická, Jablonec nad Nisou
2. Gymnázium – U Balvanu, Jablonec nad Nisou
3. Střední škola Šemsel a služeb – Smetanova, Jablonec nad Nisou

4. Střední uměleckoprůmyslová škola a Vyšší odborná škola na Horní náměstí, Jablonec nad Nisou

5. Vyšší odborná škola mezinárodního obchodu a Obchodní akademie na Horní náměstí, Jablonec nad Nisou

6. Gymnázium Dr. Antona Randy na Dr. Randy, Jablonec nad Nisou

zdroj: <https://www.stredniskoly.cz/>

Příloha P. 2 – Dotazník

1. Jakou čítanku používáte ve výuce literatury u žáků 4. ročníku?*

Vyberte jednu odpověď

Literatura v souvislostech 4 + e-čítanka, nakladatelství FRAUS

Čítanka 4 : česká a světová literatura 1945 - 2006 : [pro 4. ročník středních škol] / Věra Martinková a kol. , nakl. Tripolia

Čítanka pro 4.ročník SOŠ - Josef Soukal, nakladatelství SPN

Čítanka 4 k LITERATUŘE - přehledu SŠ učiva, edice MATURITA, nakladatelství VYUKA.CZ

Čítanka IV. k Literatuře v kostce pro SŠ - Marie Sochrová, nakladatelství FRAGMENT

Čítanka české a světové literatury po roce 1945 pro 4. ročník středních škol - FORTUNA

Čítanka k Přehledu české literatury a k Přehledu světové literatury - Vladimír Prokop, O. K. Soft

Literatura pro 4. ročník středních škol: Pracovní sešit - Lukáš Andree, DIDAKTIS

Jiná, prosím uveďte název, jméno autora a nakladatelství

2. Čím Vás tato čítanka zaujala?*

Napište jedno nebo více slov...

500

3. V čem vidíte klady této čítanky?*

Vyberte jednu nebo více odpovědí

Výběr ukázek, které žáky zaujmou

Obrazový doprovod

Otázky pod textem

Přiměřená délka ukázek

Jiná odpověď, prosím uveďte

4. V čem by se mohla čítanka zlepšit (jaké jsou její zápory)*

Vyberte jednu nebo více odpovědí

Mohlo by zde být více ukázek z více děl téhož autora

Více obrazového doprovodu (ilustrace) pro zvýšení poutavosti

Přidat otázky pod textem k řešení

Přidat pracovní listy ke každé z ukázek

Tato čítanka žádný zápor nemá

Jiná odpověď, prosím uveďte

Dotazník byl vytvořen přes portál Survio. Dostupný je na této adrese: <https://www.survio.com/survey/d/R7E8S4G0Q8D2T6C1N>